

264

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTELERİN YILLIK BÜTÇELERİ ÖĞRENCİ - ÖĞRETİM ÜYESİ SAYILARI VE GİRİŞ PUANI ORTALAMALARI BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Oktay ALKUŞ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM - ÖĞRETİM VE SINAV YÖNERGESİNİN KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI İÇİN ÖNGÖRDÜĞÜ BİLİM UZMANLIĞI (MASTER) TEZİ OLARAK HAZIRLANMIŞTIR.

MALATYA - 1992

Borçal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne
İzbu çalışmada, jüriimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim
Dalında SİLİBİ ÖZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Eserin.....

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye.....

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye.....

Adı, Soyadı ve Ünvanı

.....

Onay

Yukarıdaki imzelerin, adı geçen öğretim Üyelerine
ait olduğuna onaylanmıştır.

...../...../1992

İmza

Adı, Soyadı ve Ünvanı

.....

Enstitü Müdürü

SONUÇ

Bir atasözü şöyle der: Eğer haftalık planlar yapıyorsan, toprağa tohum ektir; aylık planlar yapıyorsan, fidan diktir; yıllık planlar yapıyorsan, ağaç yetiştirir; yüzyıllık planlar yapıyorsan, insanını eğitir.

Bu araştırmada eğitim ve öğretim kurumlarından üniversite eğitimi kurumları arasında yer alan hizmet veriminden yönetim kuruluşları üniversitelerin, "kamu yönetimi" açısından yıllık bütçe ödenekleri, öğrenci-öğretim üyesi sayıları ve giriş puanı ortalamaları karşılaştırılmış olarak incelenmiştir.

Araştırmanın bu duruma gelmesinde yardımcı ve katkılarına gördüğüm kişilere burada teşekkür etmek istiyorum.

Araştırmanın başlangıcından bitimine kadar yardımcı ve katkılarına eksik etmeyen tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ali BZTEKİN'e teşekkür ederim. Yardımlarından dolayı Prof. Dr. Nermal KARTAL'a, Yrd. Doç. Dr. Hasan H. DOĞAN'a ve Yrd. Doç. Dr. Sıvket ÜZDEMİR'e teşekkür ederim.

Ankara'daki araştırmaları sırasında sürekli olarak yardımlarını gördüğüm Ars. Grv. Mersiyeye BZTÜRK'e teşekkür ederim.

Ayrıca bu araştırmaya emeği geçmiş olan fakat burada adlarını sayamadığım kişilere de teşekkür ederim.

Ortay ALKUS

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
ÇİZELGELER	VI
ÇİZİMLER	VII
KISALTMALAR	VIII

BİRİNCİ KESİM : ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

BİRİNCİ BÖLÜM : GİRİŞ, YÖNTEM VE SUNUŞ SIRASI	1
1.1. Giriş	1
1.1.1. Araştırmanın Amacı.....	1
1.1.2. Konunun Adlandırılması.....	3
1.1.3. Önemli Sözcük ve Kavramlar.....	3
1.1.4. Varsayımlar.....	4
1.1.5. Sayıtlar.....	6
1.2. Yöntem.....	6
1.2.1. Kullanılan Araştırma Yöntemi.....	6
1.2.2. Araştırma Alanı.....	6
1.2.3. Araştırmanın Örneklemi.....	7
1.2.4. Bilgi Toplama Yöntemleri.....	7
1.2.5. Bilgilerin Çözümlemesinde Kullanılan Yöntem.....	7
1.3. Araştırmanın Sunuş Sırası.....	8

İKİNCİ KESİM : ÜNİVERSİTELER ÜZERİNE

İKİNCİ BÖLÜM : ÜNİVERSİTENİN DOĞUŞU, GELİŞİMİ VE İŞLEVLERİ	9
2.1. Üniversite Nedir.....	9
2.2. Üniversitenin Doğuşu ve Gelişimi	10
2.2.1. Onuncu ve Onüçüncü Yüzyılda Üniversite	12

2.2.2. Onüçüncü ve Ondördüncü Yüzyılda Üniversite	12
2.2.3. Onbeşinci ve Ondokuzuncu Yüzyılda Üniversite	13
2.2.4. Ondokuzuncu Yüzyıl Sonrasında Üniversite.....	13
2.3. Üniversitenin Yükseköğretim Kurumları İçindeki Yeri.....	14
2.4. Üniversitenin Amaç ve İşlevleri	15
2.4.1. Araştırma Ortamı Olarak Üniversite	16
2.4.2. Eğitim Ortamı Olarak Üniversite	16
2.4.3. Kültürel Ortam Olarak Üniversite.....	17
2.4.4. Toplumsal Hizmet Ortamı Olarak Üniversite	18
2.4.5. Bireysel Gelişme Ortamı Olarak Üniversite	18
2.5. Üniversitenin Çevresel Kurumlarla İlişkileri	19
2.5.1. Üniversitenin Devletle İlişkisi	20
2.5.2. Üniversitenin Mezunlar ve Velilerle İlişkisi.....	20
2.5.3. Üniversitenin Kamu ve Özel İş Yaşamıyla İlişkisi	21
2.5.4. Üniversitenin Diğer Yükseköğretim Kurumlarıyla İlişkisi.....	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİN TARİHSEL	
GELİŞİMİ.....	
3.1. Cumhuriyet Öncesinde Üniversiteler	23
3.1.1. Birinci Darülfünun.....	25
3.1.2. İkinci Darülfünun	25
3.1.3. Darülfünun-u Şahane	26
3.1.4. Darülfünun-u Osmanî	27
3.1.5. 1914 Üniversitesi	28
3.1.6. 1919 Üniversitesi	28
3.2. Cumhuriyet Döneminde Üniversiteler	29
3.2.1. İstanbul Darülfünunu	29
3.2.2. İstanbul Üniversitesi.....	30
3.2.3. 1946-60 Döneminde Üniversite	33
3.2.4. 1960-73 Döneminde Üniversite	35
3.2.5. 1973-80 Döneminde Üniversite	37
3.2.6. 1980 Sonrasında Üniversite.....	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ ÜNİVERSİTELERİN	
BİR DEĞERLENDİRMESİ	
	46
4.1. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Üniversiteler	46
4.2. Birleşik Krallık'daki Üniversiteler	48
4.3. Almanya'daki Üniversiteler	49
4.4. Fransa'daki Üniversiteler	50
BEŞİNCİ BÖLÜM : TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN BÜTÇE	
ÖDENEKLERİ, ÖĞRETİM ÜYESİ SAYILARI VE	
ÖĞRENCİ ALMA DÜZENLERİ	
	51
5.1. Bütçe Ödenekleri Bakımından Üniversiteler	51
5.2. Öğretim Üyesi Sayıları Bakımından Üniversiteler	57
5.3. Öğrenci Alma Düzeni Bakımından Üniversiteler	60
ÜÇÜNCÜ KESİM : TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN YILLIK BÜTÇE	
ÖDENEKLERİ, ÖĞRENCİ-ÖĞRETİM ÜYESİ	
SAYILARI VE GİRİŞ PUANI ORTALAMALARI	
ALTINCI BÖLÜM : ÜNİVERSİTELERİN YILLIK BÜTÇE ÖDENEKLERİ	
66	
6.1. Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneklerinin Durumu	69
6.2. Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneklerinin Karşılaştırılması	73
YEDİNCİ BÖLÜM : ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ÜYESİ	
SAYILARI	
7.1. Üniversitelerin Öğrenci Sayılarının Durumu	79
7.2. Üniversitelerin Öğretim Üyesi Sayılarının Durumu	81
7.3. Üniversitelerin Öğrenci-Öğretim Üyesi Sayılarının Karşılaştırılması	83
SEKİZİNCİ BÖLÜM : ÜNİVERSİTELERİN GİRİŞ PUANI	
ORTALAMALARI	
	87
8.1. Üniversitelerin Giriş Puanı Ortalamalarının Durumu	87
8.2. Üniversitelerin Giriş Puanı Ortalamalarının Karşılaştırılması	89

DOKUZUNCU BÖLÜM : BÜTÇE ÖDENEĞİ, ÖĞRENCİ-ÖĞRETİM ÜYESİ
SAYISI VE GİRİŞ PUANI ORTALAMALARI
BAKIMINDAN ÜNİVERSİTELERİN DURUMU
VE KARŞILAŞTIRILMASI93

9.1. Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneği, Öğrenci-Öğretim Üyesi Sayısı ve Giriş Puanı Ortalaması Durumları.....	93
9.1.1. Boğaziçi Üniversitesi.....	93
9.1.2. İstanbul Teknik Üniversitesi(İ.T.Ü.)	94
9.1.3. Orta Doğu Teknik Üniversitesi(O.D.T.Ü.).....	95
9.1.4. Gazi Üniversitesi.....	96
9.1.5. Selçuk Üniversitesi.....	97
9.1.6. Yıldız Üniversitesi.....	98
9.2. Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneği, Öğrenci-Öğretim Üyesi Sayısı ve Giriş Puanı Ortalamalarının Karşılaştırılması	99

DÖRDÜNCÜ KESİM : GENEL DEĞERLENDİRME

ONUNCU BÖLÜM : BULGULAR, ÖNERİLER, SONUÇ.....	103
10.1. Bulgular.....	103
10.2. Öneriler.....	107
10.3. Sonuç.....	109
KAYNAKÇA	111

ÇİZELGELER

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 1 : Üniversite Ödeneklerinin Konsolide Bütçe ve G.S.M.H. İçindeki Payı.....	52
Çizelge 2 : Üniversitelerin Bütçe Ödenekleri (1987-91).....	55
Çizelge 3 : Üniversitelerin Öğretim Üyesi Dağılımları	59
Çizelge 4 : Yükseköğretim Giriş Sınavlarına Başvuran ve Yerleşen Aday Sayıları ve Yüzdeleri (1974-91)	62
Çizelge 5 : Üniversitelerin Öğrenci Dağılımları.....	64
Çizelge 6 : Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödenekleri (1987-1991).....	71
Çizelge 7 : Üniversitelerin Öğrenci Başına Düşen Bütçe Ödenekleri (1987-1991).....	73
Çizelge 8 : Üniversitelerin Öğrenci Sayıları (1987-1991).....	81
Çizelge 9 : Üniversitelerin Öğretim Üyesi Sayıları (1987-1991)	82
Çizelge 10 : Üniversitelerin Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayıları (1987-1991).....	84
Çizelge 11 : Üniversitelerin Giriş Puanı Ortalamaları (1987-1991).....	88

ÇİZİMLER

	<u>Sayfa</u>
Çizim 1 : Üniversite Ödeneklerinin Konsolide Bütçe ve G.S.M.H. İçindeki Payı.....	53
Çizim 2 : Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödenek Payları(1987-1991).....	76
Çizim 3 : Üniversitelerin Öğrenci Başına Düşen Bütçe Ödenek Payları (1987-1991).....	77
Çizim 4 : Üniversitelerin Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı Payları (1987-1991).....	85
Çizim 5 : Üniversitelerin Giriş Puanı Ortalamaları Payları (1987-1991).....	91

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AT	: Avrupa Topluluğu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
İ.T.Ü.	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NAB	: The National Advisory Body for Public Sector Higher Education
O.D.T.Ü.	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ÖSS	: Öğrenci Seçme Sınavı
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖSYS	: Öğrenci Seçme Yerleştirme Sınavı
ÖYS	: Öğrenci Yerleştirme Sınavı
s.	: Sayfa
UGC	: Univesity Grants Committee
vb	: Ve Benzeri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
%	: Yüzde

BİRİNCİ KESİM : ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Bu kesim bir bölüm, üç alt bölümden oluşmuş ve araştırma hakkında genel bilgiler bu kesimde sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM : GİRİŞ, YÖNTEM VE SUNUŞ SIRASI

Bu bölümde "Giriş", "Yöntem" ve "Araştırmanın Sunuş Sırası" başlıkları altında araştırmayla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Giriş

Araştırmanın amacı, konusu, adlandırılması, kullanılan önemli sözcük ve kavramların tanımı, araştırmanın varsayımları ve sayıltıları hakkındaki bilgiler "giriş" başlığı altında ele alınmıştır.

1.1.1. Araştırmanın Amacı

Başdöndürücü bir hızla gelişen ve değişen "Bilim ve Bilgi Çağı" nda yaşamaktayız. Yaratıcı bir etkinlik olan "araştırma" yoluyla yepyeni buluşlara varmak ve bunları teknolojiye dönüştürerek toplumun hizmetine sunmak, günümüzde dünyanın en önde gelen amacı durumuna gelmiştir.

Bilim, bilgi ve araştırma denildiğinde akla gelen ilk kurum üniversite'dir. Kâr amacı gütmeyen hizmet kuruluşlarının tipik bir örneği olan üniversiteler; aklın yolunu sınırsız bir biçimde hiçbir kısıtlama olmaksızın izleyen, bilim üretmek ve yüksek nitelikli insangü-

cü yetiştirmek gibi iki temel işlevi yerine getiren kurumlardır.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde, üniversiteler "hizmet yerinden yönetim kuruluşları" olarak bilinmektedir ve bu kuruluşlar günümüzde pekçok sorunla karşı karşıyadır.

Ülkemiz, nüfusu ve ulaşmak istediği hedefler bakımından çok sayıda üniversiteye gereksinimi olan bir ülkedir. Genç nüfusa yükseköğrenim olanakları sağlamak, üstelik, bu olanakları yurdun çeşitli bölgelerine yaygınlaştırmak devletin görevleri arasındadır. Ayrıca, ülkenin toplumsal ve ekonomik bakımdan gelişebilmesi için nitelikli insangücüne gereksinimi oldukça yüksektir. Uluslararası düzeyde geri kalmamak için, toplumun gereksinmelerine uygun yeni bilgilerin üretilmesi ve bunların günlük yaşama aktarılması zorunludur. Bütün bu gereksinmelerin karşılanabilmesi üniversitelere, dolayısıyla, devlete bağlıdır.

Ülkemizdeki üniversitelerin yönetsel, bilimsel ve parasal yetersizlikler ve sorunlarla karşı karşıya oldukları bir gerçektir. Bu üç bakımından üniversitelerin sorunlarını ayrı ayrı incelemek isterdik ancak, araştırmanın kapsamının çok genişleyeceğini düşünerek yönetsel ve bilimsel bakımlardan sorunlarını gelecekte yapacağımız araştırmalara bıraktık ve bu araştırmamızda üniversitelerin parasal ağırlıklı sorunlarına yer vermeye çalıştık.

Araştırmanın amacı; ülkemizdeki üniversiteleri "Yıllık bütçe ödenekleri", "öğrenci-öğretim üyesi sayıları" ve "giriş puanı ortalamaları" bakımından karşılaştırılmalı olarak incelemektir.

1.1.2. Konunun Adlandırılması

Araştırmanın başlığı şudur: Üniversitelerin Yıllık Bütçeleri, Öğrenci-Öğretim Üyesi Sayıları ve Giriş Puanı Ortalamaları Bakımından Karşılaştırılması.

Bu başlık altındaki çalışma özetle şunları içermektedir: Türkiye'deki üniversitelerin cumhuriyetin ilanından önceki ve sonraki dönemde oluşum ve gelişmelerini tarihsel bakımdan açıklamak; günümüzdeki batı üniversitelerinin bir görünümünü vermek; üniversitelerin yıllık bütçeleri, öğrenci-öğretim üyesi sayıları ve giriş puanı ortalamaları durumlarını karşılaştırmalı olarak incelemek ve bunlara ilişkin öneriler sunmaktır.

1.1.3. Önemli Sözcük ve Kavramlar

Araştırmada kullanılan önemli sözcük ve kavramlar şunlardır: "Yıllık Bütçe", "Öğrenci", "Öğretim Üyesi" ve "Giriş Puanı ortalaması".

"Yıllık Bütçe" her yıl üniversitelere bütçe yasasıyla ayrılan bütçe ödeneğidir. Araştırmada kullanılan bütçe ödenekleri 1987, 1988, 1989, 1990 ve 1991 yılları bütçe yasalarından alınmıştır.

"Öğrenci" üniversitelerde lisans düzeyinde eğitim ve öğretimlerini sürdürmekte olanlardır. Araştırmada kullanılan öğrenci sayıları ÖSYM'nin 1987, 1988, 1989, 1990 ve 1991 yıllarında ayrı ayrı olmak üzere yayınlamış olduğu "Yükseköğretim İstatistikleri" adlı yapıtlardan alınmıştır.

"Öğretim Üyesi" Üniversitelerde yardımcı doçent, doçent ve profesör statüsünde bulunan öğretim elamanlarıdır. Araştırmada kullanılan öğretim üyesi sayıları ÖSYM'nin 1987, 1988, 1989, 1990

ve 1991 yıllarında ayrı ayrı olmak üzere yayınlamış olduğu "Yükseköğretim İstatistikleri" adlı yapıtlardan alınmıştır.

"Giriş Puanı Ortalaması" her yıl ÖSYM tarafından düzenlenen Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı'nda başarılı olmuş öğrencilerin almış oldukları en küçük ve en büyük puanların basit aritmetik ortalamalarının alınmasıyla oluşturulan ortalamadır. Üniversitelerin giriş puanı ortalamaları, ÖSYM'nin 1987, 1988, 1989, 1990 ve 1991 yıllarında yayınlamış olduğu "Merkezi Yerleştirmede En Küçük ve En Büyük Puanlar" adlı yapıtlardan alınmıştır.

Belirtilenler dışında, araştırmada kullanılan sözcük ve kavramlar genel sözlük anlamlarında kullanılmışlardır. Bu anlamda kullanılmayanlar, yeri geldiğinde belirtilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

1.1.4. Varsayımlar

Araştırmanın genel varsayımı şudur:

"Üniversitelere ayrılan yıllık bütçe ödenekleriyle öğrenci-öğretim üyesi sayıları ve giriş puanı ortalamaları arasında bir dengenin sağlanamamış olması, bir yanda yıllık bütçe ödeneği, öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalaması yüksek fakat, öğrenci sayısı düşük; diğer yanda ise, yıllık bütçe ödeneği, öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalaması düşük fakat, öğrenci sayısı yüksek üniversitelerin oluşmasına neden olmaktadır."

Yukarıdaki "Genel Varsayım"dan yararlanılarak aşağıdaki altvarsayımlar türetilmiştir.

1. Üniversitelerin yıllık bütçe ödenekleri, öğrenci sayıları, öğretim üyesi sayıları ve giriş puanı ortalamaları birbirlerinden oldukça

farklı düzeylerde dir.

2. Üniversiteler, "yıllık bütçe ödenekleri yüksek üniversiteler" ve "yıllık bütçe ödenekleri düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırılabilir.

3. Üniversiteler, "öğretim üyesi sayıları yüksek üniversiteler" ve "öğretim üyesi sayıları düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırılabilir.

4. Üniversiteler, "giriş puanı ortalamaları yüksek üniversiteler" ve "giriş puanı ortalamaları düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırılabilir.

5. Öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri bakımından üniversiteler, "öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri yüksek üniversiteler" ve "öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırılabilir.

6. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları bakımından üniversiteler, "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları yüksek üniversiteler" ve "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırılabilir.

7. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları yüksek üniversitelerin öğrenci başına düşen yıllık bütçe ödenekleri ve giriş puanı ortalamaları düşüktür.

8. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları düşük üniversitelerin öğrenci başına düşen yıllık bütçe ödenekleri ve giriş puanı ortalamaları yüksektir.

1.1.5. Sayıtlılar

Araştırmada kullanılan ve bütçe yasalarından alınmış olan üniversitelerin "yıllık bütçe ödenekleri", ÖSYM yapıtlarından alınmış olan "öğrenci-öğretim üyesi sayıları" ve "giriş puanı ortalamaları"nın bulunmasında yararlanılan en küçük ve en büyük puanlar araştırmanın sayıtlıdır.

1.2. Yöntem

Kullanılan araştırma yöntemi, araştırmanın alanı, örnekleme, bilgi toplama yöntemleri ve bilgilerin çözümlenmesinde kullanılan yöntem "yöntem" başlığı altında ele alınmıştır.

1.2.1. Kullanılan Araştırma Yöntemi

Araştırmanın kuramsal çerçevesini içeren "ikinci kesim" konu ile ilgili çeşitli kitaplar, makaleler, süreli yayınlar ve yasalar taranarak; araştırmanın uygulama kısmını içeren "üçüncü kesim" bütçe yasaları, YÖK ve ÖSYM tarafından yayınlanmış olan istatistiksel bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuş ve araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır.

1.2.2. Araştırmanın Alanı

Araştırmanın alanı, ülkemizde var olan üniversitelerin gelişimi ve günümüzdeki durumları; evreni ise, ülkemizdeki devlet üniversiteleridir.

1.2.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini olarak, ülkemizdeki 29 üniversiteyi temsil edebilecek türden olan Boğaziçi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Üniversitesi olmak üzere altı üniversite seçilmiştir.

1.2.4. Bilgi Toplama Yöntemleri

Kitaplık araştırması ve veri tarama yoluyla araştırmanın bilgi ve verileri toplanmıştır. Araştırma konusunun kuramsal çerçevesi anayasalar, ilgili yasalar, ilgili kitaplar, makaleler ve süreli yayınların taranmasıyla ortaya konulmuştur.

Araştırma konusunun varolan durumunu açıklayan uygulama kısmı ise, toplanmış olan bilgi ve verilerin karşılaştırılması, çözümlenmesi ve yorumlanmasıyla oluşturulmuştur.

1.2.5. Bilgilerin Çözümlemesinde Kullanılan Yöntem

Araştırmanın konusuyla ilgili toplanan veri ve bilgiler çeşitli kaynaklarla karşılaştırılmış ve doğruluğu saptandıktan sonra kullanılmıştır.

Toplanan veriler sınıflandırılmış, daha açık biçimde görülmesi amacıyla çizelgelere ve daha sonra da çizimlere aktararak yorumlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Sunuş Sırası

Araştırma dört kesimden oluşmaktadır. "Birinci kesim" araştırmayla ilgili açıklamaları içermektedir. "İkinci kesim" de araştırma konusunun kuramsal çerçevesi çizilerek üniversiteler hakkında teorik bilgi verilmiştir. "Üçüncü kesim" de örneklem çerçevesinde üniversitelerin son beş yıldaki yıllık bütçeleri, öğrenci-öğretim üyesi sayıları ve giriş puanı ortalamalarına ilişkin verilere yer verilmiş ve bunların yorumu yapılmıştır. "Dördüncü kesim" de ise, araştırma ile ilgili bulgular, öneriler ve sonuç sunularak araştırma tamamlanmıştır.

İKİNCİ KESİM : ÜNİVERSİTELER ÜZERİNE

Bu kesim ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerden oluşmaktadır. İkinci bölümde üniversitenin doğuşu, gelişimi ve işlevleri belirtilmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye'deki üniversitelerin tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Dördüncü bölümde gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Beşinci bölümde ise, Türkiye'deki üniversitelerin yıllık bütçe ödenekleri, öğretim üyesi sayıları ve öğrenci alma düzenleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM : ÜNİVERSİTENİN DOĞUŞU, GELİŞİMİ VE İŞLEVLERİ

Bu bölümde "üniversite" kavramı üzerinde durulmakta, üniversitenin doğuşu ve gelişimi, diğer yükseköğretim kurumları içindeki yeri, amaç ve işlevleri ile çevresel kurumlarla ilişkileri incelenmektedir.

2.1. Üniversite Nedir?

"Üniversite" latince "universitas" sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük, kimi zaman "kurum", "topluluk" anlamlarında kullanılmıştır. "Universitas" sözcüğüyle aynı anlamda olmak üzere, "studium" veya "studium generale" sözcüklerinin de kullanıldığı görülmüştür(Kısakürek,1976,2). Günümüzde "üniversite" sözcüğü "birlik" ve "birleştiricilik anlamları yanında, bütün bilgi dallarına yayılmayı ve

evrenselliği ifade etmektedir(Ülken,1969,1).

Üniversite nedir? sorusuna günümüzde birçok yanıt verilmektedir. Bir yanıtta göre üniversite; özgür düşünceyle doğrunun arandığı, soru sormanın, tartışma yapmanın öğretildiği, aklın dogmaya üstünlüğünün kanıtlandığı ve topluma bu yönde katkıda bulunacak sorumluluk bilincini taşıyan bireyler yetiştirmenin amaçlandığı kurumdur. İkinci bir yanıtta göre üniversite; yüksek düzeyde öğretim ve araştırma yapan, bilim aracılığıyla yeniliklere kapı açan, yaratıcılığın gerçekleştirildiği, ünvan ve makamların önem taşımadığı, bilimsel özgürlüğün ve bilgi birikiminin olduğu bir ortamdır. Üçüncü bir yanıtta göre üniversite; çalışma saatlerine bağımlı olmayan, çalışanlarının emeklerinin belirli bir ücretle ödenmesi mümkün olmayan ve insanlığa rehberlik etmek, hizmet etmek için varolan bir kurumdur(Gökçe,1990,100-101).

Üniversite nedir? sorusuna verilen yanıtları çoğaltmak mümkündür. Bu soruya araştırmacının verdiği yanıt şöyledir: Üniversite; araştırma yapan ve bilimsel bilgi üreten, ürettiği bilgiyi eğitim ve öğretim yoluyla aktaran, topluma "düşünen insan" ve "insan gücü" yetiştiren, herşeyi bir yönüyle değil, birşeyi her yönüyle öğreten ve toplumsal gelişmeye yön veren yükseköğretim kurumudur.

2.2. Üniversitenin Doğuşu ve Gelişimi

Üniversitenin doğuşunda ve gelişiminde bilim-din ilişkisinin önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Özellikle onuncu ve onbirinci yüzyıllarda dinin etkisiyle bilimde büyük ilerlemelerin olduğu görülmüştür(Adıvar,1980,95).

Unesco'nun yükseköğretim konusunda yaptığı bir araştırmada ilk üniversitelerin nerede ve ne zaman kurulduğu hakkındaki görüşlerin farklı olduğu belirtilerek, İtalya'daki Salerno ve Blogna Üniversitelerinin ilk üniversiteler olduğu görüşünün yaygınlığına değinilmektedir. Bu noktada, Avrupa'daki üniversitelerin gelişmesi konusunda başlıca iki görüş saptanmıştır. Birinci görüşe göre, Avrupa'nın batısındaki üniversiteler, İspanya'nın "moorish" kültürünün; güneyindeki yani, İspanya'daki üniversiteler ise, İslam kültürünün etkisinde kalmıştır. İkinci görüşe göre, Avrupa'daki üniversitelerin gelişmesinde, Paris Üniversitesi örnek alınmış, bu üniversitenin üniversite kavramının benimsenme ve yerleşmesinde önemli yeri olmuştur.

Üniversitelerin gelişmelerine ilişkin olarak bu farklı görüşlerin birleştikleri nokta, ilk üniversitelerin dinsel kurumlara bağlı olduğu ve onlar tarafından örgütlendiğidir. Gerçekten de Avrupa'da bu kurumların papanın veya hükümdarların yönetiminde dine dayalı öğretim yaptıkları bilinmektedir. Toulouse(1229), Cambridge(1229), Salamanka(1239), Oxford(1249), Sorbonne(1252), Prag(1348), Viyana(1365), Hieldelberg(1386), Köln(1388) ve Erfurt(1392) üniversiteleri bunlara örnek olarak verilebilir(Yalçın,1987,26).

Batı'da görülen Kilise-Üniversite ilişkisine benzer bir ilişki Doğu'da İslam-Medrese ilişkisinde görülmektedir. Onuncu yüzyılda Taberan'da daha sonra da Bağdat'da açılan ilk yükseköğretim kurumlarında ağırlıklı olarak İslam Hukuku öğretimi yapıldığı bilinmektedir. Yine Selçuklular zamanında Nişabur kentinde açılmış olan ilk medresede de dinsel bilgiler verilmiştir(Tekindağ,1973,3).

Doğusunda dinin etkisinin büyük olduğu bilinen üniversitenin, ilk kuruluş aşamaları dikkate alındığında çeşitli dönemlerdeki gelişme evreleri "onuncu ve onüçüncü yüzyılda üniversite", "onüçüncü ve onbeşinci yüzyılda üniversite", "onbeşinci ve ondokuzuncu yüzyılda üniversite" ve "ondokuzuncu yüzyıl sonrasında üniversite" olmak üzere dört ayrımda incelenebilir.

2.2.1. Onuncu ve Onüçüncü Yüzyılda Üniversite

Bu dönem, batı ülkelerinde manastırlar ve rahipler tarafından verilen eğitimin yetersiz kalmaya başladığı, seçkinleri diğer toplum kesimlerinden baskı gördüğü, bunların toplumdaki diğer kurumlarla ilişki içerisine girmeleri gerektiği konusunda birtakım eleştirilerin yapıldığı ve Cambridge, Oxford, Prag, Viyana, Köln ve Erfurt gibi ilk üniversitelerin kurulduğu dönemdir(Kısakürek,1976,3).

Aynı dönemde doğu ülkelerinde ise, vakıf biçiminde "medrese"lerin kurulmaya başladığı görülmüştür. Bu medreselerin ilk örneği de Nizamiye Medresesi'dir(Tekindağ,1973,5).

2.2.2. Onüçüncü ve Onbeşinci Yüzyılda Üniversite

Bu dönem, batı ülkeleri ile doğu ülkelerinin ticaret ve haclı seferleri dolayısıyla etkileşim içerisine girmiş oldukları dönemdir.

Batıda ve doğuda, üniversite öğretiminin din adamlarının etkisi altında yürütüldüğü görülmüştür. Batıda, din adamlarının üniversiteler üzerindeki etkisi yavaş yavaş kırılmaya başlamış oysa doğuda, bunun tam tersi bir durum yaşanmıştır. Yine, batı ülkelerinin fen bilimlerine daha fazla ağırlık verdikleri; doğu ülkelerinin ise, sosyal bilimlere öncelik tanıdıkları bilinmektedir. Ayrıca bu dönem-

de batıda Rönesans'ın başlangıç belirtilerinin etkisiyle, bilim ve sanatın ön plana alınmış olduğu ve üniversitelerin geliştirilmesine önem verildiği görülmektedir(Kısakürek,1976,3).

2.2.3. Onbeşinci ve Ondokuzuncu Yüzyılda Üniversite

Bu dönem Rönesans'ın etkisiyle bilim ve sanatın önem kazandığı, sosyal değişim, işbölümü ve uzmanlaşmanın artmaya başladığı dönemdir.

Bu döneme kadar üniversite, ayrıcalıklar ve otorite alanı olarak bilgisizlik, önyargı ve önemsiz törenlerin merkezi olarak kabul edilmesine karşın, bu dönemden itibaren üniversitenin toplumsal öneminin kavranmaya başlandığı ve çeşitli bilimsel araştırmaların yapıldığı görülmüştür(Yalçın,1987,30).

2.2.4. Ondokuzuncu Yüzyıl Sonrasında Üniversite

Ondokuzuncu yüzyıldan itibaren üniversite sayısında önemli sayısal artışlar kaydedilmiştir. Karşılaştırmalı kurumlar, karşılaştırmalı tarih ve karşılaştırmalı kültürler yönünden çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmış, bilim ve teknikde oldukça hızlı bir gelişme içine girilmiş, toplumsal kurumlar içerisinde üniversiteler en önde gelen kurumlar kimliğini kazanmışlardır. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra da üniversitelerin evrenselliğinden söz edilmeye başlanmış ve bu yöndeki çalışmalar hızlandırılmıştır(Kısakürek,1976,3).

2.3. Üniversitenin Yükseköğretim Kurumları İçindeki Yeri

"Üniversite" kavramı çoğu zaman "yükseköğretim" kavramıyla birbirine karıştırılmakta ve birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Oysa bu iki kavram birbirinden farklıdır.

Üniversiteyi de içine alan yükseköğretimin bir tanımını Unesco şöyle yapmıştır. Yükseköğretim; üniversite, yüksekokul, akademi ve benzeri kurumlarda verilen her türlü genel, mesleki ve teknolojik eğitim ve öğretimi içine alan bir öğretim kademesi olup, belli başlı şu özellikleri taşımaktadır(Kısakürek,1976,4):

a. Yükseköğretim kurumlarına girebilmek için genel, mesleki, teknik veya öğretmen yetiştiren orta dereceli bir okulu bitirmiş olmak gerekir.

b. Yükseköğretime girme yaşı genel olarak onsekizdir.

c. Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim kişiye derece, diploma veya sertifika verilmesi sonucuna götürür.

Yükseköğretim kurumları içinde üniversiteler yüksekokullar, akademiler ve benzeri diğer öğretim kurumları bulunmaktadır. Üniversiteler diğer yükseköğretim kurumlarından daha fazla araştırmaya ağırlık vermeleri(Üstünel,1965,262), eğitim ve öğretim programlarının daha kapsamlı olması(Velidedeoğlu,1967,37), yüksek düzeyde bilim, araştırma, öğretim ve yayın birlikleri olmaları gibi nedenlerle yüksekokul, akademi ve benzeri diğer yükseköğretim kurumlarından ayrılırlar. Şu durumda her üniversite bir yükseköğretim kurumu olduğu halde her yükseköğretim kurumu bir üniversite değildir. "Yükseköğretim" kavramı "üniversite" kavramını da içine almakta ve çok daha geniş bir anlam taşımaktadır.

2.4. Üniversitenin Amaç ve İşlevleri

Üniversitenin amaçları konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, bütün üniversitelerin genel amaçları aynı olup bunları iki noktada toplamak olanaklıdır. ilki, mesleki ve kültürel standartları geliştirmek ve ikincisi, araştırmalar yapmaktır. İkinci görüşe göre, üniversitelerin amaçları şöyle belirtilebilir. İlki, bilgi üretmek; ikincisi, kişilerin kültürünü artırmak; üçüncüsü, iş ve meslek yaşamında geçerli bilgi ve becerileri öğretmek; dördüncüsü, ortak toplumsal kültür ve standartlar geliştirmektir. Üçüncü görüşe göre, üniversitelerin amaçları şöyle sıralanmaktadır. İlki, bilgi ve fikirleri korumak ve yorumlamak; ikincisi, gerçekleri aramak; üçüncüsü, öğrencileri yetiştirmektir (Varış, 1972, 27). Son bir görüşe göre de üniversitenin amacı, belirli bir mesleğe yönelik olmaksızın eğitim ve öğretim ile birlikte, temel bilimsel araştırmalar yaparak bilgi üretmek ve bu bilgiyi yeni kuşaklara aktarmaktır (YÖK, 1992, 10).

Üniversitenin amaçları konusundaki görüşler artırılabilir ancak, belirtilen bu görüşlerde üniversitenin amaçları sıralanırken işlevlerinin de sıralandığı belirtilmelidir. Zaten üniversitelerin amaçları, bir anlamda bunların işlevleri anlamına geldiğinden üniversitenin amaç ve işlevlerini kesin çizgilerle birbirinden ayırmak kolay olmadığı gibi, bunun sağlayacağı fazla bir yarar da yoktur. Aşağıda üniversitenin amaç ve işlevleri ayrımı yapılmadan, "araştırma ortamı olarak üniversite", "eğitim ortamı olarak üniversite", "kültürel ortam olarak üniversite", "toplumsal hizmet ortamı olarak üniversite" ve "bireysel gelişme ortamı olarak üniversite" olmak üzere beş başlık halinde üniversitenin amaç ve işlevleri özet olarak sunulmuş-

tur.

2.4.1. Araştırma Ortamı Olarak Üniversite

Alman Üniversite geleneğinin ortaya çıkardığı bir amaçtır. Bu amaç, üniversitelerin araştırma işlevleri ile yakından ilişkilidir. Araştırmacılar topluluğu olarak kabul edilen üniversitede gerçeğin araştırılması temel amaç olarak belirtilmektedir(Kısakürek,1976,9)

Araştırma amacı, gelişmiş ülkelerde az gelişmiş ülkelere oranla daha büyük önem taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerin gayri safi ulusal gelirlerinin % 2-3 ünü araştırma ve geliştirme etkinliklerine ayırmalarına karşın, azgelişmiş ülkelerde bu oran % 1'e bile ulaşmamaktadır(Özsan,1992,122).

Araştırma işlevi ile eğitim işlerinin birbirinden ayrılması olanaksızdır. Sadece araştırma yapmak yeterli değildir. Araştırma sonuçlarının gerekli alanlarda kullanılması ve eğitim-öğretim yolu ile yeni kuşaklara aktarılması da büyük önem taşımaktadır.

2.4.2. Eğitim Ortamı Olarak Üniversite

İngiliz Üniversite geleneği tarafından ortaya çıkarılmış olup, bireylerin bilgi edinmelerini amaçlar(Kısakürek,1976,9). Bu biçimde üniversite, topluma yetişmiş insan gücü sağlayarak diğer bir işlevini yerine getirmiş olmaktadır.

Üniversitelerin yetişmiş işgücü sağlama geleneği oldukça eskidir. Belirli bir meslek için öğrenci yetiştirmek amacı, zaman içerisinde çeşitlenmiş ve öğrencilere verilen bilgiler artırılarak genel kültürlerinin artması da sağlanmıştır. Günümüzde üniversitelerin amacı öğrencilere bilgileri öğretmek değil, onlara bilimsel bilgileri

düzenlemeyi, bunları günlük yaşamdaki sorunlara uygulamayı ve bu uygulamaların sonuçlarını tartışmayı öğretmektir (Toğrol, 1992, 108).

2.4.3 Kültürel Ortam Olarak Üniversite

Yüksek düzeyde bilgi üretme ve okumuş seçkin kitleler yetiştirme üniversitenin temel amaçlarında bir diğeridir. Ancak bu amaç, ülkelere göre farklı biçimde algılanabilmekte ve kültürün belirli bir öğesinin aktarılması yönünde gelişebilmektedir.

1945'te yayınlanan Harward Raporu'nda şöyle belirtilmiştir:

Üniversitenin amacı "özgür insan için, yani totaliter topluma karşı ve demokratik toplumda yaşayan insan için uygun bir eğitim sistemi oluşturmak" (Baskett, 1979, 166). Bu noktadan hareketle, Amerika'da eğitimin temel amacı olarak liberal eğitim seçilmiş, kültürün korunması, geliştirilmesi ve yayılması bu amaç içinde ele alınmış ve bu kültürde toplumların demokratik bütünlüklerinin sağlanması ve bireylerinin özgür biçimde yetiştirmesi üniversitenin temel amacı olarak kabul edilmiştir.

Marksist görüşe göre, eğitimin temel amacı sosyalist kültürün gelişmesini sağlamaktır. Üniversitenin "politik ve yurttaşlık" eğitimi vermesi, üretime yönelik olarak öğrencileri yetiştirmesi ve onların bilgilerini insanların iyiliğine kullanmaları için hazırlaması gerekmektedir (Boborykın, 1979, 61).

Aynı biçimde, pek çok ülkede üniversitenin kültürel işlevleri farklı algılanmaktadır. Örneğin; Fransa'da tarihsel kültürün, Japonya'da ahlaki değerlerin aktarılması, İsveç'te sosyal değişime uyum sağlayacak bireylerin yetiştirilmesi bu arada sayılabilir.

2.4.4. Toplumsal Hizmet Ortamı Olarak Üniversite

Amerikan üniversite geleneğinin oluşturduğu bir kavram olup "toplumsal gelişme isteği yaratmak" ve topluma "kamu hizmeti" biçiminde hizmetler sunmak temel amaçtır(Kısakürek,1976,9).

Toplumsal ve bir yerde ulusal çıkarlar, üniversitenin amaçlarına etki etmektedir. Bu çıkarların korunması için toplumun üniversiteden beklediği bazı işlevler vardır ve üniversite bunları yerine getirmek zorundadır. Ancak, belirtmek gerekir ki üniversiteler bu işlevlerini yerine getirirken toplumun ekonomik ve sosyal sisteminden bağımsız hareket edemezler(Korkut,1984,1). Doğal olarak, toplumun ekonomik ve sosyal koşulları üniversitenin işlevlerini olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyecektir.

2.4.5. Bireysel Gelişme Ortamı Olarak Üniversite

Üniversitenin amaç ve işlevlerinden biri de bireysel olarak öğrencilerin genel eğitim ve öğretimidir. Bu anlamda üniversitelerin bireyin yeteneklerini geliştirmesi ve becerilerini artırması gerekmektedir. Belirtilmelidir ki, "yetenek" ve "beceri" kavramları birbirlerinden farklı kavramlardır. Yetenek kavramı, doğuştan gelen bazı özellikleri; beceri kavramı ise, sonradan kazanılmış bazı özellikleri anlatmaktadır. Üniversitelerin bireylerde geliştirmesi beklenen yetenekler ve kazandırması gereken beceriler şöyle sıralanabilir(Heckhausen,1972,44):

- a. Karmaşık sorunları görebilme,
- b. Sorumlulukları kavrama ve sorun çözmede girişimci olma,
- c. Bir soruna etki eden etmenleri belirleyebilme, sınıflandırabilme ve bunlar arasındaki nedensellik ilişkilerini saptayarak bu

ilişkilere göre nasıl hareket edileceğini kavrama,

d. Varolan sorunların üstesinden gelmede farklı rolleri benimseyebilecek çok yönlülük,

e. Zorlukların üstüne gitme ve uzun dönemde yararlı olacağına inandığı düşünceleri savunma,

f. Farklı görüşlere uyabilme ve kavramsal karmaşıklığa katlanabilme,

g. Başkalarıyla birarada ve işbirliği içerisinde çalışma ve onlarla haberleşebilme,

h. Başkalarının görüş ve alışkanlıklarına saygılı olma,

ı. Sosyal olguları anlama ve sosyal çatışmaları çözme.

2.5. Üniversitenin Çevresel Kurumlarla İlişkileri

Üniversite, topluma çeşitli hizmetler götürmek; yani, "kamu hizmeti" sunmak durumundadır. Ancak, çevresel etkiler nedeniyle bazı sınırlamalarla karşılaşabilir. Daha açık anlatımla; çevre, üniversitenin amaç, işlev ve görevlerini etkileyebilmekte, üstelik tamamen değiştirebilmektedir. Bu durum üç biçimde belirtilebilir(Baldrige,1971,129): İlki, hukuksal bazı sınırlamalar koymaktır. Hukuksal olarak yapılması gerekenler önceden saptanmış olabilir. İkincisi, akademik kurallarda uluslararası bazı kurallar getirilmiş ve çeşitli ölçütler geliştirilmiş olabilir. Üçüncüsü, üniversite dışından birtakım etkiler yapılabilmektedir.

Üniversitenin farklı çevresel kurumlarla varolan ilişkileri de birbirinden farklıdır. Çevresel kurumlar "devlet", "mezunlar ve veliler", "kamu ve özel iş yaşamı" ve "diğer üniversiteler" olmak üzere

dört grupta toplanabilir. Aşağıda üniversitenin çevresel kurumlarla ilişkileri özet olarak sunulmuştur.

2.5.1. Üniversitenin Devletle İlişkisi

Üniversitelerin büyük çoğunluğu parasal bakımdan devlete bağımlı olduklarından, etkinlikleri devleti yakından ilgilendirir. Bu durum genellikle, parasal bakımdan üniversiteler tarafından yapılan harcamaların denetimi biçiminde kendini göstermektedir.

Devlet, üniversitelere ayırdığı parasal kaynaklarla üniversitelerin etkinliklerin farklılaşmasına neden olabilir. Örneğin; çok parasal kaynak ayırdığı üniversitelerin çok etkin ve verimli, buna karşın, az parasal kaynak ayırdığı üniversitelerin az etkin ve verimsiz olmaları sonucunu doğurabilir. Araştırmayla yakından ilişkisi olduğundan, bu konuya ileride ayrıntılı bir biçimde değinilecektir.

2.5.2 Üniversitenin Mezunlar ve Velilerle İlişkisi

Üniversite; toplumda, bir yer ve konum elde etmek için gidilen ve mezunlarının geleceğini mezun olmayanlara oranla daha iyileştireceğine inanılan bir kurum olarak algılanmaktadır.

Veliler bakımından üniversite; öğrencileri eğitme, daha iyi çalışma olanakları, daha yüksek makam ve daha yüksek ücret gibi, mezunlarının sosyal durumlarını geliştiren bir kurumdur(Korkut,1984,7).

Mezunlar bakımından üniversitenin sağladığı yararlar özetle şöyle belirtilebilir(Akalın,1980,27):

- a. Orta öğretimi bitirenlere oranla sağladığı parasal getiri,
- b. Lisansüstü öğretime devam olanağı,

c. Geniş istihdam olanakları,

Genel bir değerlendirmeye; üniversite mezunlar ve veliler ilişkisinin, üniversitedeki eğitim ve öğretim yıllarıyla sınırlı olduğu, mezun olduktan sonra bu ilişkinin kesildiği söylenebilir.

2.5.3. Üniversitenin Kamu ve Özel İş Yaşamıyla İlişkisi

Üniversiteden mezun olanların istihdam edilmesini sağlayan kamu ve özel iş yaşamı ile üniversiteler arasında sıkı ilişkiler bulunmamaktadır. Bunun önemli nedenlerinden biri, üniversitedeki eğitim ve öğretimde kuramsal bilgilerin verilmesi, iş yaşamında ise, uygulamaya yönelik bilgilerin gerekli olmasıdır. Oysa bu iki kesimin, özellikle ülke kalkınması bakımından sıkı ilişkiler içerisinde olmaları gerekmektedir. Çünkü; bir yerde iş yaşamının toplumsal sorumlulukları içindeki rolü ve önemi burada ortaya çıkmaktadır(Tosun,1974,2).

Üniversite ile kamu ve özel iş yaşamı arasındaki ilişkinin düzeltilmesi her iki kesime de bazı yararlar sağlayabilecektir. Örneğin; Üniversite bakımından bu ilişkinin düzeltilmesiyle ilk olarak; iş yaşamının sağlayacağı parasal olanaklardan yararlanma durumu sözkonusu olabilecektir. İkinci olarak; iş yaşamının bir laboratuvar gibi kullanılması olanağı elde edilebilecektir. İş yaşamı da bu sıkı ilişki sayesinde, her türlü çalışmalarını bilimsel temeller üzerine oturtabilecektir. Şu halde, üniversite ile kamu ve özel iş yaşamı arasında sıkı ilişkiler kurulması, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır(Çoruh,1992,101).

2.5.4. Üniversitenin Diğer Yükseköğretim Kurumlarıyla İlişkisi

Yükseköğretim kurumları içerisinde en üst sıradaki yeri üniversitelerin aldığını daha önce de belirtmiştik. Üniversitenin gelişmesi açısından diğer yükseköğretim kurumlarıyla(yüksekokul,akademi v.b.) olan ilişkilerinin büyük önemi vardır. Ancak, günümüzde üniversitelerle diğer yükseköğretim kurumları arasında sıkı ilişkilere rastlanmadığını üstelik, üniversitelerin kendi aralarında bile yeterli düzeyde ilişki içerisine giremediklerini belirtmek gerekir, oysa, bunun tam tersi olmalıdır.

Yükseköğretim kurumları arasında sağlanamayan uyumda orta öğretiminde etkisi vardır, çünkü; liselerle üniversiteler arasındaki ilişkiler, üniversitelerle diğer yüksek öğretim kurumları ve üniversitelerle üniversiteler arasındaki ilişkilerden çok daha sıkı ve içtendir. Bu bakımdan, üniversitenin bu sorunu temelinde bir lise sorunudur ve üniversitenin bu sorununu çözebilmesi için lise yani; orta öğretim sorununu çözmüş olması gerekir(Eralp,1977,5).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde Türkiye'deki üniversitelerin yönetim bilimi açısından tarihsel gelişimleri "cumhuriyet öncesi" ve "cumhuriyet sonrası" olmak üzere iki ayırım halinde sunulmuştur.

3.1. Cumhuriyet Öncesinde Üniversiteler

Türkiye'de üniversitelerin oldukça eskilere dayanan bir tarihi vardır. Avrupa'da kurulan üniversitelerle , ülkemizde kurulan üniversiteler arasında önemli bir fark görülmemektedir. Her ikisi de temelde dini esas almışlardır(Kısakürek,1976,12).

13 Ekim 1065 tarihinde Bağdat'ta açılan ve Gazali'nin rektörlüğünü yaptığı Nizamiye Medresesi, ilk Türk üniversitesi olarak bilinmektedir(Tekindağ,1973,5). O dönemde yükseköğrenim kurumu kimliğini taşıyan medreselerin büyük kentlerde ilim merkezlerinde bulunduğu, dini bilimlerin yanında pozitif bilimlerin de ağırlıklı olarak verildiği ve mantık, dilbilgisi, aritmetik, geometri, metafizik, astronomi, tıp gibi derslerin okutulduğu görülmüştür(Kaptan,1986,5).

İlk Osmanlı Medresesi Orhan Bey zamanında İznik'te kurulmuş ve daha sonraları Bursa, Edirne ve İstanbul gibi Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış kentlerde sayıları arttırılmıştır. Başkentler değiştikçe o kentte bulunan medrese önem kazanmış ve verilen derslerin içeriği değişmiştir(Adıvar,1970,24).

Medreselerdeki eğitim onaltıncı yüzyıla kadar altın devrini yaşamıştır. Bu durum, dünyanın ilgisini çekmiş ve buralara değişik ülkelerden öğrenciler gönderilmiştir. Ancak İbni Sina, Gazali, Farabi, Katip Çelebi ve Evliya Çelebi gibi ünlü dünya bilginlerini yetiştirmiş olan medreseler, onaltıncı yüzyıldan sonra bozulmaya başlamışlardır.

Avrupadaki "rönesans" hareketi, Avrupalıların kafalarındaki skolastik zinciri kırarken, bizdeki medreseler yeni bilgilere kapılarını kapamıştır. Yüzyıllar geçmesine karşın, medreselerde ortaçağ programları sürdürülmüş, yeni bilgilerin hiçbiri okutulmamış, yabancı dil olarak sadece Arapça ve Farsça öğretilmiştir. Onsekizinci yüzyılda, batıdaki bilimsel ve teknolojik gelişmeyi izleyemeyen medreselerin verdiği düşünce ve kültürün çağın gerisinde kaldığı belirgin biçimde ortaya çıkmış ve zamanın gereklerine uymadıkları, bilgisizlik ve fenalık kaynağı durumuna geldikleri için 1924 yılında kapatılmışlardır(Kaya,1984,69).

Osmanlı devleti döneminde batı anlayışına göre bir eğitim sisteminin kurulması ve Türkiye'de eğitimin bir devlet hizmeti olarak ele alınması 1773 yılında Yüksek Deniz Mühendislik Okulu'nun açılmasıyla başlamış ve bunu 1825'de Kara Mühendislik Okulu, 1826'da Askeri Tıp Okulu, 1834'de Harb Okulu gibi kurumlar izlemiştir. Çağdaş anlamda bir üniversite kurma fikri ise, 1845'te ortaya çıkmıştır(Koçer,1970,88).

1845'te kurulan "Geçici Maarif Meclisi", medrese sisteminin giderek amacından saptığını gözönüne alarak bir "Darülfünun" kurulması fikrini ortaya atmıştır. Meclis, batılı anlamda bir eğitim sistemi oluşturmak amacıyla ilk, orta ve yükseköğretim kademelerini ay-

rı ayrı kabul etmiş ve gerekli kurumları açmak için girişimlerde bulunarak bir darülfünun kurulmasına karar vermiştir. Aşağıda darülfünunun geçirdiği aşamalar özet olarak sunulmuştur.

3.1.1. Birinci Darülfünun

1845'te kuruluşu planlanan Darülfünun ancak 1863'te açılarak öğretime başlamış ve dersler, herkesin izleyebileceği birbiriyle bağlantısız bir seri konferanslar biçiminde, belirli bir programı ve öğretim kadrosu olmaksızın o dönemin tanınmış kişileri tarafından verilmiştir(Kısakürek,1976,12).

Birinci Darülfünun'un eğitim kadrosu, yönetim bütçesi ve örgüt yapısı hakkında ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır.

1863'te açılan Darülfünun binası, 1865'te çıkan bir yangın sonucu ders kitapları ve araçlarıyla birlikte yanmış ve bu tarihten sonra da darülfünun bir süre unutulmuştur(Korkut,1984,11).

3.1.2. İkinci Darülfünun

Birinci Darülfünun'un kapanmasından altı yıl sonra yani; 1869 yılında yayınlanan "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi"inde, üniversite sorunu tekrar ele alınmıştır. Bu nizamnamede İstanbul'da Darülfünun-u Osmani adıyla bir Darülfünunun kurulacağı ve bu Darülfünun'da felsefe ve edebiyat, hukuk, doğal bilimler ve matematik olmak üzere üç fakülteden oluşacağı belirtilmiş ve çeşitli çalışmalarından sonra 1870'de İkinci Darülfünun açılmıştır(Koçer,1970,104).

Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nde Darülfünun'un giderlerini karşılaması için gerekli olan gelirler olarak öğrencilerden alınacak kayıt ve sınav harçları, çeşitli bağışlar ile vakıflardan ve devletten

alınacak yıllık yardımlar belirtilmiştir(Koçer,1970,106).

İkinci Darülfünun'da fakülteler müdürlerini kendileri seçmekte ve bir de "Üniversiteler arası kurul" öngörülmekteydi. Üniversitenin "nazır" ünvanına sahip rektörü, Milli Eğitim Bakanı'nın önerisi üzerine padişah tarafından atanıyordu. Bu durum, o dönemde üniversiteye ne kadar önem verildiğini açıkça göstermektedir(Korkut,1984,11).

İkinci Darülfünun nizamname hükümlerine göre öğretime geçememiş ve 1870'de başladığı öğretime iki yıl sonra son vermek zorunda kalmıştır. İki yıl gibi kısa bir süre varlığını devam ettirmiş olsa da İkinci Darülfünun iki önemli yenilik getirmiştir. İlki, öğrencilerin seçme sınavıyla alınması ve ikincisi, halka pozitif bilim aşlamak üzere gece dersleri verilmesidir(Kısakürek,1976,13).

3.1.3. Darülfünun-u Şahane

1874 yılında yeni bir Darülfünun kurulması konusunda bir deneyim daha yaşanmıştır. Bu deneyim, Galatasaray Sultanisi'ndeki yabancı öğretim üyelerinin yardımıyla edebiyat, hukuk ve fen alanlarında öğretim yapmak amacıyla kurulan "Üçüncü Darülfünun" diğer adıyla "Darülfünun-u Sultani"dir. Ancak bu Darülfünun, yeterli sayıda öğrenci bulamadığı için 1881 yılında kapanmıştır(Kısakürek,1976,13).

İkinci Abdulhamid'in tahta çıkmasından sonra, dördüncü bir Darülfünun açılmasına karar verilmiş ve 14 Ağustos 1900'de yayınlanan bir nizamnameyle "Darülfünun-u Şahane" adıyla yeni bir Darülfünun açılmıştır(Kısakürek,1976,14). Fakülte olarak Darülfünun-u Şahane'de üç fakülte öngörülmüştür.

Bu fakülteler şunlardır(Koçer,1979,7):

- a. Yüksek Dini İlimler Fakültesi.
- b. Fen Fakültesi.
- c. Edebiyat Fakültesi.

Darülfünun-u Şahane adıyla kurulmuş olan ve padişahın adını simgeleyen bu üniversitede görev alan öğretim elamanından odacıya kadar bu kurumda çalışan herkes, eğitim bakanınca aday gösterilmiş ve padişah tarafından atanmıştır(Korkut,1984,11).

3.1.4. Darülfununu-u Osmani

1900 yılında yeni bir darülfünun daha açılmasına karar verilerek "Dördüncü Darülfünun" olarak bilinen "Darülfünun-u Osmani" açılmış ancak bu darülfünun, 1908 yılına kadar sekiz yıl süreyle açık kalabilmiştir. 1908 yılındaki inkılâptan sonra pekçok alanda yapılan yeniliklere Darülfünun da eklenmiştir(Koçer,1979,9).

1911 yılında "Muallimler Meclisi" adıyla bir kurul oluşturulması kararlaştırılmış ve öğretim üyelerine bölüm başkanlarını seçebilme olanağı getirilmiştir. O dönemde Milli Eğitim Bakanı olan Emrullah Efendi(1858-1914), Tuba Ağacı Teorisi yardımıyla bütün eğitim sistemini yeniden örgütlemiştir. Bu teoriye göre eğitim, yüksek öğretimden başlayarak aşağıya doğru inmeli ve böylece, eğitimin yararı toplumun alt kesimlerine doğru yayılmalıydı(Kaya,1984,82). Bu teorinin etkisiyle, yükseköğretime büyük önem verilmeye başlanmış ve bu dönemde birçok yüksekokul açılmıştır.

Darülfünun-u Osmani'nin bölümleri şöyle belirtilmiştir:

- a. Dini Bilimler.
- b. Hukuk.

c. Fen Bilimi.

d. Tıp.

e. Edebiyat.

3.1.5. 1914 Üniversitesi

Meşrutiyet yıllarının Darülfünun denemeleri Birinci Dünya Savaşı yıllarına rastlar. O dönemde, tıp fakültesi dışındaki yüksekokullara, çoğu Alman olan çeşitli yabancı profesörler eğitim için getirilmiştir. Darülfünun'un bir yüksekokul kimliğinden sıyrılıp işlevlerini benimsemeye başladığı, şubelerin fakülte, müderrislerin profesör ünvanı aldıkları, "Darul-Mesai" adı altında bir çok araştırma enstitüsünün kurulduğu ve bunlar için gerekli laboratuvar ve kütüphanelerin sağlandığı görülmüştür. Darülfünun'da bilimsel özerkliğe sahip olma isteği de o yıllarda ortaya çıkmıştır(Koçer,1979,11).

O dönemde, Meclis-i Müderrislerin yani; Profesörler Meclisi'nin, sadece kendi fakültelerine ilişkin sorunlarla ilgilenmeleri nedeniyle aksadığı görülen Darülfünun'un ortak işleri ve bilimsel yaşamını düzenlemesi amacıyla, bir "Darülfünun Divanı" kurulması çalışmalarına da başlanmıştır(Unat,1964,57).

3.1.6. 1919 Üniversitesi

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Darülfünun'un yeniden ele alınması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 11 Ekim 1919 tarihli "Darülfünun-u Osmanlı Nizamnamesi" ile Darülfünun'un bilimsel özerkliği hükümet tarafından kabul edilmiştir. O zamana kadar "Darülfünun-u Müdür-i Umumisi" ünvanını taşıyan "Rektör"ün profesörler arasından seçilmesine ve "Darülfünun

Emin-i" adını almasına karar verilmiş, rektörün başkanlığında da fakültelerin başkanları ve temsilcilerinden oluşan bir "Darülfünun Divanı" kurulmuştur.

1919 yılında İstanbul'daki hükümetin sona ermesiyle, kendisinin üstünde hiçbir otorite olmadan kendi yasasını kendisi hazırlama olanağını elde eden üniversite, çağdaş üniversitelerde varolan yönetsel ve bilimsel özerkliği kazanmış ve amacı çağdaş üniversitelerin amaçlarına uygun bir biçimde düzenlenmiştir.

3.2. Cumhuriyet Döneminde Üniversiteler

Buraya kadar olan bölümde cumhuriyet öncesindeki üniversitelerin durumu anahatlarıyla özetlenmiştir. Bu bölümde ise, cumhuriyet dönemindeki üniversiteler hakkında genel bilgiler sunulmuştur.

3.2.1. İstanbul Darülfünunu

Cumhuriyetin ilanından sonra, "Darülfünun-u Osmani" adını taşıyan üniversite, 1924 yılında 493 sayılı yasayla "İstanbul Darülfünunu" adını almıştır. Bu Darülfünununun tıp, hukuk, edebiyat, fen ve ilahiyat fakültelerinden oluşması ve yasada tüzel kişiliğe sahip olarak katma bütçeyle yönetilmesi öngörülmekteydi (Korkut, 1984, 12).

"Üniversite rektörü", darülfünununun bütün profesörleri ve öğretim görevlileri tarafından üç yıl süreyle seçilmekte ve ikinci bir defa da seçilebilmekteydi. Profesör ve öğretim görevlileri en çok oy alan iki profesörü bakanlığın birini tercih etmesi için önerir, Bakan da bu iki adaydan birini rektör olarak atardı. Darülfünununun rektörlüğünde bulunan bir kişi, aynı zamanda bir fakültenin dekanı olarak

görev yapamazdı(Koçer,1979,18).

İstanbul Darülfünunu'nun bir "Senato"su vardı ve bu senato, rektörün başkanlığında her fakültenin dekanı ve üç yıl için seçilecek iki profesörden oluşurdu. Senato'nun bilimsel, yönetsel ve disiplin işleriyle ilgili görevleri vardı ve bu konularda tek karar organı konumundaydı.

"Fakülte dekanları" da üniversite rektörü gibi seçimle iş başına gelmekte ve fakültenin bütün işlerinden sorumlu durumda bulunmaktaydı. "Dekan", fakülte kurulunun çoğunluğunun bulunduğu bir toplantıda, profesörler arasından dörtte üç çoğunlukla ve üç yıl süreyle seçilmekte ve senato tarafından Bakanlığa bildirilmekteydi (Yalçın,1987,48).

İstanbul Darülfünunu'nun kurulmasıyla ilgili yasa günümüzdeki üniversite yasası düzeyindedir. Üniversite bilimsel ve yönetsel bakımdan tamamen özerk, hiyerarşik bakımdan kendisinin üstünde bir otorite ve denetim organı bulunmayan bir kurum olarak düzenlenmişti.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kendisinden çok şey beklenen İstanbul Darülfünunu, istenilen sonucu veremeyince 1933 yılında 2252 sayılı yasayla kaldırılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

3.2.2. İstanbul Üniversitesi

Almanya'da Nazi yönetiminden kaçan onbeş profesör ve uzmanın Türkiye'ye sığınmasından sonra Atatürk'ün direktifleriyle 6 Haziran 1933 tarih ve 2252 sayılı yasayla İstanbul Üniversitesi kurulmuştur(Koçer,1979,20).

Bu yasayla Üniversitenin yönetimi rektöre verilmekle birlikte

rektörün üniversitenin temsilcisi değil, Eğitim Bakanı'nın temsilcisi durumunda olacağı belirtilmiştir. Yine, yasaya göre Rektör'ün, Eğitim Bakanı tarafından belirlenmesi ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atanması kararlaştırılmıştır(Kısakürek,1976,18).

Yasaya göre, üniversite içinde rektörün danışma organı durumunda bulunan "Üniversite Heyeti" ve "Üniversite İstişare Komitesi" adı verilen iki kurul bulunmaktaydı. Bunlardan "Üniversite Heyeti", rektörün başkanlığında fakülte dekanları ve genel sekreterden oluşmaktaydı. "Üniversite İstişare Komitesi" ise, fakültelerde oluşturulan istişare komitelerinin, rektörün başkanlığında toplanmasıyla oluşurdu. Bu iki kurul, karar organı değil, sadece danışma organı durumundaydılar(Koçer,1979,22).

Üniversite Heyeti ve Üniversite İstişare Komitesi dışında fakülte meclislerinden oluşan bir de "Üniversite Meclisi" bulunmaktaydı. Bu meclis, eğitim bakanı tarafından verilen araştırma görevlerini de yerine getirirdi.

Fakültelerdeki yönetim ise, rektörün gözetiminde dekanlar tarafından yürütülürdü. Dekanlar, fakültenin ordinaryüs profesörleri ya da profesörleri arasından rektörce seçilir ve eğitim bakanı tarafından atanırdı. Her fakültede, dekana yardımcı olmak amacıyla "yönetim ve maliye işleri", "tedrisat ve program işleri", "neşriyat ve talebe işleri" adı verilen danışma kurulları da bulunmaktaydı(Koçer,1979,22).

Her fakültede, dekanın başkanlığında fakültenin Ordinaryüs Profesörleri ile profesörlerinden oluşan bir "Fakülte Meclisi" bulunmaktaydı. Bu meclis, genel olarak fakültenin eğitim ve öğretimi, öğretim üyelerinin atanmaları ve fakültenin yayınlarını düzenlemekle

sorumluydu(Korkut,1984,16).

İstanbul Üniversitesi, yükseköğretim kurumlarını düzenleyen 41 sayılı kanun hükmünde kararname yürürlüğe girinceye kadar İktisat, Dişhekimliği, Kimya, İstanbul Tıp, Cerrahpaşa Tıp, Yer Bilimleri, Hukuk, Siyasal Bilimler, Veteriner, İşletme, Eczacılık, Edebiyat, Orman Mühendisliği, Edirne Tıp ve üç Yüksekokul ile etkinliklerini sürdürmüştür(Korkut,1984,17). Tüzel kişiliği ve özerkliği olmayan İstanbul Üniversitesi'nin bütçesi, genel bütçe içinde yer almış ve Maliye Bakanlığına bağlı olarak merkezden yönetim ilkesine göre düzenlenmiştir(Hirsch,1985,416).

3.2.3. 1946-60 Döneminde Üniversite

1939 yılında toplanan I.Eğitim Şurası'nda Üniversiteye geniş yer verilmiştir. 1930 yılından itibaren, fakülte sayısında ve bunların biraraya getirilmesiyle oluşturulan üniversite sayısında artışlar olmuştur. Kimya, Mimarlık, Maden, Temel Bilimler, İşletme Mühendisliği, Gemi İnşaat ve Deniz Bilimleri, Elektrik, Meteoroloji ve Makina fakültelerinin biraraya gelmesiyle İstanbul Teknik Üniversitesi; Yüksek Ziraat Okulu, Hukuk, Dil, Tarih, Coğrafya, Fen ve Tıp Fakültelerinin biraraya getirilmesiyle de Ankara Üniversitesi kurulmuştur(Korkut,1984,17).

1939 yılında toplanan I. Eğitim Şurası'na sunulmak üzere her fakülteden, üniversitenin sorunları konusundan rapor hazırlanması istenmiş ve hazırlanan bu raporlar dikkate alınarak 13 Haziran 1946 tarih ve 4936 sayılı yasayla üniversiteye yeni bir biçim ve yapı kazandırılmış, gerek üniversiteye gerekse fakültelere bilimsel ve yönetsel özerklik ile tüzel kişilik verilmiştir(Kısakürek,1976,21).

4936 sayılı yasa, üniversite organlarını "Rektör", "Üniversite Yönetim Kurulu" ve "Senato" olarak belirlemiştir. Bunlardan "Rektör", Fakülte Profesörler Kurulları'nın birarada yapacakları toplantıda iki yıl için aylık ordinaryüs profesörler veya profesörler arasından sırayla, her seçim döneminde başka bir fakülteden olmak üzere salt çoğunlukla seçilmekteydi.

"Üniversite Yönetim Kurulu", rektörün başkanlığında bir önceki rektörle, fakülte dekanlarından ve genel sekreterden kurulmaktaydı.

"Senato" ise, rektör başkanlığında önceki rektör, fakülte dekanları ve her fakültenin Fakülte Profesörler Kurulu'nun kendi üyeleri arasından iki yıl için seçeceği ikişer Ordinaryüs Profesör veya profesörden ve üniversiteye bağlı yüksek okulların profesör kurullarının yine kendi aralarından iki yıl için seçecekleri birer temsilciden oluşmaktaydı.

1946 tarih ve 4936 sayılı yasa "Üniversitelerarası Kurul" adıyla üniversitenin üstünde bir kurul da öngörmüştür. Milli Eğitim Bakanının başkanlığında her üniversitenin rektör ve dekanlarıyla, her üniversite senatosunun kendi üyeleri arasından iki yıl için seçeceği birer temsilciden oluşan bu kurul, bakanın gerekli gördüğü hallerde ve bildireceği yerlerde toplanmakta ve yasa gereğince kendisine verilen işler kesin karara bağlamaktaydı. Milli Eğitim Bakanı, üniversitenin başıydı ve bu sıfatla üniversiteleri, fakülteleri ve bunlara bağlı kurumları Hükümet adına denetlemekteydi.

Fakülte yönetiminde ise, "Genel Kurul", "Profesörler Kurulu", "Yönetim Kurulu" ve "Dekan" bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan "Fakülte Genel Kurulu" ordinaryüs profesör, profesör ve doçentler-

le, profesörü veya doğrudan doğruya öğretim yapacak doçenti bulunmayan derslerin öğretim görevlilerinden oluşmakta ve akademik çalışmalar hakkında kararlar vermekteydi.

"Profesörler Kurulu" fakültenin ordinaryüs profesörleri, profesörleri ve bir dersin yönetimiyle bağımsız olarak görevlendirilen doçentler ile ayrıca seçilecek iki doçenten kurulurdu. Profesörler Kurulu'na katılacak bu iki doçenti, o fakülte doçentleri her ders yılı başında kendi aralarından seçerlerdi.

"Fakülte Yönetim Kurulu" dekanın başkanlığında, görevde bulunan bir önceki dekan ve profesörler kurulunun iki yıl için ordinaryüs profesör ve profesörlerden seçeceği üç öğretim üyesinden oluşmaktaydı.

"Dekan" ise, profesörler kurulu tarafından fakültenin aylıklı ordinaryüs profesör veya profesörleri arasından mutlak çoğunlukla ve iki yıl için seçilmekteydi. Süresi biten dekan, dört yıldan önce tekrar dekan olarak seçilemezdi(Yalçın, 1987,59).

4936 sayılı yasa yürürlükteyken, varolan üniversite sayısında Türkiye'nin siyasal, sosyal ve ekonomik gelişimine koşut bir biçimde artışlar görülmüş ve "bölge üniversiteleri" adı verilen yeni üniversiteler kurulmuştur. Üniversite sayısındaki bu artışta "değer yargılarının " ve "pratik amaçların" varlığı da önemli bir etken olarak rol oynamıştır(Varış,1978,157).

Bölge üniversitelerinin kurulmasının ana gerekçesi olarak, bölgesel gereksinmelerin karşılanması gösterilmiş ve bu ana gerekçeyle 1952 ve 1959'daki yasal düzenlemelerle Orta Doğu Teknik Üniversitesi; 1955'te Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi; 1957'de de Atatürk Üniversitesi kurulmuştur(DPT,1970,11).

4936 sayılı yasa, üniversitenin ilk defa dünyaya açılışını da sağlamış, bu yasanın sağladığı olanaklar sayesinde çok sayıda üniversite öğretim elamanı, özellikle batıdaki gelişmiş ülkelere eğitim ve araştırma yapmak amacıyla gönderilmiştir(Devlet Bakanlığı, 1983,25).

3.2.4. 1960-1973 Döneminde Üniversite

1960'dan sonra Milli Birlik Komitesi, üniversitelerle ilgili iki yasa çıkarmıştır. Bu yasalardan ilki, 27 Ekim 1960 tarih ve 114 sayılı yasadır. Bu yasa ile bilimsel alanda verimsiz ve yetersiz oldukları gerekçesiyle 147 öğretim üyesi ve yardımcısı görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Uzaklaştırma kararı, üniversite tarihinde "147'ler Olayı" adıyla bilinmekte olup, o dönemde önemli bir öğretim üyesi açığına neden olmuştur. Bu durum, huzursuzluk ve moral çöküntüsüne yolaçmış öğretim ve araştırmaların olumsuz yönde etkilenmesi sonucunu doğurmuştur(Korkut,1984,32). Üniversite için huzur sağlayıcı bir önlem değil, huzursuzluk kaynağı olduğu kısa zamanda anlaşılan bu karar, 12 Nisan 1962 tarih ve 43 sayılı yasayla değiştirilerek, üniversiteyle ilişkileri kesilen öğretim üyeleri ve yardımcılarının görevlerine dönmeleri sağlanmıştır(Oğuzman, 1973,163).

Yasalardan ikincisi ise, 27 Ekim 1960 tarih ve 115 sayılı yasadır. Bu yasayla, üniversiteler yasasının bazı maddeleri değiştirilerek yeni maddeler eklenmiş ve üniversitelerin özerkliği sağlanmıştır. Öğretim üyeleri ve yardımcılarının üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmayacakları, üniversitelerin ancak devlet eliyle ve yasayla kurulan özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri oldukları hükme bağlanmıştır.

115 sayılı yasada Üniversitelerarası Kurul'un başkanlığını sırasıyla her üniversitenin rektörünün yapacağı ve alınan kararların Milli Eğitim Bakanlığı'na bildirilmesinin yeterli olacağı belirtilmiştir. Ayrıca, dekanların salt çoğunlukla seçilmeleri, ordinaryüs profesörlük kadrosunun kaldırılması ve kürsü kurullarının oluşturulması karara bağlanmıştır.

115 sayılı yasanın getirdiği hükümlere bakılırsa, üniversitenin tam bir özerkliğe kavuşmasını ve siyasal organlarla ilişkisinin çok sınırlı düzeye inmesini sağladığı söylenebilir. Bu durum, 12 Mart 1971'deki Türk Silahlı Kuvvetleri'nin müdahalesine kadar devam etmiştir. Bu arada 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi ile 1971 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin kurulmasıyla Türkiye'deki üniversite sayısı dokuzaya yükselmiştir.

3.2.5. 1973-1980 Döneminde Üniversite

1968 yılında bütün dünyada görülen öğrenci olayları ülkemizde de etkisini göstererek, üniversitelerde köklü değişiklikler yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Çeşitli kamu kuruluşlarında ve basında beş yıl kadar süren uzun tartışmalardan sonra 7 Temmuz 1973 tarih ve 1750 sayılı yasa yürürlüğe girmiştir(Koçer,1979,31).

1750 sayılı yasa, üniversiteler üstü organlar olarak "Yüksek Öğretim Kurulu", "Üniversite Denetleme Kurulu" ve "Üniversitelerarası Kurul" u; üniversite organları olarak "Senato", "Üniversite Yönetim Kurulu" ve "Rektör" ü; fakülte organları olarak da "Fakülte Kurulu", "Yönetim Kurulu" ve "Dekan"ı öngörmüştür(DPT,1976,25).

"Yüksek Öğretim Kurulu", yükseköğretimin bütünlüğü anlayışı içinde çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine ve Devlet Kalkınma

Planı'nın temel ilke ve politikalarına uygun olarak yükseköğretim alanına yön vermek amacıyla gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmeleri yapmak, yükseköğretim kurumları arasında eşgüdümü sağlamak ve uygulamaları izleyerek yetkili organlara önerilerde bulunmakla görevlendirilmişti. Milli Eğitim Bakanı'nın başkanlığında, üniversite temsilcileri ile temsilci sayısı kadar olmak üzere Milli Eğitim Bakanı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca atanacak üyelerden oluşan bu kurul, 3 Aralık 1975' de kaldırılmıştır(DPT,1976,26).

"Üniversite Denetleme Kurulu", Başbakanın başkanlığında, Milli Eğitim Bakanı, Adalet Bakanı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Milli Güvenlik Kurulu'nun dekanlık yapmış öğretim üyeleri arasından üç yıl için seçeceği bir üye ve bu yasaya bağlı üniversitelerde rektörlük yapmış öğretim üyeleri arasından kurayla üç yıl süre için seçilmiş üç üyeden oluşarak, üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim görevlerini üstlenmiştir(DPT,1976,27).

Daha önce de varolan "Üniversitelerarası Kurul"un, 1750 sayılı yasada oluşumu değiştirilerek, rektörlerin kendi aralarından seçecekleri bir başkanın bu kurula başkanlık edeceği belirtilmiş; öteki maddeler aynen bırakılmıştır.

1750 sayılı yasayla önceden de belirtildiği gibi üniversite organları "Senato" "Üniversite Yönetim Kurulu" ve "Rektör" olarak belirlenmiştir. Senato ve kurulların yapısında bir değişiklik yapılmamış sadece, görev süresi üç yıla çıkartılmıştır.Ayrıca, bir de rektör yardımcılıkları makamı getirilmiştir.

Fakültelerde ise,bu yasayla "Genel Kurul" ve "Profesörler Kurulu" kaldırılarak yerine "Fakülte Kurulu" adıyla yeni bir organ oluştu-

rulmuştur. 4936 sayılı yasada öngörölmüş olan "Yönetim Kurulu" 1750 sayılı yasada da korunmuş ve bir asistan temsilcisinin de kurulun üyesi olarak bulunacağı kabul edilmiştir. Diğer yandan, dekanların da rektörler gibi üç yıl için salt çoğunlukla seçileceği kararlaştırılmıştır. Ayrıca, dekanın göstereceği adaylar arasından Fakülte Kurulu tarafından seçilen dekan yardımcılıkları makamı oluşturulmuştur(DPT,1976,31).

1750 sayılı üniversiteler yasasının yürürlüğe girmesinden sonra, önceleri fakülte olarak eğitim ve öğretim etkinliklerini sürdürmekte olan bazı fakülteler üniversite durumuna getirilmişlerdir. Bu üniversiteler kuruluş tarihleri itibariyle şunlardır:Anadolu Üniversitesi(1973), Çukurova Üniversitesi(1973), Dicle Üniversitesi(1973), Cumhuriyet Üniversitesi(1974), İnönü Üniversitesi(1975), Ondokuz Mayıs Üniversitesi (1975), Uludağ Üniversitesi (1975), Selçuk Üniversitesi(1975), Fırat Üniversitesi(1975) ve Erciyes Üniversitesi(1978)(Özbay,1990,109). Açılan bu üniversitelerle birlikte Türkiye'deki üniversite sayısı ondokuza yükselmiştir.

3.2.6. 1980 Sonrasında Üniversite

1750 sayılı yasa 1980 yılındaki Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koymasına kadar sürmüştü, bu tarihten sonra kaldırılarak, 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı "Yükseköğretim Yasası" yürürlüğe girmiştir. Yükseköğretimi düzenleyen bu yasanın en önemli özelliği, kısa adıyla YÖK yani; Yükseköğretim Kurulu adıyla yükseköğretimi düzenleyen, yükseköğretim kurumlarının etkinliklerine yön veren, geniş yetki ve görevlerle donatılmış, özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir organı kurmuş olmasıdır.

2547 sayılı yasanın amacı, yükseköğretim ile ilgili amaç ve ilkeleri belirlemek ve bütün yükseköğretim kurumlarının ve üst kuruluşlarının örgütlenme, işleyiş, görev, yetki ve sorumlulukları ile eğitim, öğretim, araştırma, yayım, öğretim elemanları, öğrenciler ve diğer personelle ilgili esasları bir bütünlük içinde düzenlemek olarak belirtilmiştir. Bu yasa, yükseköğretim üst kuruluşlarını, bütün yükseköğretim kurumlarını, bağlı birimlerini kapsamış, Silahlı Kuvvetler ve Emniyet Teşkilatı'na Bağlı yükseköğretim kurumları, bu yasanın kapsamı dışında tutulmuştur(Akgüner,1988,45).

6 Kasım 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2547 sayılı yasayla üniversitelerdeki üniversite üstü kuruluşlar olarak "Yükseköğretim Kurulu" ve "Üniversitelerarası Kurul" öngörülmüştür. Bu iki kuruldan başka Yükseköğretim Kurulu'na bağlı olarak çalışan "Yükseköğretim Denetleme Kurulu" ve "Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi" alt birimleri de yasada yer almıştır.

"Yükseköğretim Kurulu"(YÖK), Cumhurbaşkanı tarafından ter-
cihen rektörlük yapmış kişiler arasından seçilen sekiz, Bakanlar Ku-
rulunca üniversiteler dışından üst düzeydeki kamu görevlileri ya da
emeklileri arasından seçilen altı, Genelkurmay Başkanlığınca kendi
yapısından seçilen bir, Milli Eğitim Bakanlığınca yine kendi yapısın-
dan seçilen iki ve Üniversitelerarası Kurulca, kurul üyeleri dışından
en az yirmibeş yıl öğretim üyeliği yapmış kişiler arasından seçilen
sekiz öğretim üyesinden oluşur. Cumhurbaşkanı tarafından atanan-
lar dışında kalanların üyelikleri Cumhurbaşkanı'nın onayı ile kesin-
leşir. Kurulun görevi, yükseköğretim kurumlarının öğretimini plan-
lamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek; yükseköğretim kurumla-
rındaki eğitim, öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlen-
dirmek; bu kurumların yasada belirtilen amaç ve ilkeler doğrultu-
sunda kurulması ve geliştirilmesini ve üniversitelere ayrılmış kay-
nakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim ele-
manlarının yetiştirilmesi için planlamalar yapmaktır(Ver-
san,1986,185).

"Üniversitelerarası Kurul" akademik bir organ olup, üniversite
rektörlerinden, Genelkurmay Başkanlığı'nın seçeceği bir profesörle,
her üniversitenin senatosunun o üniversiteden seçeceği bir profesör-
den oluşur. Kurulun görevi özetle; üniversitelerin eğitim-öğretim,
bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerini düzenleyerek uyum sağla-
mak ve Yükseköğretim Kurulu'na öneri ve görüş bildirmektir.

Yükseköğretim Kurulu'na bağlı olarak görev yapan "Yükseköğretim Denetleme Kurulu" ve "Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi"nin yapısı ve görevleri şöyledir.

"Yükseköğretim Denetleme Kurulu" Yükseköğretim Kurulu tarafından önerilecek beş profesör; Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay tarafından gösterilecek üçer aday arasından Yükseköğretim Kurulu tarafından seçilip ve önerilecek birer üye; Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca seçilecek birer üyeden oluşur. Kurulun görevi ise, Yükseköğretim Kurulu adına üniversitelerin bağlı birimlerini, öğretim elamanlarını ve bunların faaliyetlerini gözetim ve denetim altında bulundurmaktır.

"Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi"(ÖSYM) Yükseköğretim Kurulu'nun saptadığı esaslar çerçevesinde yükseköğretim kurumlarına öğrenci alınması amacıyla sınavları hazırlayan ve uygulayan, öğrenci adaylarının yükseköğretim kurumlarına yerleştirilmesini sağlayan ve bu etkinliklerle ilgili araştırmaları ve diğer hizmetleri yapan Yükseköğretim Kurulu'na bağlı bir kuruluştur.

2547 sayılı yasa, Üniversite Organlarını da "Rektör", "Senato" ve "Üniversite Yönetim Kurulu" olarak öngörmüş ve bu organları şöyle belirtmiştir.

"Rektör" üniversite tüzel kişiliğinin temsilcisi olup, Yükseköğretim Kurulu'nun önereceği en az onbeş yıl başarılı hizmet yapmış, tercihen devlet hizmetinde bulunmuş, ikisi üniversitelerde görevli profesörlerden olmak üzere dört kişi arasından Cumhurbaşkanınca beşyıl için atanır. Yasada rektörün görev, yetki ve sorumlulukları da şöylece belirtilmiştir:

a. Üniversite kurullarına başkanlık etmek, yükseköğretim üst

kuruluşlarının kararlarını uygulamak, üniversite kurullarının önerilerini inceleyerek karara bağlamak ve üniversiteye bağlı kuruluşlar arasında düzenli çalışmayı sağlamak,

b. Her eğitim-öğretim yılı sonunda ve gerektiğinde üniversitenin eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetleri hakkında Üniversitelerarası Kurul'a bilgi vermek,

c. Üniversitenin yatırım programlarını, bütçesini ve kadro ihtiyaçlarını, bağlı birimlerinin ve üniversite yönetim kurulu ile senatonun görüş ve önerilerini aldıktan sonra hazırlamak ve Yükseköğretim Kuruluna sunmak,

d. Gerekli gördüğü durumlarda üniversiteyi oluşturan kuruluş ve birimlerde görevli öğretim elamanlarının ve diğer personelin görev yerlerini değiştirmek veya bunlara yeni görevler vermek,

e. Üniversitenin birimleri ve her düzeydeki personeli üzerinde genel gözetim ve denetim görevini yapmak,

f. Üniversitenin ve bağlı birimlerinin öğretim kapasitesinin rasyonel biçimde kullanılması ve geliştirilmesinde, öğrencilere gerekli sosyal hizmetlerin sağlanmasında, eğitim-öğretim bilimsel araştırma ve yayım etkinliklerinin devlet kalkınma plan, ilke ve hedefleri doğrultusunda planlanıp yürütülmesinde, bilimsel ve yönetsel gözetim ve denetimin yapılmasından yetkili ve sorumlu olmak.

"Senato" rektörün başkanlığında, rektör yardımcıları, dekanlar ve her fakülteden fakülte kurullarınca üç yıl için seçilecek birer öğretim üyesiyle rektörlüğe bağlı enstitü ve yüksekokul müdürlerinden oluşur. Senatonun görevleri ise şöyledir:

a. Üniversitenin eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerinin esasları hakkında karar almak,

b. Üniversitenin bütününü ilgilendiren yasa ve yönetmelik tas-laklarını hazırlamak veya görüş bildirmek,

c. Rektör onayından sonra Resmi Gazete'de yayınlanarak yürür-lüğe girecek olan, üniversite veya üniversitenin birimleri ile ilgili yönetmelikleri hazırlamak,

d. Üniversitenin yıllık eğitim-öğretim programını ve takvimini inceleyerek karara bağlamak,

e. Bir sınava bağlı olmayan fahri akademik ünvanlar vermek ve fakülte kurullarının bu konudaki önerilerini karara bağlamak,

f. Fakülte kurulları ile rektörlüğe bağlı enstitü ve yüksekokul kurullarının kararlarına yapılacak itirazları inceleyerek karara bağ-lamak ve Üniversite Yönetim Kurulu'na üye seçmek.

"Üniversite Yönetim Kurulu" rektörün başkanlığında dekanlar ve üniversiteye bağlı değişik öğretim birim ve alanlarını temsil ede-cek biçimde senatoca seçilecek üç profesörden oluşur. Kurulun gö-revleri şöyledir:

a. Yükseköğretim üst kuruluşları ile Senato kararlarının uygu-lanmasında, belirlenen plan ve programlar doğrultusunda rektöre yardımcı olmak,

b. Faaliyet plan ve programlarının uygulanmasını sağlamak; üniversiteye bağlı birimlerin önerilerini dikkate alarak yatırım prog-ramını, bütçe tasarısı taslağını incelemek ve kendi önerileriyle bir-likte rektörlüğe sunmak,

c. Üniversite yönetimiyle ilgili olarak rektörün getireceği konu-larda karar almak,

d. Fakülte, enstitü ve yüksekokul yönetim kurullarının kararla-rına yapılacak itirazları inceleyerek karara bağlamak.

2547 sayılı yasa, fakülte organlarını "Dekan", "Fakülte Kurulu" ve "Fakülte Yönetim Kurulu" olarak düzenlemiş; yapılarını ve işlevlerini de anahatlarıyla şöyle belirtmiştir.

"Dekan" fakülte ve birimlerinin temsilcisi olup, rektörün önereceği üniversite içinden veya dışından üç profesör arasından Yükseköğretim Kurulu tarafından üç yıl için atanır. Görevi ise, fakülte kurullarına başkanlık etmek ve bunların kararlarını uygulamak; fakültenin ödenek, kadro ihtiyaçları ile Fakülte Yönetim Kurulu'nun görüşünü alarak fakülte bütçesine ilişkin öneriyi rektörlüğe sunmak ve genel gözetim ve denetim görevlerini yerine getirmektir.

"Fakülte Kurulu" dekanın başkanlığında, fakülteye bağlı bölümlerin başkanları; fakülteye bağlı enstitü ve yüksekokul müdürleri; fakülteadaki profesörlerin kendi aralarından seçecekleri üç profesör; doçentlerin kendi aralarından seçecekleri iki doçent ve yardımcı doçentlerin kendi aralarından seçecekleri bir öğretim üyesinden oluşur. Kurulun görevi eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerini yürütmek, bu etkinliklerle ilgili plan ve programları hazırlamak ve eğitim-öğretim takvimini kararlaştırmaktır.

"Fakülte Yönetim Kurulu" dekanın başkanlığında, fakülte kurulunun üç yıl için seçeceği üç profesör, iki doçent ve bir yardımcı doçentten oluşur. Kurulun görevi şöyledir: Fakültenin eğitim-öğretim plan ve programları ile takvimin uygulanmasını sağlamak; yatırım, program ve bütçe tasarısını hazırlamak; öğrencilerin eğitim ve öğretimleriyle ilgili işler hakkında kararlar vermektir.

1960 yılı sonlarında ortaya çıkan ve "147"ler olayı olarak bilinen olaya benzer bir durum, "1402"likler olayı adıyla 1980'den sonra ortaya çıkmıştır. O dönemde yürürlükte olan "1402 sayılı Sıkı Yö-

netim Yasası"na dayanılarak çeşitli iş ve mesleklerde görev yapan pekçok kişinin işine son verilmiş, görevine son verilenler arasında üniversite öğretim üyelerinden azımsanamıyacak bir kesim de yer almıştır. Ancak bir süre sonra, yapılan bu işlemin yanlışlığı anlaşıl-mış ve "1402" likler tekrar göreve alınmıştır.

2547 sayılı yasa yürürlüğe girdikten sonra, 41 sayılı kanun hük-münde kararname ve bununla ilgili 2809 sayılı yükseköğretim ku-rumlarını düzenleyen yasayla birtakım değişikliklere uğramıştır. Va-rolan üniversitelere Akdeniz, Trakya, Dokuz Eylül, Mimar Sinan, Yıldız, Marmara, Gazi, Yüzüncü Yıl, Ege, Gaziantep ve Bilkent Üniversiteleri eklenerek üniversite sayısı 30'a çıkarılmıştır. Yine, 3 Temmuz 1992 tarih ve 3837 sayılı yasayla Yıldız Teknik, Harran, Sü-leyman Demirel, Adnan Menderes, Zonguldak Karaelmas, Mersin, Pamukkale, Balıkesir, Kocaeli, Sakarya, Celal Bayar, Abant İzzet Baysal, Mustafa Kemal, Afyon Kocatepe, Kafkas, Çanakkale Onse-kiz Mart, Niğde, Dumlupınar, Gazi Osmanpaşa, Muğla, Kahraman-maraş Sütçü İmam ve Kırıkkale Üniversitelerinin kurulmasına ka-rar verilmiştir. Yeni üniversitelerin açılması yolundaki çalışmalar halen sürdürülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ ÜNİVERSİTELERİN BİR DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık(İngiltere, İskoçya ve Galler), Almanya ve Fransa'daki üniversiteler hakkında özet bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Üniversiteler

Amerika Birleşik Devletleri'nde eyalet ve özel olmak üzere iki tür üniversite vardır ve her iki tür üniversitede de öğretim paralıdır. Kamu malı olan eyalet üniversitelerinde, parasal kaynağın büyük bir bölümü öğrencilerin ödedikleri harçlarla, federal hükümetin ve eyalet hükümetinin verdiği fonlardan sağlanır. Özel üniversiteler ise, vakıflar tarafından finanse edilir. Özel üniversitelerde öğrencilerin harçları genellikle daha yüksek olup, üniversitenin parasal kaynaklarının yaklaşık olarak üçte birini oluşturur. Parasal gereksinimin geri kalanı ise, hemen hemen eşit oranlarda olmak üzere hükümet aracılığıyla yapılan bağışlar ile federal hükümet ve eyalet hükümetince verilen fonlardan karşılanır.

Amerikan üniversite sisteminin temeli "mütevelli heyet sistemi"ne dayanmaktadır. Bu heyetin üyeleri, eyalet üniversitelerinde başarılı işadamları ve sanayiciler arasından Eyalet Valisi tarafından; özel üniversitelerde ise, üniversiteyi finanse eden kuruluşlar tarafından atanır. Mütevelli heyet üniversiteyi yönetir, denetler ve kuruluş yön verir. Her konudaki son karar yetkisi genellikle bu heyete aittir. Üniversitenin yürütme organı olan rektör(president) de müte-

velli heyet tarafından atanır(Yalçın, 1987,170).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversitelerde profesör, doçent(associate professor) ve yardımcı profesör(assistant professor) olmak üzere üç öğretim üyesi kademesi vardır. Öğretim üyeleri sözleşmeli olduklarından iş garantisine sahip değildirler. İş garantisini elde edebilmek için üniversitede üç yıl ile altı yıl arasında değişen bir süreyle çalışmış olmak gerekir.

Üniversitedeki bütün atamalar ve akademik yükselmeler mütevelli heyetin kararıyla yapılır. Bu kararda ilgili bölüm başkanının önemli söz hakkı vardır. Öğretim üyelerine yılda dokuz ay süreyle maaş ödenir, geri kalan üç ayın maaşını öğretim üyeleri araştırma projelerinden karşılamak zorundadırlar.Geçici bir konumda çalışan araştırma görevlilerinin maaşlarının büyük bir kısmı da araştırma projelerinden ödenmektedir.

Bir üniversitede yeni birimlerin açılması, varolan birimlerin birleştirilmesi veya kapatılması, öğretim üyesi sayısı ve öğrenci sayısı mütevelli heyet tarafından kararlaştırılır. Amerikan üniversiteleri, bütçelerindeki çeşitli kaynakların oranı ne olursa olsun, piyasa koşullarıyla uyum sağlamak ve bir işletmeci gibi hareket etmek zorunda olduklarından her türlü esnekliğe sahiptirler ve bu nedenden dolayı olsa gerektir ki; kısa geçmişi olmasına karşın, diğer ülkelerin üniversitelerine oranla çok çabuk gelişmişlerdir(Gürüz,1992,375).

4.2. Birleşik Krallık'daki Üniversiteler

Birleşik Krallık'daki yükseköğretim sistemi ikili bir yapıya sahip olup, İngiltere'deki 45 üniversite, Galler'deki 14 politeknik ve İskoçya'daki merkezi enstitülerle çok sayıdaki diğer kolej ve enstitülerden oluşmaktadır. Bu kurumların parasal kaynağı kamu fonlarıdır.

Üniversitelerin parasal kaynakları "University Grants Committee"nin(UGC) adı verilen bir kurumun önerileri doğrultusunda hükümet tarafından ayrılmaktadır. Politeknikler ile diğer yükseköğretim kurumlarının parasal kaynakları ise, yerel vergilerin bir kısmından oluşturulan fonlardan, "The National Advisory Body for Public Sector Higher Education"ın(NAB) saptadığı kurallara göre yerel yönetimler tarafından sağlanır. Birleşik Krallık'taki bütün yükseköğretim kurumları paralı olup, öğrenci harçları parasal kaynakların bir kısmını oluşturmaktadır. Kuşkusuz, parasal kaynakların büyük kısmı kamu fonlarından karşılanmaktadır(Gürüz, 1992,376).

Birleşik Krallık'da, bütün üniversiteleri kapsayan bağlayıcı bir yasa olmadığı gibi, üniversitelerin ayrı ayrı kuruluş yasaları da yoktur(Londra Üniversitesi dışında). Herbir üniversite ayrı bir kraliyet fermanıyla kurulmuştur. Bu bakımdan üniversite organlarının oluşumu ve üniversitelerin işleyişleri birbirinden farklıdır ancak, bunların bazı ortak yanları da bulunmaktadır. Üniversitelerin tüzel kişiliği İngiltere'de "Council", İskoçya'da ise "Court" adı verilen bir kurul tarafından temsil edilmektedir. Bu kurulda hükümet temsilcileri bulunmamakla birlikte, çoğunluğu akademisyen olmayan kişiler oluşturmaktadır (YÖK,1988,42).

Birleşik Krallık'da üniversite akademik personeli kamu görevlisidir ve bunların maaşları her yıl hükümet tarafından saptanmaktadır. Profesör(professor), doçent(reader) ve yardımcı doçent(lecturer) olmak üzere üç ünvan kademesi olup, bu ülkede öğretim üyesi başına yaklaşık 7 öğrenci düşmektedir(Oğuz,1992,273).

4.3. Almanya'daki Üniversiteler

Almanya'da yükseköğretim kurumu olarak 58 üniversite, 9 yüksekokul ve 11 öğretmen yetiştiren kurum vardır. Bu kurumlarda yükseköğretimde okuyan öğrenci sayısının % 75'i bulunmakta, geriye kalan %25 oranındaki öğrenci sayısı da meslek yüksekokullarında öğrenimlerini sürdürmektedir. Bütün yükseköğretim kurumları kamu kurumu niteliğinde olup, Alman Kamu Hukuku'nun genel hükümlerinin yanında Federal Çerçeve Yasası'na (Hochschulrahmengesetz) bağlıdırlar(Gürbüz,1992,381).

Üniversite giderlerinin yaklaşık % 80'i eyalet hükümeti tarafından; % 10-15'i de federal hükümet tarafından karşılanmaktadır. Federal hükümetin parasal yardımı daha çok üniversitelerin yurtdışı ilişkileri ve projeleri için harcanmaktadır. Üniversitelerin özel gelirleriyle de(Yardımlar, harçlar, bağışlar v.b.) diğer harcamalar karşılanmaktadır. Üniversitelerin bütçeleri yıllık olarak eyalet parlamenterinca saptanmakta ve eyalet bütçesi içinde yer almaktadır (YÖK,1989,71).

Almanya'daki üniversitelerde akademik personel kamu görevlisi statüsündedir. Akademik ünvanlar profesör, doçent ve asistan biçiminde düzenlenmiştir. Profesör ve doçentler sürekli, asistanlar

ise, geçici statüdedir. Son yıllarda Almanya'da Öğretim üyesi başına yaklaşık olarak 8 öğrenci düşmektedir(Oğuz,1992,237).

4.4. Fransa'daki Üniversiteler

Fransız yükseköğretim sistemi 78 yükseköğretim kurumunun yanında, "Grandes Ecoles" adı verilen, bazı dallarda uzmanlaşmış yükseköğretim kurumlarını da içermektedir. Bunlardan kamu kurumu niteliğinde olanlar memur ve subay yetiştirir. Özel olanlar ise yönetici, teknisyen ve mühendis yetiştirme amacıyla kurulmuştur. Diğer taraftan dini kuruluşlarca yönetilen çok sayıda özel üniversite de bulunmaktadır(Gürüz,1992,383).

Fransa'daki üniversiteler bölge sistemine göre düzenlenmiştir(YÖK,1988,44). Buna göre ülke "academie" denilen 19 bölgeye ayrılmıştır ve herbir bölgenin başında "recteur de academie" adı verilen ve Milli Eğitim Bakanı tarafından atanan bir kişi bulunmaktadır(Gürüz,1992,384).

Hükümetin üniversiteler üzerinde çok geniş tasarruf yetkileri vardır. Üniversite bütçeleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi altında olup, Bakan, akademik konularda geniş yetkilere sahiptir.

Akademik ünvan kademelenmesi profesör, doçent ve asistan biçiminde düzenlenmiş olan Fransız üniversitelerinde, bütün personel kamu görevlisi statüsündedir. Profesörler ve doçentleri atama yetkisi Milli Eğitim Bakanı'na aittir. Asistanlar ise, 1 yıl ile 3 yıl arasında değişen geçici sürelerle atanırlar(Gürüz,1992,384). Fransa'da öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı da yaklaşık olarak 8'dir (Oğuz,1992,237).

BEŞİNCİ BÖLÜM : TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN
BÜTÇE ÖDENEKLERİ, ÖĞRETİM ÜYESİ SAYILARI VE
ÖĞRENCİ ALMA DÜZENLERİ

Bu bölümde, Türkiye'deki üniversitelerin bütçe ödenekleri, öğretim üyesi sayıları ve öğrenci alma düzenleri hakkında özet bilgiler sunulmuştur.

5.1. Bütçe Ödenekleri Bakımından Üniversiteler

Üniversitelerin bütçe ödeneklerini her yıl bütçe yasasıyla ayrılan "üniversite bütçesi" ve "üniversitenin döner sermaye gelirleri" olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Üniversiteler bütçe ödeneklerinin % 96'sını devletten % 4'ünü de kendi olanaklarından sağlamaktadırlar. Üniversitelerin döner sermaye gelirleri % 4 gibi düşük bir oranda olduğundan, bu araştırmada "üniversitelerin döner sermaye gelirleri" gözardı edilmiştir. Her ne kadar kalkınma planlarında yükseköğretimin finansman yapısı geliştirilerek bütçe dışı kaynaklardan destek sağlanacağı ve döner sermayenin bir kaynak olarak kullanımının etkinleştirileceği(DPT,1989,295), belirtilmişse de bu konuda henüz herhangi bir gelişme kaydedilmiş değildir.

Devletin yükseköğretime ayırdığı bütçe ödenekleri toplamının konsolide bütçe içindeki payı % 4, gayri safi milli hasıla içindeki payı ise % 1 dolaylarındadır. 1979-91 yılları arasında yükseköğretim ödenekleri toplamının konsolide bütçe içindeki payları şöyledir. 1979 yılında 4.32, 1980'de % 3.92, 1981'de % 3.09, 1982'de % 3.13, 1983'de % 3.78, 1984'te % 3.66, 1985'te % 3, 1986'da % 3.05,

1987'de % 2.91, 1988'de % 2.94, 1989'da % 3.19, 1990'da % 3.91 ve 1991'de % 4.60'dır(YÖK,1991,32).

Yükseköğretime ayrılan bütçe ödeneklerinin gayri safi milli hasıla içindeki payları ise yıllar itibariyle şöyledir. 1979'da % 0.78, 1980'de % 0.65, 1981'de % 0.71, 1982'de % 0.63, 1983'de % 0.83, 1984'te % 0.64, 1985'te % 0.54, 1986'da % 0.56, 1987'de % 0.55, 1988'de % 0.61, 1989'da % 0.64, 1990'da % 0.89 ve 1991'de % 1.14(YÖK,1991, 32).

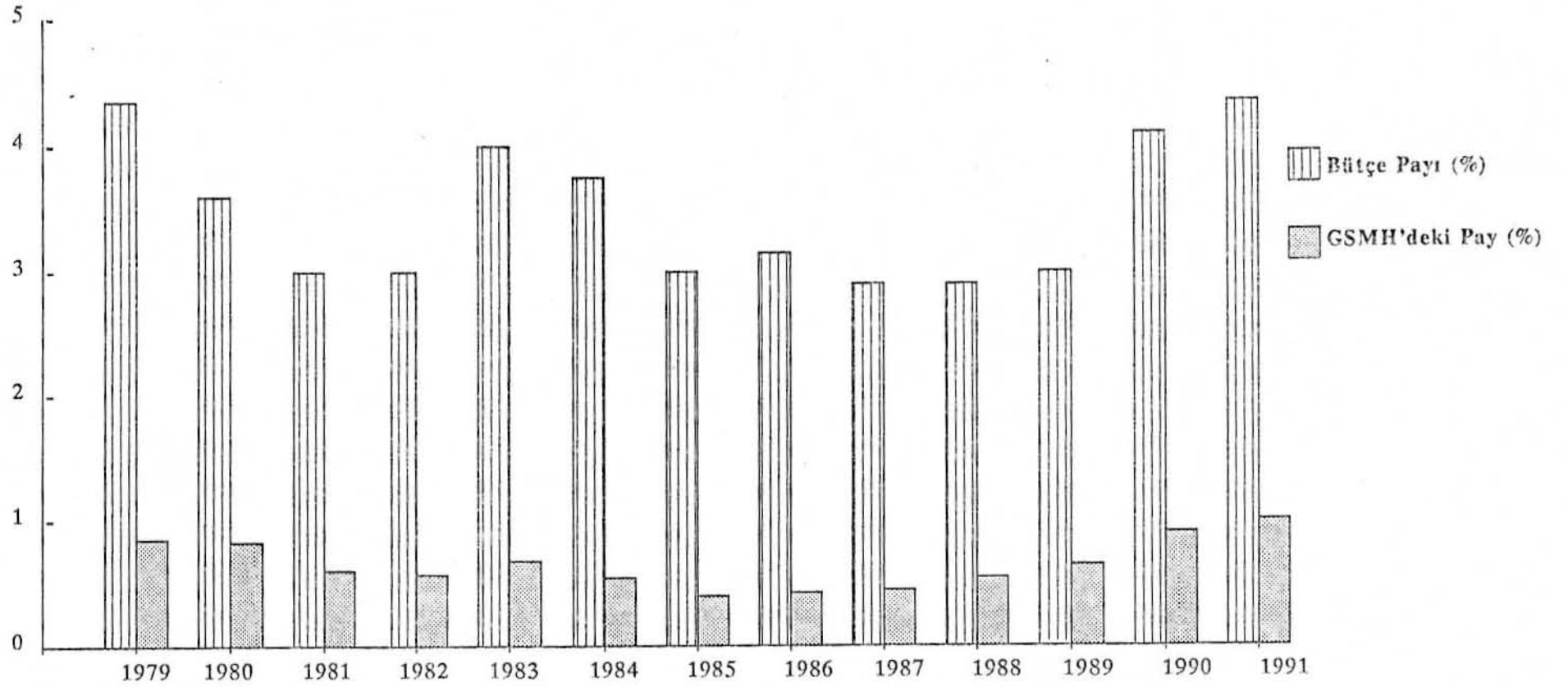
1979-1991 yılları arasındaki, yukarıda belirtilen payların toplu olarak daha açık biçimde görülmesi amacıyla çizelge 1 ve bu çizelgedeki verilerin çizime aktarılmasıyla da çizim 1 oluşturulmuştur.

ÇİZELGE 1
YÜKSEKÖĞRETİM ÖDENEKLERİNİN
KONSOLİDE BÜTÇE VE GSMH İÇİNDEKİ PAYI

Yıllar	Bütçe Payı (%)	GSMH'daki Payı (%)
1979	4.32	0.78
1980	3.92	0.65
1981	3.09	0.71
1982	3.13	0.63
1983	3.78	0.83
1984	3.66	0.64
1985	3.00	0.54
1986	3.05	0.56
1987	2.91	0.55
1988	2.94	0.61
1989	3.19	0.64
1990	3.91	0.89
1991	4.60	1.14

Kaynak : (YÖK,1991,32).

ÇİZİM 1
ÜNİVERSİTE ÖDENEKLERİNİN KONSOLİDE BÜTÇE VE GSMH İÇİNDEKİ PAYI (1979-1991)

Kaynak : (YÖK, 1991, s.32).

Çizelge 1 ve çizim 1’de görüldüğü gibi, yükseköğretime ayrılan bütçe ödenekleri toplamının konsolide bütçe ve gayri safi milli hasıla içindeki payı yıldan yıla inişli-çıkışlı bir gelişim seyri içinde bulunmaktadır. Son yıllarda bu paylarda görülen artış sevindirici ve geleceğe yönelik olarak da umut vericidir.

Devlet, genel bütçe içinden üniversitelere yıllık olarak bütçe ödenekleri ayırmaktadır. Çizelge 2’de üniversitelerin 1987-91 yılları arasındaki yıllık bütçe ödenekleri verilmiştir.

ÇİZELGE 2

ÜNİVERSİTELERİN BÜTÇE ÖDENEKLERİ (1987-1991)

ÜNİVERSİTELER	(Milyon TL)				
	1987	1988	1989	1990	1991
Akdeniz Üniversitesi	6.503	14.037	26.268	54.030	91.814
Anadolu Üniversitesi	15.981	28.746	49.359	111.711	202.331
Ankara Üniversitesi	24.743	43.674	70.786	185.192	328.585
Atatürk Üniversitesi	14.859	25.399	44.205	101.365	199.865
Boğaziçi Üniversitesi	6.789	12.162	19.905	48.814	92.251
Cumhuriyet Üniversitesi	6.541	11.282	18.787	52.666	93.510
Çukurova Üniversitesi	10.542	21.538	37.668	91.248	164.259
Dicle Üniversitesi	8.734	15.835	26.371	64.121	135.440
Dokuz Eylül Üniversitesi	13.555	25.729	48.989	98.335	181.718
Ege Üniversitesi	17.775	33.362	57.717	137.803	241.747
Erciyes Üniversitesi	7.068	14.894	22.372	50.047	94.233
Fırat Üniversitesi	6.177	12.253	21.408	50.419	93.550
Gazi Üniversitesi	17.089	29.872	49.805	113.995	226.159
Gaziantep Üniversitesi	-	8.018	13.771	28.645	53.637
Hacettepe Üniversitesi	25.011	46.680	77.110	197.080	327.470
İnönü Üniversitesi	3.577	7.594	15.349	31.050	210.174
İstanbul Üniversitesi	40.185	62.565	103.550	254.967	497.522
İ.T.Ü.	13.736	24.560	44.216	104.426	207.588
K.T.Ü.	8.247	16.573	31.417	70.289	122.540
Marmara Üniversitesi	10.466	20.533	32.669	82.022	158.420
Mimar Sinan Üniversitesi	3.627	7.025	12.567	27.705	48.120
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	7.520	13.370	22.984	56.982	96.750
O.D.T.Ü.	15.037	30.866	47.168	91.956	191.331
Selçuk Üniversitesi	8.733	16.295	28.275	71.887	127.700
Trakya Üniversitesi	5.668	9.672	19.563	48.365	82.621
Uludağ Üniversitesi	11.531	20.600	37.385	83.294	156.890
Yıldız Üniversitesi	5.619	8.454	15.152	36.657	68.075
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2.903	5.862	11.724	32.651	58.070

Kaynak : (Resmi Gazete, 8 Ocak 1987, Sayı 19335, Mükerrer Yasa No : 3326; Resmi Gazete, 28 Nisan 1988, Sayı 19798, Mükerrer Yasa No : 3425; Resmi Gazete, 9 Ocak 1989, Sayı 20044, Mükerrer Yasa No : 3514; Resmi Gazete, 5 Ocak 1990, Sayı 20393, Mükerrer Yasa No : 3597; Resmi Gazete, 6 Ocak 1991, Sayı 20747, Mükerrer Yasa No : 3692 kaynaklarından yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 2'de de görüleceği gibi, üniversiteler kendilerine ayrılan yıllık bütçe ödenekleri itibarıyla birbirlerinden oldukça farklı düzeydedirler. Son beş yıl içinde en fazla bütçe ödeneğini İstanbul, Ankara, Hacettepe, Ege ve Gazi üniversiteleri; buna karşın, en az bütçe ödeneğini de Trakya, Yıldız, Yüzüncü Yıl, Gaziantep ve Mimar Sinan üniversiteleri almıştır.

Üniversiteler, kendilerine ayrılmış olan bütçe ödeneklerini genel olarak iki harcama kalemi için kullanmaktadırlar. Bunlardan biri "cari harcamalar" diğeri "yatırım harcamaları" dır. Cari harcamalar, tüm yükseköğretim bütçesi bakımından ele alındığında, toplam ödeneklerin yaklaşık % 70'ini oluşturmakta ancak, tek tek üniversiteler bakımından incelendiğinde farklı yapıda oldukları görülmektedir. Bu farklılık tahmin edileceği gibi, kuruluşunu tamamlamış üniversiteler ile kuruluşunu tamamlamakta olan üniversiteler arasında ortaya çıkmaktadır. Toplam ödeneklerin yaklaşık % 30'unu oluşturan yatırım harcamaları bakımından da incelendiğinde, kuruluşunu tamamlamış üniversitelerin yatırımlara ayırdıkları ödenekler, bütçe ödeneklerinin % 10-20'si kadar, kuruluşunu tamamlamakta olan üniversitelerde ise, % 30-50'si dolaylarındadır(Ertel ve Savaş,1987,40).

Üniversitelerde cari harcamaların büyük bölümü öğretim etkinlikleri için kullanılmakta; araştırma , geliştirme ve yayın hizmetleri gözardı edilmektedir(DPT,1989,64). Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bu durum daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Örneğin; ABD'de kişi başına düşen yıllık araştırma ve geliştirme harcaması 440 dolar, Almanya'da 380 dolar ve Japonya'da 325 dolar iken, Türkiye'de sadece 3,5 dolardır. Yine, ABD'de on bin kişiye 60 araştırmacı, Almanya'da 55 araştırmacı, Japonya'da 50 araştırmacı ve Fransa'da 40

araştırmacı düşerken, Türkiye’de sadece 6 araştırmacı düşmektedir(16 Temmuz 1992,Milliyet Gazetesi).

Özetlenecek olursa; devletin üniversitelere ayırdığı bütçe ödeneği yetersizdir. Üstelik, üniversiteler arasında bütçe ödeneği bakımından dengesizlikler bulunmakta; kimi üniversitelere yüksek oranda bütçe ödeneği ayrılırken, kimi üniversitelere düşük oranda bütçe ödeneği ayrılmaktadır. Üniversiteler de herhalde, ayrılan bütçe ödeneğinin yetersizliğinden olsa gerektir ki; birincil görevlerinden olan araştırma ve geliştirme etkinliklerine yeterince ağırlık verememekte, varolan çeşitli sorunları çözememekte ve kısır döngü haline gelmiş olan bu durum sürüp gitmektedir.

5.2. Öğretim Üyesi Sayıları Bakımından Üniversiteler

"Öğretim üyesi", 2547 sayılı yasaya göre profesör, doçent veya yardımcı doçent akademik ünvanlarından birine sahip olanlara verilen genel bir addır. Her bir öğretim üyesinin üniversite içinde iki temel işlevi vardır. İlki, mesleğinde gelişmek ve akademik kariyer yapmak için çeşitli etkinliklerde bulunmak; ikinci ise, bölüm, fakülte veya üniversite içindeki bazı görevleri yerine getirmektir.

Üniversitenin kalitesi ve başarısı genel olarak, üniversitede görev yapan öğretim üyelerine bağlıdır. Öğretim üyelerinin niteliğinin yüksek olması, eğitim ve öğretimin de niteliğini yükselteceğinden, öğrencilerin iyi bir biçimde yetişmesi sonucunu ortaya çıkaracaktır. Ancak, ülkemizde öğretim üyelerinin niteliklerinin yeterince yüksek olup olmadığı konusu, doğrusu, tartışma götürür.

Öğretim üyelerinin sayısal durumunun yeterli olduğunu belirtmek zordur.1980-1990 yılları arasında öğretim üyesi sayısında artış sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmış ancak, yeterince başarılı olunamamıştır. 1980-81 öğretim yılında 4905 olan öğretim üyesi sayısı, 1990-91 öğretim yılında 11070'e çıkarılmış olmasına karşın; bu sayı bugün için yeterli değildir. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı dikkate alındığında, üstelik, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yetersizlik daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır.

1980-91 yılları arasında ülkemizde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı şöyledir: 1980-81 öğretim yılında 46, 1981-82'de 42, 1982-83'de 36, 1983-84'de 41, 1984-85'de 46, 1985-86'da 48, 1986-87'de 46, 1987-88'de 42 ve 1988'den itibaren de 39'dur(-YÖK,1991,22). Diğer ülkelerin 1990-91 öğretim yılındaki öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları ise şöyledir: ABD'de 15, İngiltere'de 11, Fransa'da 18 ve Japonya'da 7'dir(Büyükerşen,1992,73). Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının Avrupa'daki ortalaması ise, yaklaşık olarak 8'dir(Oğuz,1992,236).

Öğretim üyelerinin üniversitelere dağılımları farklı düzeylerde-dir. Çizelge 3'de 1990-91 öğretim yılında öğretim üyelerinin üniversitelere dağılımları verilmiştir.

ÇİZELGE 3

**ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRETİM ÜYESİ DAĞILIMLARI
(1987-1991)**

ÜNİVERSİTELER	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Akdeniz Üniversitesi	117	132	144	164	180
Anadolu Üniversitesi	272	320	336	368	397
Ankara Üniversitesi	751	888	954	1.024	1.047
Atatürk Üniversitesi	263	299	303	314	329
Boğaziçi Üniversitesi	185	201	212	193	209
Cumhuriyet Üniversitesi	100	110	108	120	125
Çukurova Üniversitesi	244	276	286	319	331
Dicle Üniversitesi	93	121	124	138	157
Dokuz Eylül Üniversitesi	297	343	356	402	403
Ege Üniversitesi	555	580	585	623	693
Erciyes Üniversitesi	121	132	130	155	168
Fırat Üniversitesi	79	144	161	168	193
Gazi Üniversitesi	336	374	443	551	593
Gaziantep Üniversitesi	-	26	29	40	52
Hacettepe Üniversitesi	650	709	739	817	872
İnönü Üniversitesi	37	44	54	79	88
İstanbul Üniversitesi	1.131	1.179	1.217	1.348	1.356
İ.T.Ü.	508	554	554	603	637
K.T.Ü.	182	221	225	239	255
Marmara Üniversitesi	318	355	399	512	554
Mimar Sinan Üniversitesi	176	190	196	201	196
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	136	149	151	157	176
O.D.T.Ü.	446	448	465	526	533
Selçuk Üniversitesi	182	208	239	283	301
Trakya Üniversitesi	85	91	101	111	117
Uludağ Üniversitesi	254	285	277	329	344
Yıldız Üniversitesi	216	248	253	276	283
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	11	22	31	35	41

Kaynak : (ÖSYM, 1987a, s.145-148; ÖSYM, 1988a, s.158-162; ÖSYM, 1989a, s.35-38; ÖSYM, 1990a, s.39-42; ÖSYM, 1991a, s.35-39 yapıtlarından yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 3'te de görüldüğü gibi, öğretim üyelerinin üniversitelere dağılımları birbirinden oldukça farklı düzeylerde. Örneğin; 1990-91 öğretim yılında Ankara Üniversitesi'nin öğretim üyesi sayısı 1.047, İstanbul Üniversitesi'nin 1.356, Hacettepe Üniversitesi'nin 872 ve Ege Üniversitesi'nin 693 olmasına karşın; aynı öğretim yılında Trakya Üniversitesi'nin öğretim üyesi sayısı 117, İnönü Üniversitesi'nin 88, Gaziantep Üniversitesi'nin 52 ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin 41'dir. Dikkati çeken nokta, taşra üniversitelerindeki öğretim üyesi sayısının azlığıdır.

Özetlenecek olursa; ülkemizde öğretim üyesi sayısı bakımından bir sıkıntı sözkonusudur. Bu duruma üniversiteler arasında öğretim üyesi sayısı bakımından dengesizlikler de eklenince, sıkıntı bir kat daha artmaktadır. Yeni açılan ve açılacak olan üniversitelerin öğretim üyesi gereksinimleri de düşünülürse, ülkemizin öğretim üyesi sayısını artırmak konusunda acil önlemler alması zorunluluğu oldukça açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu konuda, kalkınma planlarında başarılı olanların üniversitelere çekileceği, öğretim üyeliğinin cazip duruma getirileceği(DPT,1985,145) ve öğretim üyesi yetiştirilmesinin özel bir proje olarak ele alınacağı(DPT,1989,295) belirtilmişse de uygulamada kayda değer olumlu bir gelişme görülmemektedir.

5.3. Öğrenci Alma Düzeni Bakımından Üniversiteler

Türkiye'de yükseköğretime öğrenci alımıyla görevli kuruluş kısa adıyla ÖSYM olarak bilinen Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'dir. 2547 sayılı yasa ÖSYM'nin görevlerini şöyle belirtmektedir: ÖSYM, Yükseköğretim Kurulu'nun saptayacağı esaslar çerçeve-

sinde, yükseköğretim kurumlarına öğrenci alınması amacıyla, sınavları hazırlayan ve yapan; öğrenci isteklerini de gözönünde tutarak Yükseköğretim Kurulu'nun belirlediği esaslara göre değerlendiren; öğrenci adaylarının yükseköğretim kurumlarına yerleştirilmesini sağlayan ve bu etkinliklerle ilgili araştırmalar ile diğer hizmetleri yapan Yükseköğretim Kurulu'na bağlı bir kuruluştur.

ÖSYM, 1974 yılında Üniversitelerarası Kurul tarafından bir başkan ve bir yönetim kurulu seçilmek suretiyle göreve başlamıştır. Bilindiği gibi, bu tarihten önce bazı üniversiteler kendileri tarafından yaptıkları sınavlarla öğrenci almaktaydılar. 1975 yılı için Üniversitelerarası Seçme Sınavını hazırlayan ve uygulayan ÖSYM, 1981 yılına kadar tek aşamalı olarak yaptığı seçme sınavını iki aşamalı sınav biçimine dönüştürmüştür(ÖSYM,1985,10).1981'den bu yana ÖSYM, kısa adıyla "ÖSS" yani; Öğrenci Seçme Sınavı ve "ÖYS" yani; öğrenci Yerleştirme Sınavı olmak üzere, üniversiteye girişde iki aşamalı bir sınav sistemi uygulamaktadır.

Gerekli koşulları yerine getiren adaylar her yıl belirlenen bir tarihte ÖSS'ye girerler. ÖSS'ye giren adaylar puanlarına göre en yüksek puanlıdan başlamak üzere sıralanırlar. O yıl yükseköğretim programlarına alınabilecek toplam öğrenci sayısının yaklaşık iki katı ÖYS'ye çağrılır. ÖYS'de de başarılı olan adaylar, yapmış oldukları tercihlere göre, yükseköğretim programlarının kontenjanları ölçüsünde bu programlara yerleştirilirler(ÖSYM,1985,5).

Türkiye'de üniversite çağındaki nüfusun sadece %10'u üniversiteye girebilmektedir. Açıköğretim Fakültesi'de gözönüne alınırsa bu oran %15'e çıkabilmektedir. Oysa, yabancı ülkelerde bu oran oldukça yüksektir. Örneğin; ABD'de %55(Çağlar,1992,157), AT'a üye

ülkelerde ise, ortalama %40'tır(Ertuğrul,1992,97).

Çizelge 4'te ÖSYM'nin kuruluşundan bugüne kadar yapmış olduğu ÖSS ve ÖYS sınavlarına başvuran ve bu sınavları başaranların sayısı ve yüzde olarak oranları verilmiştir.

ÇİZELGE 4

YÜKSEKÖĞRETİM GİRİŞ SINAVLARINA BAŞVURAN VE YERLEŞEN ADAY SAYILARI VE YÜZDELERİ (1974-1991)

<u>YILLAR</u>	<u>BAŞVURAN</u>	<u>YERLEŞEN</u>	<u>(%)</u>
1974	229.906	37.271	16.2
1975	280.504	68.498	24.4
1976	316.279	40.849	12.9
1977	357.425	36.639	10.2
1978	373.717	37.428	10.0
1979	434.095	40.622	9.3
1980	466.963	41.574	8.9
1981	420.850	54.818	13.0
1982	408.573	72.983	17.8
1983	361.118	105.158	29.1
1984	436.175	148.766	34.1
1985	480.463	156.433	32.5
1986	503.520	165.856	32.9
1987	628.089	174.870	27.8
1988	693.391	188.652	27.2
1989	824.368	193.877	23.5
1990	892.975	196.111	21.9
1991	875.817	199.735	22.8

Kaynak : (ÖSYM, 1990, s.3).

Çizelge 4'te görüldüğü gibi, ülkemizde üniversiteye girmeyi başaranların sayıları ve yüzdeleri yıllar itibarıyla farklı düzeydedir. Bazı yıllarda düşmeler, bazı yıllarda yükselmeler görülmektedir. Son yıllarda üniversiteye girmeyi başaranların başaramayanlara oranı yaklaşık 1/4'dür. Yani; sınava başvuran 4 kişiden yalnızca 1 kişi başarılı olabilmekte, giremeyen 3 kişi bir sonraki yılı beklemektedir.

Türkiyede yükseköğretimdeki okullaşma oranı da düşüktür. Ülkemizde okullaşma oranı %15 olmasına karşın; bu oran Norveç ve Fransa'da %35, Kore'de %38, ABD'de %60, Kanada'da %62'dir (Büyükerşen, 1992, 74). Üstelik bu oran Ürdün, Yunanistan, Filipinler ve bazı Latin Amerika ülkelerinde bile %22'dir (Arıtürk, 1992, 131).

Öğrencilerin üniversitelere dağılımları birbirinden oldukça farklıdır. Çizelge 5'de 1982-92 yılları arasında öğrencilerin üniversitelere dağılımları verilmiştir.

ÇİZELGE 5

ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİ DAĞILIMLARI (1987-1991)

ÜNİVERSİTELER	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Akdeniz Üniversitesi	6.610	7.199	7.550	8.304	8.944
Anadolu Üniversitesi	136.985	146.998	189.298	243.878	277.723
Ankara Üniversitesi	30.818	30.115	29.815	30.725	32.218
Atatürk Üniversitesi	15.002	15.011	14.641	15.035	15.370
Boğaziçi Üniversitesi	5.775	6.516	7.191	7.646	8.227
Cumhuriyet Üniversitesi	4.152	4.526	5.033	5.917	6.774
Çukurova Üniversitesi	11.135	11.650	12.221	13.747	15.060
Dicle Üniversitesi	7.127	7.383	7.494	7.913	7.926
Dokuz Eylül Üniversitesi	22.099	21.580	21.697	23.890	25.312
Ege Üniversitesi	15.251	15.742	16.650	17.529	18.536
Erciyes Üniversitesi	5.282	5.698	6.227	7.466	8.556
Fırat Üniversitesi	5.043	5.329	5.612	5.976	6.061
Gazi Üniversitesi	31.309	30.018	30.007	31.885	33.666
Gaziantep Üniversitesi	-	2.560	3.000	3.331	3.426
Hacettepe Üniversitesi	22.237	21.582	22.309	23.175	23.795
İnönü Üniversitesi	1.918	2.496	3.289	4.222	5.014
İstanbul Üniversitesi	38.454	35.651	36.582	40.050	43.225
İ.T.Ü.	16.900	16.471	16.272	17.595	18.779
K.T.Ü.	9.636	10.164	11.102	11.862	12.780
Marmara Üniversitesi	15.725	16.441	17.201	18.902	21.151
Mimar Sinan Üniversitesi	2.680	2.911	3.216	3.481	3.669
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	7.548	7.563	7.890	8.589	9.092
O.D.T.Ü.	17.238	15.068	15.656	16.422	16.329
Selçuk Üniversitesi	13.057	13.904	14.875	16.659	18.045
Trakya Üniversitesi	8.496	9.133	10.540	11.938	12.722
Uludağ Üniversitesi	16.623	17.255	17.782	18.591	19.803
Yıldız Üniversitesi	12.422	12.958	13.436	14.569	15.213
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1.652	1.879	2.044	2.157	2.088

Kaynak : (ÖSYM, 1987a, s.8-13; ÖSYM, 1988a, s.4-9; ÖSYM, 1989a, s.26-29; ÖSYM, 1990a, s.29-33; ÖSYM, 1991a, s.47-55 yapıtlarından yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 5'te görüldüğü gibi, günümüzde varolan üniversitele-
rin öğrenci dağılımları birbirinden oldukça farklı düzeylerde-
dir. Örneğin; 1990-91 öğretim yılı itibariyle İstanbul Üniversitesi'nin öğ-
renci sayısı 43.225, Gazi Üniversitesi'nin 33.666, Ankara Üniversite-
si'nin 32.218 ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nin 25.312 olmasına kar-
şın; Cumhuriyet Üniversitesi'nin öğrenci sayısı 6.774, İnönü Üniver-
sitesi'nin 5.014, Mimar Sinan Üniversitesi'nin 3.669 ve Yüzüncü Yıl
Üniversitesi'nin 2:088'dir.

Özetlenecek olursa; üniversitelere alınan öğrenci sayısı ve
okullaşma oranı düşük düzeydedir ve öğrencilerin üniversiteler ara-
sındaki sayısal dağılımı birbirinden oldukça farklıdır. Bu konuda
kalkınma planlarında yükseköğretime girişte fırsat eşitliğinin sağla-
nacağı, öğrenci kapasitelerinde gelişme planları hazırlanacağı ve ya-
tıırımların buna göre yönlendirileceği(DPT,1985,146), yükseköğretim-
de kapasitenin artırılması suretiyle alınacak öğrenci sayısının artırı-
lacağı(DPT,1989,293) belirtilmiştir. Son yıllarda çıkarılan yeni yasa-
larla açılan yeni üniversitelerin, öğrenci sayısını artıracacağı açıktır
ancak; bu üniversitelerin yeni sorunları beraberinde getirip getirme-
yecekleri ise, doğrusu merak konusudur.

ÜÇÜNCÜ KESİM : TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN YILLIK BÜTÇE ÖDENEKLERİ, ÖĞRENCİ-ÖĞRETİM ÜYESİ SAYILARI VE GİRİŞ PUANI ORTALAMALARI

Bu kesim altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölümlerden oluşmuştur. Altıncı bölümde üniversitelerin yıllık bütçe ödenekleri, yedinci bölümde öğrenci ve öğretim üyesi sayıları, sekizinci bölümde giriş puanı ortalamalarının son beş yıldaki durumları belirtilerek bunların karşılaştırması yapılmış dokuzuncu bölümde ise, verilen bu bilgilerin toplu bir değerlendirmesi sunularak araştırma bir sonuca bağlanmıştır.

ALTINCI BÖLÜM : ÜNİVERSİTELERİN YILLIK BÜTÇE ÖDENEKLERİ

Üniversitelerin gelir kaynakları ikiye ayrılmaktadır. İlki, üniversitelerin kendi öz gelirleri(döner sermaye gelirleri) ve ikincisi ise, devletin üniversitelere ayırdığı yıllık bütçe ödenekleridir. Araştırmada üniversitelerin kendi öz gelirleri düşük bir oranda olduğundan(% 4) gözardı edilmiştir. Devletin üniversitelere ayırdığı yıllık bütçe ödeneklerine gelince; bunların yetersiz olduğunu, üstelik, üniversitelerarası bazı farklılıkların bulunduğunu belirtmek gerekir.

Geçmiş dönemde basına bir gözetilirse; üniversitelerin bütçelerinin yetersizliğine ilişkin ilginç haberlerin çıktığı görülür. Aşağıda ilginç birkaç örnek verilmiştir.

"İstanbul Üniversitesi 769 milyon lira borçlu" (7 Ağustos 1982, Cumhuriyet Gazetesi).

"Dicle Üniversitesi uçan kuşa borçlu" (11 Temmuz 1985, Milliyet Gazetesi).

" Üniversitelere ayrılan ödenekler gülünç" (23 Temmuz 1986, Cumhuriyet Gazetesi).

"İhracatçı Üniversite " (29 Nisan 1985, Cumhuriyet Gazetesi).

"Ege Üniversitesi Almanya'ya gömlek satıyor" (3 şubat 1986, Cumhuriyet Gazetesi).

"Eski binayı İçişleri Bakanlığı aldı, İzmir Hukuk Fakültesi bir harabeye taşındı" (23 Kasım 1982, Milliyet Gazetesi).

"Üniversiteden ihracat"(19 Ocak 1987, Cumhuriyet Gazetesi).

"Üniversite Fak-Fun-Fon kapısında" (27 Ekim 1989, Cumhuriyet Gazetesi).

"Akdeniz Üniversitesi para kuyruğunda" (28 Ekim 1989, Cumhuriyet Gazetesi).

Devletin üniversitelere ödenek ayırması kaçınılmazdır ancak; bu durum, devletin üniversitelere müdahalesini de beraberinde getirmektedir. Pekçok ülkede de devletin üniversitelere mali yardımı ve dolaylı da olsa üniversitelere müdahalesi sözkonusudur. Belirtilmelidir ki; gerek diğer ülkelerde gerekse ülkemizde, bu müdahalenin en az düzeyde kalmasında büyük yararlar vardır.

Bilindiği gibi üniversiteler hizmet yerinden yönetim kuruluşlarıdır ve asli görevlerinden biri, topluma eğitim ve öğretim hizmeti sunmaktır. "Kamu hizmeti" kavramının tanımı dikkate alınır ki;

kamu hizmetinin bir tanımı şöyledir: Bir kamu kurumunun kendisi ya da yakın gözetimi altında özel girişim eliyle kamuya sağlanan hizmettir(Gözübüyük,1987,182). Şu halde, kamu kurumları olan üniversitelerin kamuya sundukları eğitim ve öğretim hizmeti bir "kamu hizmeti"dir.

Kamu hizmetlerinin genelinde, iki tipik özelliğe rastlanmaktadır. İlki, "hizmetten rakip olmadan yararlanma" ve ikincisi, "hizmetin yararından yoksun bırakılamamadır"(Görgün,1987,20). Acaba üniversitelerdeki eğitim ve öğretim hizmeti bu iki özelliği taşımakta mıdır? İzleyen satırlarda bu soruya yanıt aranmaktadır.

Üniversitedeki eğitim ve öğretim hizmetinde "hizmetten rakip olmadan yararlanma" özelliği vardır. Çünkü; anfi veya sınıfta bulunan öğrenci sayısı ister yirmi, ister elli, isterse yüz kişi olsun; öğrenciler birbirlerine rakip olmadan dersi dinleyebilirler. Bir öğrencinin dersi dinlemesi, diğerlerinin de o dersi dinlemesine engel olmaz. Bu durumun tersi nasıldır? Diğer bir anlatımla, hizmetin yararı konusunda rakip olmak nasıl olur? Bir belediye otobüsü buna iyi bir örnektir. Kırk kişi kapasitesi olan bir otobüse kırkbirinci kişi binmek istese binemeyecek, dolayısıyla hizmetten rakip olmadan yararlanamayacaktır. Kırkıncı kişiden sonraki her bir kişi için, hizmetten yararlanma durumu sözkonusu değildir. Şu halde, bu hizmetten rakip olmadan yararlanmak mümkün olamayacağı için, bu hizmette "hizmetten rakip olmadan yararlanma" özelliği yoktur.

Üniversitedeki eğitim ve öğretim hizmetinde, "hizmetin yararından yoksun bırakılamama" özelliğinin bulunup bulunmadığı durumu tartışmalıdır. Kimilerine göre, üniversitedeki eğitim ve öğretim hizmetinde "hizmetin yararından yoksun bırakılamama" durumu var-

dır, çünkü; üniversiteyi kazanmış olan bir öğrencinin artık, bu hizmetten yararlandırılmama durumu söz konusu olamaz. Kimilerine göre de harcını ödemiye öğrencilerin kayıtları yenilenmez, böylece, hizmetin yararından yoksun bırakılmak olası hale gelir. Olasılıkla ilk görüş daha doğrudur. Çünkü, öğrenci harcını ödemiş olsa da dersi dinlemek istediğinde, herhalde, o öğrencinin dersi dinlemesi engellenemeyecektir. Şu halde, üniversitedeki eğitim ve öğretim hizmetinde "hizmetin yararından yoksun bırakılmama" özelliği de vardır.

Görüldüğü gibi, üniversitedeki eğitim ve öğretim hizmetinde kamu hizmetlerinde görülen iki tipik özellik yani; "hizmetten rakkip olmadan yararlanma" ve "hizmetin yararından yoksun bırakılmama" özelliklerinin her ikisi de bulunmaktadır. Belirtilen bu iki özelliğin varlığı kamu hizmetlerinin önem derecesi ve bu hizmetlere ayrılan bütçe ödenek tutarlarının yüksek ya da düşük olması konusunda önemli olmaktadır. Üniversitedeki eğitim ve öğretim hizmetinin her iki özelliği de taşıdığı gözönüne alınırsa, daha yüksek düzeylerde bütçe ödeneğinin bu hizmete ayrılması gerektiği açıkça ortaya çıkmaktadır.

6.1. Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneklerinin Durumu

Bütçe ödenekleri bakımından üniversitelerin son beş yıldaki durumları şöyledir.

Boğaziçi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 6 milyar 789 milyon lira, 1987-88'de 12 Milyar 162 milyon lira, 1988-89'da 19 Milyar 905 milyon lira, 1989-90'da 48 Milyar 814

milyon lira ve 1990-91'de 92 Milyar 251 milyon lira'dır.

İ.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 13 milyar 736 milyon lira, 1987-88'de 24 milyar 560 milyon lira, 1988-89'da 44 milyar 216 milyon lira, 1989-90'da 104 milyar 426 milyon lira ve 1990-91'de 207 milyar 588 milyon lira'dır.

O.D.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 15 milyar 37 milyon lira, 1987-88'de 30 milyar 866 milyon lira, 1988-89'da 47 milyar 168 milyon lira, 1989-90'da 91 milyar 956 milyon lira ve 1990-91'de 191 milyar 331 milyon lira'dır.

Gazi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 17 milyar 89 milyon lira, 1987-88'de 29 milyar 872 milyon lira, 1988-89'da 49 milyar 805 milyon lira, 1989-90'da 113 milyar 995 milyon lira ve 1990-91'de 226 milyar 159 milyon lira'dır.

Selçuk Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 8 milyar 733 milyon lira, 1987-88'de 16 milyar 295 milyon lira, 1988-89'da 28 milyar 275 milyon lira, 1989-90'da 71 milyar 887 milyon lira ve 1990-91'de 127 milyar 700 milyon lira'dır.

Yıldız Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 5 milyar 619 milyon lira, 1987-88'de 8 milyar 454 milyon lira, 1988-89'da 15 milyar 152 milyon lira, 1989-90'da 36 milyar 657 milyon lira ve 1990-91'de 68 milyar 75 milyon lira'dır.

Son beş yıldaki bütçe ödenek rakamları belirtilen altı üniversitenin toplu bir görünümü çizelge 6'da verilmiştir.

ÇİZELGE 6
ÜNİVERSİTELERİN YILLIK BÜTÇE ÖDENEKLERİ
(1987-1991)

(Milyon TL)

Üniversiteler	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Boğaziçi	6.789	12.162	19.905	48.814	92.251
İ.T.Ü.	13.736	24.560	44.216	104.426	207.588
O.D.T.Ü.	15.037	30.866	47.168	91.956	191.331
Gazi	17.089	29.872	49.805	113.995	226.159
Selçuk	8.733	16.295	28.275	71.887	127.700
Yıldız	5.619	8.454	15.152	36.657	68.075

Kaynak : (Çizelge 2'de belirtilen üniversitelerin bütçe ödeneklerinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 6'da görüldüğü gibi, yıllar itibariyle en fazla bütçe ödeneğini Gazi Üniversitesi'nin aldığı ve bunu sırayla İ.T.Ü, O.D.T.Ü, Selçuk, Boğaziçi ve Yıldız üniversitelerinin izlediği görülmektedir.

Üniversitelerin yıllık bütçe ödeneklerinin öğrenci sayılarına bölünmesiyle ortaya çıkan rakamların yani; öğrenci başına düşen bütçe ödeneği rakamlarının durumu da şöyledir.

Boğaziçi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci başına düşen bütçe ödeneği 1 milyon 175 bin lira, 1987-88'de 1 milyon 866 bin lira, 1988-89'da 2 milyon 768 bin lira, 1989-90'da 6 milyon 384 bin lira ve 1990-91'de 11 milyon 213 bin lira'dır.

İ.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci başına düşen bütçe ödeneği 812 bin lira, 1987-88'de 1 milyon 491 bin lira, 1988-89'da 2 milyon 717 bin lira, 1989-90'da 5 milyon 934 bin lira ve 1990-91'de 11 milyon 54 bin lira'dır.

O.D.T.Ü.'nün 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci başına düşen bütçe ödeneği 872 bin lira, 1987-88'de 2 milyon 48 bin lira, 1988-89'da 3 milyon 12 bin lira, 1989-90'da 5 milyon 599 bin lira ve 1990-91'de 11 milyon 717 bin lira'dır.

Gazi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci başına düşen bütçe ödeneği 545 bin lira, 1987-88'de 995 bin lira, 1988-89'da 1 milyon 656 bin lira, 1989-90'da 3 milyon 575 bin lira ve 1990-91'de 6 milyon 717 bin lira'dır.

Selçuk Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci başına düşen bütçe ödeneği 668 bin lira, 1987-88'de 1 milyon 171 bin lira, 1988-89'da 1 milyon 900 bin lira, 1989-90'da 4 milyon 315 bin lira ve 1990-91'de 7 milyon 76 bin lira'dır.

Yıldız Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci başına düşen bütçe ödeneği 452 bin lira, 1987-88'de 652 bin lira, 1988-89'da 1 milyon 127 bin lira, 1989-90'da 2 milyon 516 bin lira ve 1990-91'de 4 milyon 474 bin lira'dır.

Belirtilen bu altı üniversitenin son beş yıldaki öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri çizelge 7'de verilmiştir.

ÇİZELGE 7
ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİ BAŞINA
DÜŞEN BÜTÇE ÖDENEKLERİ (1987-1991)

(Bin TL)

Üniversiteler	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Boğaziçi	1.175	1.866	2.768	6.384	11.213
İ.T.Ü.	812	1.491	2.717	5.934	11.054
O.D.T.Ü.	872	2.048	3.012	5.519	11.717
Gazi	545	995	1.656	3.575	6.717
Selçuk	668	1.171	1.900	4.315	7.076
Yıldız	452	652	1.122	2.516	4.474

Kaynak : (Çizelge 6'daki üniversitelerin bütçe ödeneklerinin öğrenci sayılarına bölünmesi suretiyle yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 7'de görüldüğü gibi, yıllar itibariyle en çok öğrenci başına düşen bütçe ödeneğini O.D.T.Ü almakta ve bu üniversiteyi sırayla Boğaziçi, İ.T.Ü, Selçuk, Gazi ve Yıldız üniversiteleri izlemektedir.

6.2 Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneklerinin Karşılaştırılması

Yıllar itibariyle üniversitelerin bütçe ödenekleri karşılaştırıldığında ortaya çıkan yapı şöyledir.

1986-87 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin yıllık bütçe ödeneği 6 milyar 789 milyon lira, İ.T.Ü.'nin 13 milyar 736 milyon lira, O.D.T.Ü.'nin 15 milyar 37 milyon lira, Gazi Üniversitesi'nin 17 milyar 89 milyon lira, Selçuk Üniversitesi'nin 8 milyar 733 milyon lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 5 milyar 619 milyon lira'dır.

Bu öğretim yılında öğrenci başında düşen bütçe ödenek tutarları da şöyledir: Boğaziçi Üniversitesi'nin 1 milyon 175 bin lira, İ.T.Ü.'nin 812 bin lira, O.D.T.Ü.'nün 872 bin lira, Gazi Üniversitesi'nin 545 bin lira, Selçuk Üniversitesi'nin 668 bin lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 452 bin lira'dır.

1987-88 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin bütçe ödeneği 12 milyar 162 milyon lira, İ.T.Ü.'nin 24 milyar 560 milyon lira, O.D.T.Ü.'nin 30 milyar 866 milyon lira, Gazi Üniversitesi'nin 29 milyar 872 milyon lira, Selçuk Üniversitesi'nin 16 milyar 295 milyon lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 8 milyar 454 milyon lira'dır.

Bu öğretim yılında öğrenci başına düşen ödenek tutarları da şöyledir: Boğaziçi Üniversitesi'nin 1 milyon 866 bin lira, İ.T.Ü.'nin 1 milyon 491 bin lira, O.D.T.Ü.'nin 2 milyon 48 bin lira, Gazi Üniversitesi'nin 995 bin lira, Selçuk Üniversitesi'nin 1 milyon 171 bin lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 652 bin lira'dır.

1988-89 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin bütçe ödeneği 19 milyar 905 milyon lira, İ.T.Ü.'nin 44 milyar 216 milyon lira, O.D.T.Ü.'nin 47 milyar 168 milyon lira, Gazi Üniversitesi'nin 49 milyar 805 milyon lira, Selçuk Üniversitesi'nin 28 milyar 275 milyon lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 15 milyar 152 milyon lira'dır.

Bu öğretim yılında öğrenci başına düşen bütçe ödenek tutarları da şöyledir: Boğaziçi Üniversitesi'nin 2 milyon 768 bin lira, İ.T.Ü.'nin 2 milyon 717 bin lira, O.D.T.Ü.'nin 3 milyon 12 bin lira, Gazi Üniversitesi'nin 1 milyon 656 bin lira, Selçuk Üniversitesi'nin 1 milyon 900 bin lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 1 milyon 127 bin lira'dır.

1989-90 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin bütçe ödeneği 48 milyar 814 milyon lira, İ.T.Ü.'nin 104 milyar 426 milyon lira, O.D.T.Ü.'nin 91 milyar 956 milyon lira, Gazi Üniversitesi'nin 113 milyar 995 milyon lira, Selçuk Üniversitesi'nin 71 milyar 887 milyon lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 36 milyar 657 milyon lira'dır.

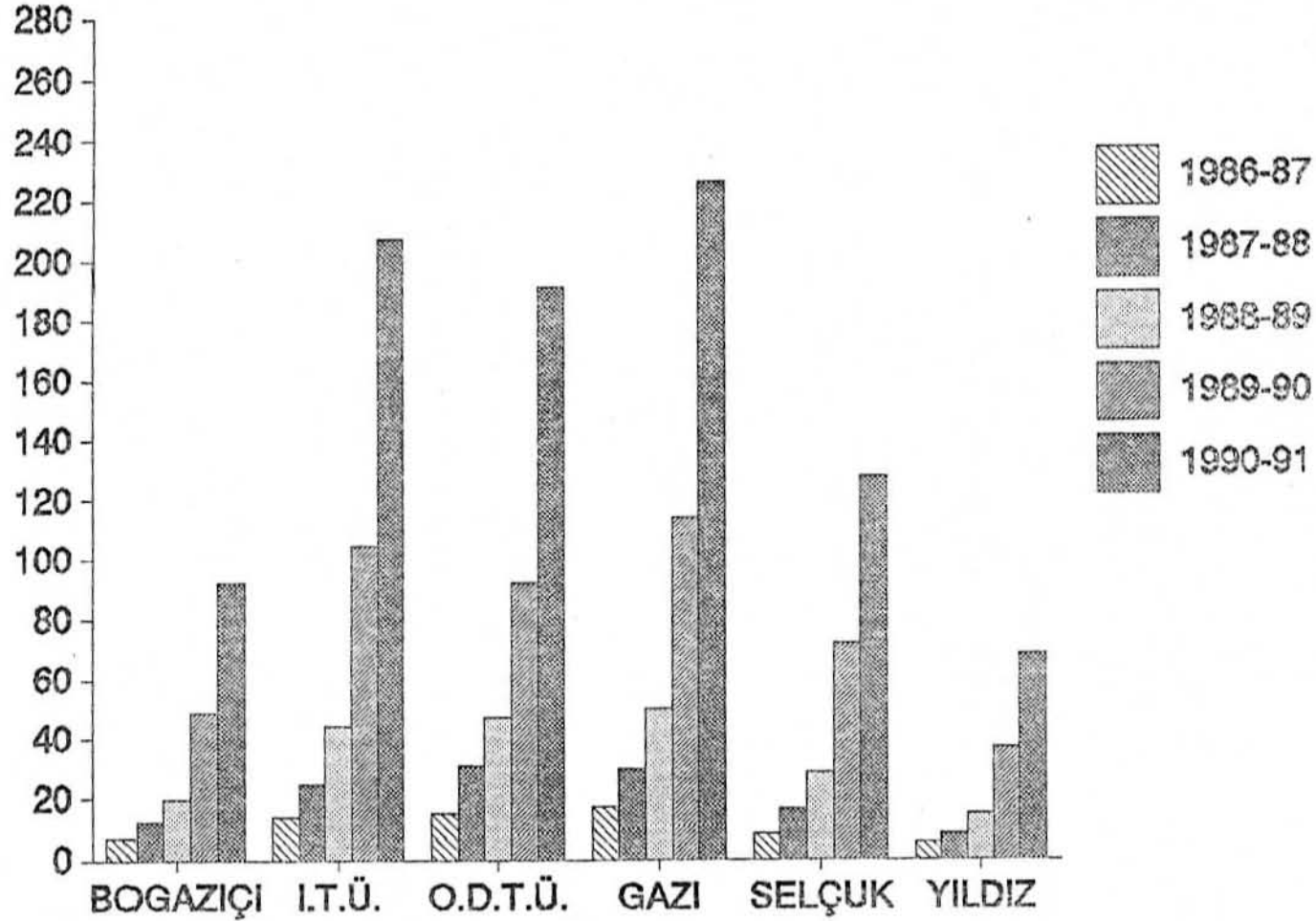
Bu öğretim yılında öğrenci başına düşen bütçe ödenek tutarları da şöyledir: Boğaziçi Üniversitesi'nin 6 milyon 384 bin lira, İ.T.Ü.'nin 5 milyon 934 bin lira, O.D.T.Ü.'nin 5 milyon 599 bin lira, Gazi Üniversitesi'nin 3 milyon 575 bin lira, Selçuk Üniversitesi'nin 4 milyon 315 bin lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 2 milyon 516 bin lira'dır.

1990-91 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin bütçe ödeneği 92 milyar 251 milyon lira, İ.T.Ü.'nin 207 milyar 588 milyon lira, O.D.T.Ü.'nin 191 milyar 331 milyon lira, Gazi Üniversitesi'nin 226 milyar 159 milyon lira, Selçuk Üniversitesi'nin 127 milyar 700 milyon lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 68 milyar 75 milyon lira'dır.

Bu öğretim yılında öğrenci başına düşen bütçe ödenek tutarları da şöyledir: Boğaziçi Üniversitesi'nin 11 milyon 213 bin lira, İ.T.Ü.'nin 11 milyon 54 bin lira, O.D.T.Ü.'nin 11 milyon 717 bin lira, Gazi Üniversitesi'nin 6 milyon 717 bin lira, Selçuk Üniversitesi'nin 7 milyon 76 bin lira ve Yıldız Üniversitesi'nin 4 milyon 474 bin lira'dır.

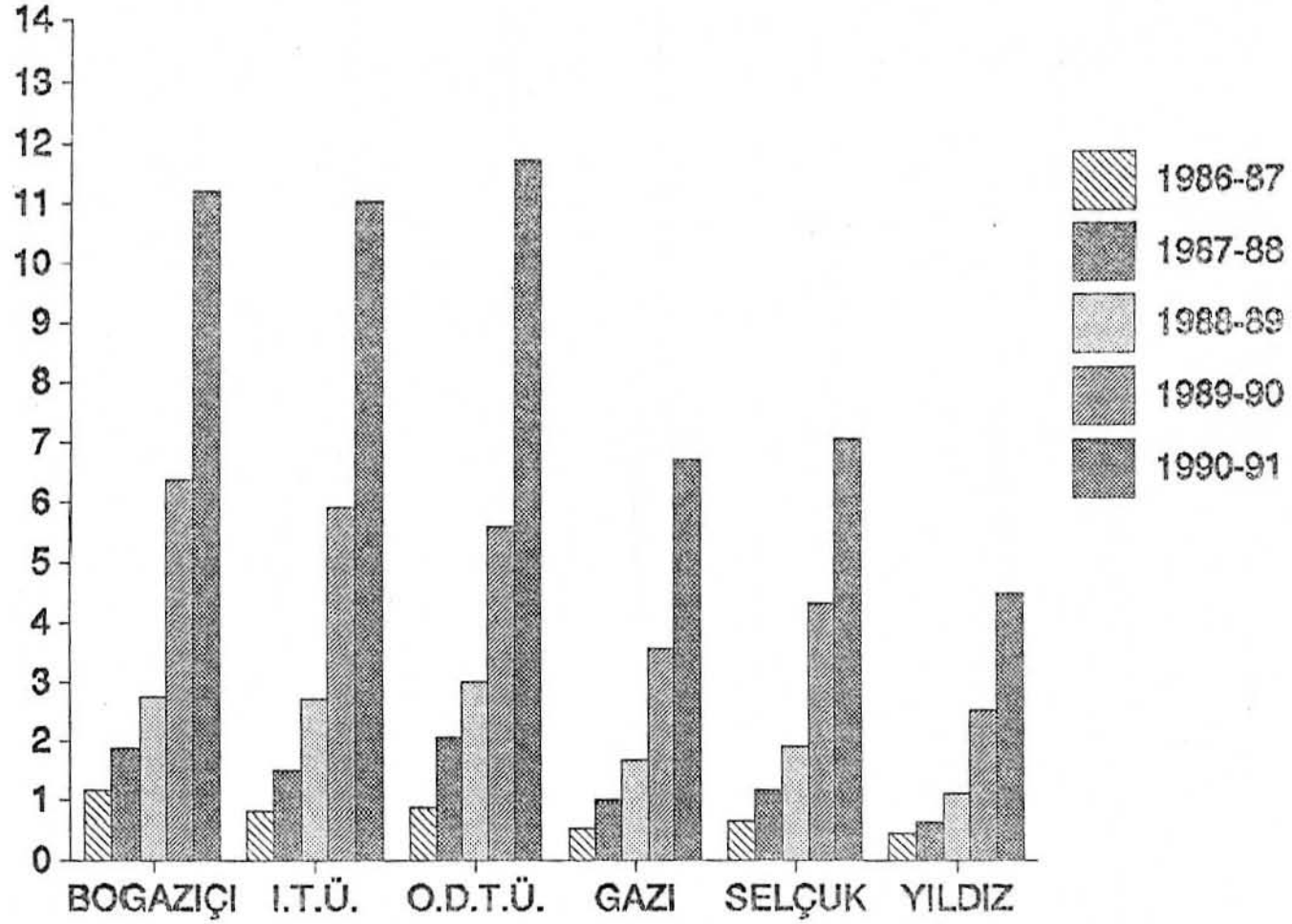
Belirtilen bu verilerin daha açık biçimde görülmesi amacıyla çizim 2 ve çizim 3 oluşturulmuştur.

ÇİZİM 2
ÜNİVERSİTELERİN YILLIK BÜTÇE ÖDENEK PAYLARI (1987-1991)

Kaynak : (Çizelge 6'da yer alan verilerin çizime aktarılmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur).

ÇİZİM 3
ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİBAŞINA DÜŞEN BÜTÇE ÖDENEK PAYLARI (1987-1991)

Kaynak : (Çizelge 7'de yer alan verilerin çizime aktarılmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur).

Çizim 2'de görüldüğü gibi, son beş öğretim yılında İ.T.Ü, O.D.T.Ü ve Gazi Üniversitesi'nin yıllık bütçe ödenekleri yüksek; Boğaziçi, Selçuk ve Yıldız Üniversitesi'nin yıllık bütçe ödenekleri düşüktür. Şu halde, yıllık bütçe ödenekleri bakımından üniversiteleri iki gruba ayırmak mümkündür. İlk grupta O.D.T.Ü, İ.T.Ü ve Gazi Üniversitesi gibi "yıllık bütçe ödenekleri yüksek olan üniversiteler"; ikinci grupta ise, Boğaziçi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Üniversitesi gibi "yıllık bütçe ödeneği düşük olan üniversiteler" yer almaktadır.

Çizim 3'te görüldüğü gibi, öğrenci başına düşen bütçe ödeneği bakımından üniversiteler iki gruba ayrılmaktadır. İlk grupta Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü gibi "öğrenci başına düşen yıllık bütçe ödeneği yüksek olan üniversiteler"; ikinci grupta ise, Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Üniversitesi gibi "öğrenci başına düşen yıllık bütçe ödeneği düşük olan üniversiteler" bulunmaktadır.

YEDİNCİ BÖLÜM : ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ÜYESİ SAYILARI

Çizelge 5'te 1982-92 yılları arasında üniversitelerde okuyan öğrencilerin üniversitelere dağılımları verilmişti. Bu çizelgede görüleceği gibi, üniversitelerin öğrenci sayıları birbirinden oldukça farklıdır. Kimi üniversitelerin örneğin; 1982-83 öğretim yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin öğrenci sayısı 453, İnönü Üniversitesi'nin 910, Cumhuriyet Üniversitesi'nin 1.448 olduğu halde; aynı öğretim yılında Ankara Üniversitesi'nin öğrenci sayısı 23.214, İstanbul Üniversitesi'nin 30.862, Gazi Üniversitesi'nin 32.906'dır. Belirtilen bu üniversitelerin 1990-91 öğretim yılındaki öğrenci sayıları ise, şöyledir: Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin 2.088, İnönü Üniversitesi'nin 5.014, Cumhuriyet Üniversitesi'nin 6.774, Ankara Üniversitesi'nin 32.218, İstanbul Üniversitesi'nin 43.225 ve Gazi Üniversitesi'nin 33.666'dır.

Üniversitelerin öğrenci sayılarında belirli bir artış olduğu belirtilmelidir. Ancak, bu artışın üniversiteler arasında farklı oranlarda olduğunu, üstelik, öğretim üyeleri sayılarıyla ilişkilendirildiğinde daha çarpıcı farklılıkların ortaya çıkacağını da belirtmek gerekir. İzleyen satırlarda örneklem çerçevesinde incelenen altı üniversitenin öğrenci ve öğretim üyesi sayıları hakkında bilgi verilmektedir.

7.1. Üniversitelerin Öğrenci Sayılarının Durumu

Öğrenci sayıları bakımından üniversitelerin son beş yıldaki durumları şöyledir.

Boğaziçi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 5.775, 1987-88'de 6.516, 1988-89'da 7.191, 1989-90'da 7.646 ve 1990-91'de 8.227'dir.

İ.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 16.900, 1987-88'de 16.471, 1988-89'da 16.272, 1989-90'da 17.595 ve 1990-91'de 18.779'dir.

O.D.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 17.238, 1987-88'de 15.068, 1988-89'da 15.656, 1989-90'da 16.422 ve 1990-91'de 16.329'dır.

Gazi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 31.309, 1987-88'de 30.018, 1988-89'da 30.007, 1989-90'da 31.885 ve 1990-91'de 33.666'dır.

Selçuk Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 13.057, 1987-88'de 13.904, 1988-89'da 14.875, 1989-90'da 16.659 ve 1990-91'de 18.045'dir.

Yıldız Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 12.422, 1987-88'de 12.958, 1988-89'da 13.436, 1989-90'da 14.569 ve 1990-91'de 15.213'tür.

Belirtilen bu altı üniversitenin son beş yıldaki öğrenci sayılarının daha açık biçimde görülmesi amacıyla çizelge 8 oluşturulmuştur.

ÇİZELGE 8
ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRENCİ SAYILARI (1987-1991)

Üniversiteler	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Boğaziçi	5.775	6.516	7.191	7.646	8.227
İ.T.Ü.	16.900	16.471	16.272	17.595	18.779
O.D.T.Ü.	17.238	15.068	15.656	16.422	16.329
Gazi	31.309	30.018	30.007	31.885	33.666
Selçuk	13.057	13.904	14.875	16.659	18.045
Yıldız	12.422	12.958	13.436	14.569	15.213

Kaynak : (Çizelge 5'te belirtilen üniversitelerin öğrenci sayılarından yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 8'de görüldüğü gibi, üniversitelerin öğrenci sayıları ve bu sayıların yıldan yıla artışı birbirinden oldukça farklıdır. Yıllar itibariyle en fazla öğrenci sayısına Gazi Üniversitesi sahip olmakla birlikte bu üniversiteyi sırayla İ.T.Ü, O.D.T.Ü, Selçuk Üniversitesi, Yıldız Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi izlemektedir.

7.2. Üniversitelerin Öğretim Üyesi Sayılarının Durumu

Öğretim üyesi sayıları bakımından üniversitelerin son beş yıldaki durumları şöyledir.

Boğaziçi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğretim üyesi sayısı 185, 1987-88'de 201, 1988-89'da 212, 1989-90'da 193 ve 1990-91'de 209'dur.

İ.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğretim üyesi sayısı 508, 1987-88'de 554, 1988-89'da 554, 1989-90'da 603, 1990-91'de 637'dir.

O.D.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğretim üyesi sayısı 446, 1987-88'de 448, 1988-89'da 465, 1989-1990'da 526 ve 1990-91'de 533'dür.

Gazi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğretim üyesi sayısı 336, 1987-88'de 374, 1988-89'da 443, 1989-90'da 551 ve 1990-91'de 593'dür.

Selçuk Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğretim üyesi sayısı 182, 1987-88'de 208, 1988-89'da 239, 1989-90'da 283 ve 1990-91'de 301'dir.

Yıldız Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki öğretim üyesi sayısı 216, 1987-88'de 248, 1988-89'da 253, 1989-90'da 276 ve 1990-91'de 283'dir.

Öğretim üyesi sayıları bakımından üniversitelerin durumlarının daha açık biçimde görülmesi amacıyla çizelge 9 düzenlenmiştir.

ÇİZELGE 9
ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRETİM ÜYESİ SAYILARI
(1987-1991)

Üniversiteler	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Boğaziçi	185	201	212	193	209
İ.T.Ü.	508	554	554	603	637
O.D.T.Ü.	446	448	465	526	533
Gazi	336	374	443	551	593
Selçuk	182	208	239	283	301
Yıldız	216	248	253	276	283

Kaynak : (Çizelge 3'te belirtilen üniversitelerin öğretim üyesi sayılarından yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 9'da görüldüğü gibi, üniversitelerin öğretim üyesi sayıları ve bu sayıların yıldan yıla artışları birbirinden farklıdır. Yıllar itibarıyla en fazla öğretim üyesi sayısına İ.T.Ü. Sahip olmakla birlikte, bu üniversiteyi sırayla Gazi Üniversitesi, O.D.T.Ü, Selçuk Üniversitesi, Yıldız Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi izlemektedir.

7.3. Üniversitelerin Öğrenci-Öğretim Üyesi Sayılarının Karşılaştırılması

Öğrenci ve öğretim üyesi sayılarının karşılaştırılmasında üniversitelerin sadece öğrenci sayılarının veya sadece öğretim üyesi sayılarının karşılaştırılması yanlış sonuçlara neden olabilir. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları itibarıyla üniversitelerin karşılaştırılması, sonuçların daha doğru olmasını sağlayacaktır. Öğrenci sayısının öğretim üyesi sayısına bölünmesiyle elde edilen "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları" bakımından üniversitelerin durumu yıllar itibarıyla şöyledir.

1986-87 öğretim yılında bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı Boğaziçi Üniversitesi'nde 31, İ.T.Ü'de 33, O.D.T.Ü'de 38, Gazi Üniversitesi'nde 93, Selçuk Üniversitesi'nde 71 ve Yıldız Üniversitesi'nde 57'dir.

1987-88 öğretim yılında bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı Boğaziçi Üniversitesi'nde 32, İ.T.Ü'de 29, O.D.T.Ü'de 33, Gazi Üniversitesi'nde 80, Selçuk Üniversitesi'nde 66 ve Yıldız Üniversitesi'nde 52'dir.

1988-89 öğretim yılında bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı Boğaziçi Üniversitesi'nde 33, İ.T.Ü'de 29, O.D.T.Ü'de 33, Gazi Üniversitesi'nde 67, Selçuk Üniversitesi'nde 62 ve Yıldız Üniversitesi'nde 53'tür.

1989-90 öğretim yılında bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı Boğaziçi Üniversitesi'nde 39, İ.T.Ü'de 29, O.D.T.Ü'de 31, Gazi Üniversitesi'nde 57, Selçuk Üniversitesi'nde 58 ve Yıldız Üniversitesi'nde 52'dir.

1990-91 öğretim yılında bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı Boğaziçi Üniversitesi'nde 39, İ.T.Ü'de 29, O.D.T.Ü'de 30, Gazi Üniversitesi'nde 56, Selçuk Üniversitesi'nde 59 ve Yıldız Üniversitesi'nde 53'tür.

Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları itibariyle üniversitelerin son beş yıldaki durumlarının karşılaştırmalı olarak açık biçimde görülmesi amacıyla çizelge 10 ve çizim 4 oluşturulmuştur.

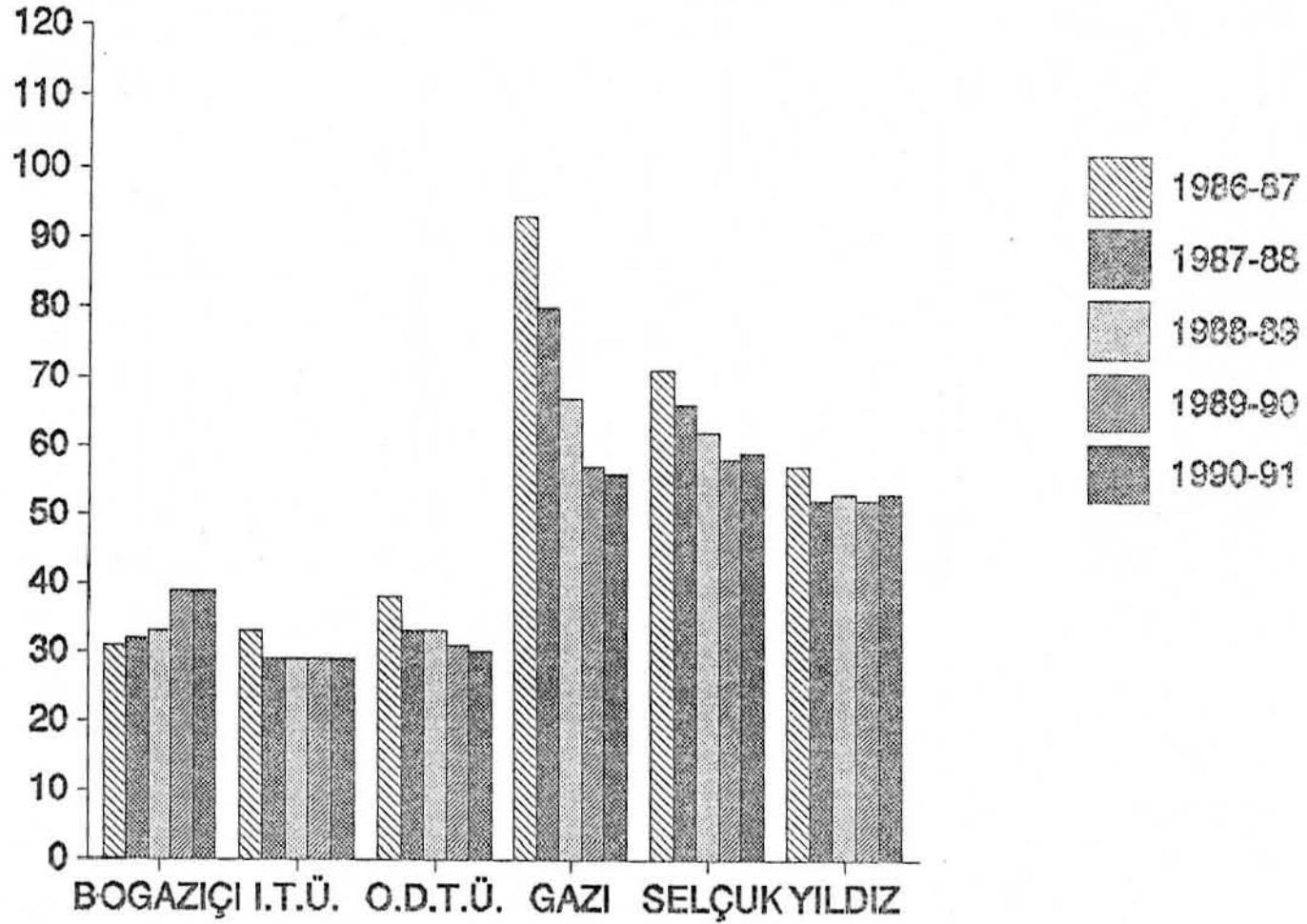
ÇİZELGE 10

ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYILARI (1987-1991)

Üniversiteler	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Boğaziçi	31	32	33	39	39
İ.T.Ü.	33	29	29	29	29
O.D.T.Ü.	38	33	33	31	30
Gazi	93	80	67	57	56
Selçuk	71	66	62	58	59
Yıldız	57	52	53	52	53

Kaynak : (Çizelge 5'te belirtilen üniversitelerin öğrenci sayılarının çizelge 3'te belirtilen öğretim üyesi sayılarına bölünerek yazar tarafından düzenlenmiştir).

ÇİZİM 4
ÜNİVERSİTELERİN ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI PAYLARI (1987-1991)

Kaynak : (Çizelge 10'da yer alan verilerin çizime aktarılmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur).

Çizelge 10 ve çizim 4'de görüldüğü gibi Boğaziçi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü'nin öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları düşük, buna karşın; Gazi, Selçuk ve Yıldız Üniversitesi'nin öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları yüksektir.

Çizim 4'de açık biçimde görüldüğü gibi, üniversiteler öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları bakımından iki gruba ayrılmıştır. İlk grupta Boğaziçi, İ.T.Ü. ve O.D.T.Ü. gibi "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı az olan üniversiteler"; ikinci grupta ise Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Üniversitesi gibi "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı çok olan üniversiteler" yer almaktadır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM : ÜNİVERSİTELERİN GİRİŞ PUANI ORTALAMALARI

Bu bölümde yer alan üniversitelerin giriş puanı ortalamaları, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin 1987, 1988, 1989, 1990 ve 1991 yılları için ayrı ayrı olmak üzere yayınlamış olduğu "Merkezi Yerleştirmede En Küçük ve En Büyük Puanlar" adlı yapılardan alınan en küçük ve en büyük puanların ortalamalarıdır.

8.1. Üniversitelerin Giriş Puanı Ortalamalarının Durumu

Giriş puanı ortalamaları bakımından Üniversitelerin son beş yıldaki durumları şöyledir.

Boğaziçi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki giriş puanı ortalaması 503, 1987-88'de 520, 1988-89'da 535, 1989-90'da 524 ve 1990-91'de 524'tür.

İ.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki giriş puanı ortalaması 453, 1987-88'de 467, 1988-89'da 492, 1989-90'da 485 ve 1990-91'de 478'dir.

O.D.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki giriş puanı ortalaması 466, 1987-88'de 482, 1988-89'da 502, 1989-90'da 495 ve 1990-91'de 495'dir.

Gazi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki giriş puanı ortalaması 415, 1987-88'de 428, 1988-89'da 439, 1989-90'da 442 ve 1990-91'de 427'dir.

Selçuk Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki giriş puanı ortalaması 402, 1987-88'de 416, 1988-89'da 418, 1989-90'da 422 ve 1990-91'de 420'dir.

Yıldız Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki giriş puanı ortalaması 426, 1987-88'de 441, 1988-89'da 470, 1989-90'da 467 ve 1990-91'de 459'dur.

Belirtilen üniversitelerin giriş puanı ortalamalarının daha açık bir biçimde görülmesi amacıyla çizelge 11 oluşturulmuştur.

ÇİZELGE 11
ÜNİVERSİTELERİN GİRİŞ PUANI ORTALAMALARI
(1987-1991)

Üniversiteler	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91
Boğaziçi	503	520	535	524	524
İ.T.Ü.	453	467	492	485	478
O.D.T.Ü.	466	482	502	495	495
Gazi	415	428	439	442	427
Selçuk	402	416	418	422	420
Yıldız	426	441	470	467	459

Kaynak : (ÖSYM 1987b, 1988b, 1989b, 1990b, ve 1991b yapıtlarında belirtilen üniversitelerin en küçük ve en büyük puanların ortalaması alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çizelge 11'de görüldüğü gibi, yıllar itibariyle en yüksek giriş puanı ortalamasına Boğaziçi Üniversitesi sahip olmuş ve bu üniversiteyi sırasıyla O.D.T.Ü, İ.T.Ü, Yıldız, Gazi ve Selçuk üniversiteleri izlemiştir.

8.2. Üniversitelerin Giriş Puanı Ortalamalarının Karşılaştırılması

Giriş puanı ortalamaları bakımından üniversiteler, birbirlerine yakın bir seyir izlemektedirler. Ancak, birkaç puanla onbinlerce kişinin yükseköğrenime girmelerinin ya da bunun tersi durumun söz konusu olabileceği düşünülürse; üniversitelerin giriş puanı ortalamalarındaki bir puan farkın bile önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Yıllar itibariyle üniversitelerin giriş puanı ortalamaları karşılaştırıldığında ortaya çıkan yapı şöyledir.

1986-87 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin giriş puanı ortalaması 503, İ.T.Ü'nin 453, O.D.T.Ü'nin 466, Gazi Üniversitesi'nin 415, Selçuk Üniversitesi'nin 402 ve Yıldız Üniversitesi'nin 426'dır.

1987-88 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin giriş puanı ortalaması 520, İ.T.Ü'nin 467, O.D.T.Ü'nin 482, Gazi Üniversitesi'nin 428, Selçuk Üniversitesi'nin 416 ve Yıldız Üniversitesi'nin 441'dir.

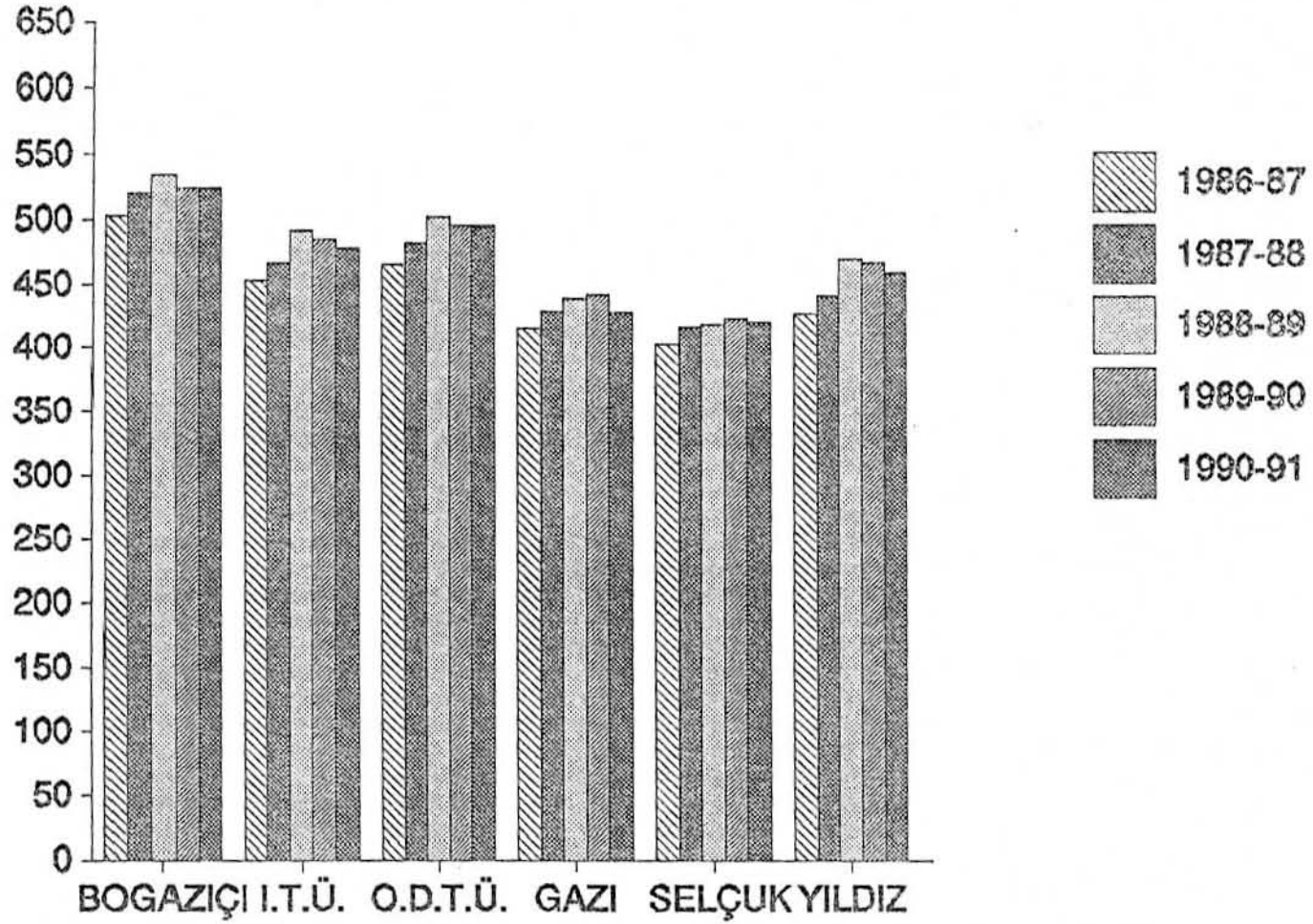
1988-89 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin giriş puanı ortalaması 535, İ.T.Ü'nin 492, O.D.T.Ü'nin 502, Gazi Üniversitesi'nin 439, Selçuk Üniversitesi'nin 418 ve Yıldız Üniversitesi'nin 470'tir.

1989-90 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin giriş puanı ortalaması 524, İ.T.Ü'nin 485, O.D.T.Ü'nin 495, Gazi Üniversitesi'nin 442, Selçuk Üniversitesi'nin 422 ve Yıldız Üniversitesi'nin 467'dir.

1990-91 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin giriş puanı ortalaması 524, İ.T.Ü'nin 478, O.D.T.Ü'nin 495, Gazi Üniversitesi'nin 427, Selçuk Üniversitesi'nin 420 ve Yıldız Üniversitesi'nin 459'dur.

Belirtilen üniversitelerin giriş puanı ortalamalarının açık biçimde görülmesi amacıyla çizim 5 oluşturulmuştur.

ÇİZİM 5
ÜNİVERSİTELERİN GİRİŞ PUANI ORTALAMASI PAYLARI (1987-1991)

Kaynak : (Çizelge 11'de yer alan verilerin çizime aktarılmasıyla yazar tarafından oluşturulmuştur).

Çizim 5'de görüldüğü gibi üniversiteler giriş puanı ortalamaları bakımından iki gruba ayrılmıştır. İlk grupta Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü gibi "giriş puanı ortalaması yüksek olan üniversiteler"; ikinci grupta ise Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Üniversitesi gibi "giriş puanı ortalaması düşük olan üniversiteler" bulunmaktadır.

DOKUZUNCU BÖLÜM : BÜTÇE ÖDENEĞİ ÖĞRENCİ -
ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI VE GİRİŞ PUANI ORTALAMA-
LARI BAKIMINDAN ÜNİVERSİTELERİN DURUMU VE
KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü, Gazi, Selçuk ve Yıldız Üniversiteleri'nin "yıllık bütçe ödenekleri", "öğrenci-öğretim üyesi sayıları" ve "giriş puanı ortalamaları"nın durumu karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

9.1. Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneği, Öğrenci-Öğretim Üyesi Sayısı ve Giriş Puanı Ortalaması Durumları

Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü, Gazi, Selçuk ve Yıldız Üniversitelerinin son beş yıldaki bütçe ödeneği, öğrenci- öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalaması durumları aşağıda belirtilmiştir.

9.1.1. Boğaziçi Üniversitesi

Boğaziçi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 6 milyar 789 milyon lira, öğrenci sayısı 5.775, öğretim üyesi sayısı 185 ve giriş puanı ortalaması 503'tür.

1987-88 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 12 milyar 162 milyon lira, öğrenci sayısı 6.516, öğretim üyesi sayısı 201 ve giriş puanı ortalaması 520'dir.

1988-89 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 19 milyar 905 milyon lira, öğrenci sayısı 7.191, öğretim üyesi sayısı 212 ve giriş puanı ortalaması 535'tir.

1989-90 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 48 milyar 814 milyon lira, öğrenci sayısı 7.646, öğretim üyesi sayısı 193 ve giriş puanı ortalaması 524'tür.

1990-91 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 92 milyar 251 milyon lira, öğrenci sayısı 8.227, öğretim üyesi sayısı 209 ve giriş puanı ortalaması 524'tür.

Genel olarak değerlendirilirse; Boğaziçi Üniversitesi'nin yıllık bütçe ödeneği, öğrenci-öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalaması bakımından yıldan yıla sürekli bir sayısal artış içerisinde olduğu söylenebilir.

9.1.2. İstanbul Teknik Üniversitesi (İ.T.Ü)

İ.T.Ü'nin 1986-87 öğretim yılındaki yıllık bütçe ödeneği 13 milyar 736 milyon lira, öğrenci sayısı 16.900, öğretim üyesi sayısı 508 ve giriş puanı ortalaması 453'tür.

1987-88 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 24 milyar 560 milyon lira, öğrenci sayısı 16.471, öğretim üyesi sayısı 554 ve giriş puanı ortalaması 467'dir.

1988-89 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 44 milyar 216 milyon lira, öğrenci sayısı 16.272, öğretim üyesi sayısı 554 ve giriş puanı ortalaması 492'dir.

1989-90 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 104 milyar 426 milyon lira, öğrenci sayısı 17.595, öğretim üyesi sayısı 603 ve giriş puanı ortalaması 485'tir.

1990-91 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 207 milyar 588 milyon lira, öğrenci sayısı 18.779, öğretim üyesi sayısı 637 ve giriş puanı ortalaması 478'dir.

Genel olarak değerlendirilirse; İ.T.Ü'nün 1988-89 öğretim yılından sonra başlayan giriş puanı ortalamasındaki azalma devam etmekte buna karşın; yıllık bütçe ödeneği, öğrenci sayısı ve öğretim üyesi sayısında yıldan yıla artan bir seyir görülmektedir.

9.1.3. Orta Doğu Teknik Üniversitesi(O.D.T.Ü.)

O.D.T.Ü'nün, 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 15 milyar 37 milyon lira, öğrenci sayısı 17.238, öğretim üyesi sayısı 446 ve giriş puanı ortalaması 466'dır.

1987-88 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 30 milyar 866 milyon lira, öğrenci sayısı 15.068, öğretim üyesi sayısı 448 ve giriş puanı ortalaması 482'dir.

1988-89 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 47 milyar 168 milyon lira, öğrenci sayısı 15.656, öğretim üyesi sayısı 465 ve giriş puanı ortalaması 502'dir.

1989-90 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 91 milyar 956 milyon lira, öğrenci sayısı 16.422, öğretim üyesi sayısı 526 ve giriş puanı ortalaması 495'tir.

1990-91 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 191 milyar 331 milyon lira, öğrenci sayısı 16.329, öğretim üyesi sayısı 533 ve giriş puanı ortalaması 495'tir.

Genel olarak değerlendirilirse; O.D.T.Ü'nün yıllık bütçe ödeneği ve öğretim üyesi sayısı bakımından yıldan yıla sürekli bir sayısal artış içinde olduğu söylenebilir. Öğrenci sayısı ve giriş puanı ortalaması bakımından ise, sayısal olarak, kimi öğretim yıllarında azalmalar; kimi öğretim yıllarında artmalar görülmektedir.

9.1.4. Gazi Üniversitesi

Gazi Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 17 milyar 89 milyon lira, öğrenci sayısı 31.309, öğretim üyesi sayısı 336 ve giriş puanı ortalaması 415'tir.

1987-88 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 29 milyar 872 milyon lira, öğrenci sayısı 30.018, öğretim üyesi sayısı 374 ve giriş puanı ortalaması 428'dir.

1988-89 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 49 milyar 805 milyon lira, öğrenci sayısı 30.007, öğretim üyesi sayısı 443 ve giriş puanı ortalaması 439'dur.

1989-90 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 113 milyar 995 milyon lira, öğrenci sayısı 31.885, öğretim üyesi sayısı 551 ve giriş puanı ortalaması 442'dir.

1990-91 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 226 milyar 159 milyon lira, öğrenci sayısı 33.666, öğretim üyesi sayısı 593 ve giriş puanı ortalaması 427'dir.

Genel olarak değerlendirilirse; Gazi Üniversitesi'nin yıllık bütçe ödeneği, öğrenci-öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalamasında genel olarak sayısal artışlar görülmektedir. Sadece, 1990-91 öğretim yılındaki giriş puanı ortalamasında belirli bir oranda düşme söz konusudur.

9.1.5. Selçuk Üniversitesi

Selçuk Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 8 milyar 733 milyon lira, öğrenci sayısı 13.057, öğretim üyesi sayısı 182 ve giriş puanı ortalaması 402'dir.

1987-88 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 16 milyar 295 milyon lira, öğrenci sayısı 13.904, öğretim üyesi sayısı 208 ve giriş puanı ortalaması 416'dır.

1988-89 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 28 milyar 275 milyon lira, öğrenci sayısı 14.875, öğretim üyesi sayısı 239 ve giriş puanı ortalaması 418'dir.

1989-90 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 71 milyar 887 milyon lira, öğrenci sayısı 16.659, öğretim üyesi sayısı 283 ve giriş puanı ortalaması 422'dir.

1990-91 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 127 milyar 700 milyon lira, öğrenci sayısı 18.045, öğretim üyesi sayısı 301 ve giriş puanı ortalaması 420'dir.

Genel olarak değerlendirilirse; Selçuk Üniversitesi'nin yıllık bütçe ödeneği, öğrenci-öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalaması bakımından sayısal olarak sürekli artış halinde olduğunu söylemek mümkündür. Sadece, 1990-91 öğretim yılındaki giriş puanı ortalamasında belirli bir oranda azalma olduğu görülmektedir.

9.1.6 Yıldız Üniversitesi

Yıldız Üniversitesi'nin 1986-87 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 5 milyar 619 milyon lira, öğrenci sayısı 12.422, öğretim üyesi sayısı 216 ve giriş puanı ortalaması 426'dır.

1987-88 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 8 milyar 454 milyon lira, öğrenci sayısı 12.958, öğretim üyesi sayısı 248 ve giriş puanı ortalaması 441'dir.

1988-89 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 15 milyar 152 milyon lira, öğrenci sayısı 13.436, öğretim üyesi sayısı 253 ve giriş puanı ortalaması 470'dir.

1989-90 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 36 milyar 657 milyon lira, öğrenci sayısı 14.569, öğretim üyesi sayısı 276 ve giriş puanı ortalaması 467'dir.

1990-91 öğretim yılındaki bütçe ödeneği 68 milyar 75 milyon lira, öğrenci sayısı 15.213, öğretim üyesi sayısı 283 ve giriş puanı ortalaması 459'dur.

Genel olarak değerlendirilirse; Yıldız Üniversitesi'nin 1989-90 ve 1990-91 öğretim yılındaki giriş puanı ortalamasında görülen düşmeler dışında, genel olarak yıllık bütçe ödeneği, öğrenci-öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalamasında yükselmeler olduğu gözlemlenmektedir.

Böylece üniversitelerin yıllık bütçe ödenekleri, öğrenci-öğretim üyesi sayıları ve giriş puanı ortalamaları bakımından durumları incelenmiştir. Genel olarak üniversitelere bakıldığında, bu üç bakımdan sayısal olarak bir artış içinde oldukları görülmektedir. Ancak, dikkat edilirse, üniversitelerin bütçe ödeneği, öğrenci-öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalamaları bakımından iki gruba ayrıldı-

ğı görülür. İlki Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü gibi yıllık bütçe ödeneği, öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalaması yüksek fakat, öğrenci sayısı düşük olan üniversiteler; ikincisi, Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Üniversitesi gibi yıllık bütçe ödeneği, öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalaması düşük fakat, öğrenci sayısı yüksek olan üniversiteler.

9.2. Üniversitelerin Yıllık Bütçe Ödeneği, Öğrenci-Öğretim Üyesi Sayısı ve Giriş Puanı Ortalamalarının Karşılaştırması

Önceki başlıkta üniversitelerin yıllık bütçe, öğrenci- öğretim üyesi sayısı ve giriş puanı ortalamalarının durumlarını ayrı ayrı belirtirken, bir anlamda birbirleriyle karşılaştırmaları da yapılmıştır. Bu başlıkta, belirtilen üniversitelerin birbirinden ayrı iki grupta yapısını daha açık biçimde görmek amacıyla üniversitelerin yıllık bütçe ödeneklerinin öğrenci sayılarına bölünmesiyle elde edilen "öğrenci başına düşen ödenek tutarları", öğrenci sayılarının öğretim üyesi sayılarına bölünmesiyle elde edilen "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları" ve "giriş puanı ortalamaları"nın toplu bir biçimde karşılaştırması yapılmaktadır.

1986-87 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü'nin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 1 milyon 175 bin, 812 bin, 872 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 31, 33, 38 ve giriş puanı ortalamaları 503, 453, 466 olmasına karşın; bu öğretim yılında Gazi, Selçuk ve Yıldız üniversitesitelelerinin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 545 bin, 668 bin, 452 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 80, 66,

52 ve giriş puanı ortalamaları 415, 402 ve 426'dır.

1987-88 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü'nin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 1 milyon 866 bin, 1 milyon 491 bin, 2 milyon 48 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 32, 29, 33 ve giriş puanı ortalamaları 520, 467, 482 olmasına karşın; bu öğretim yılında Gazi, Selçuk ve Yıldız Üniversitelerinin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 995 bin, 1 milyon 171 bin, 652 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 80, 66, 52 ve giriş puanı ortalamaları 428, 416 ve 441'dir.

1988-89 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü'nin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 2 milyon 768 bin, 2 milyon 717 bin, 3 milyon 12 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 33, 29, 33 ve giriş puanı ortalamaları 535, 492, 502 olmasına karşın; bu öğretim yılında Gazi, Selçuk ve Yıldız üniversitelerinin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 1 milyon 656 bin, 1 milyon 900 bin, 1 milyon 127 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 67, 62, 53 ve giriş puanı ortalamaları 439, 418 ve 470'dir.

1989-90 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü'nin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 6 milyon 384 bin, 5 milyon 934 bin, 5 milyon 599 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 39, 29, 31 ve giriş puanı ortalamaları 524, 485, 495 olmasına karşın; bu öğretim yılında Gazi, Selçuk ve Yıldız üniversitelerinin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 3 milyon 575 bin, 4 milyon 315 bin, 2 milyon 516 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 57, 58, 52 ve giriş puanı orta-

lamaları 442, 422 ve 467'dir.

1990-91 öğretim yılında Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü'nin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 11 milyon 213 bin, 11 milyon 54 bin, 11 milyon 717 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 39, 29, 30 ve giriş puanı ortalamaları 524, 478, 495 olmasına karşın; bu öğretim yılında Gazi, Selçuk ve Yıldız üniversitelerinin öğrenci başına düşen ödenek tutarları sırasıyla 6 milyon 717 bin, 7 milyon 76 bin, 4 milyon 474 bin lira, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 56, 59, 53 ve giriş puanı ortalamaları 427, 420 ve 459'dur.

Üniversitelerin son beş yıldaki "öğrenci başına düşen ödenek tutarları" bakımından olumlu bir gelişme içerisinde oldukları söylenebilir. Özellikle, 1988-89 öğretim yılından itibaren üniversitelerin öğrenci başına düşen ödenek tutarlarında daha önceki yıllara göre oldukça önemli bir atılım yaptıkları görülmektedir.

"Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları" bakımından da üniversitelerin yıldan yıla olumlu gelişmeler içerisinde oldukları gözlemlenmektedir. Dikkati çeken nokta, Boğaziçi Üniversitesi dışındaki diğer üniversitelerin öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarında görülen düşmelerdir ki; bu durum gerçekten sevindiricidir. Çünkü, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı ne kadar düşük olursa, eğitim ve öğretimin kalitesi o kadar yüksek olacaktır.

"Giriş puanı ortalamaları" bakımından üniversitelerin inişli-çıkışlı bir durumda oldukları, bazı yıllarda bu ortalamaların düştüğü, bazı yıllarda da yükseldiği görülmektedir. Ancak, genel olarak bakıldığında, üniversitelerin giriş puanı ortalamalarının zaman içerisinde belirli bir yükselme eğiliminde olduğu söylenebilir.

Görüldüğü gibi üniversitelerin "öğrenci başına düşen ödenek tutarları", "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları" ve "giriş puanı ortalamaları" bakımından önceki başlıkta belirtilen iki grupta yapı aynı biçimiyle ortaya çıkmıştır. Buna göre bir grupta; Boğaziçi Üniversitesi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü gibi, "öğrenci başına düşen ödenek tutarları" ve "giriş puanı ortalamaları" yüksek, "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları" düşük olan üniversiteler; diğer grupta ise Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Üniversitesi gibi, "öğrenci başına düşen ödenek tutarları" ve "giriş puanı ortalamaları" düşük, "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları" yüksek olan üniversiteler yer almaktadır.

DÖRDÜNCÜ KESİM : GENEL DEĞERLENDİRME

Bu kesim bir bölüm ve üç alt bölümden oluşmaktadır. İlk alt bölüm ve "Bulgular" başlığı altında araştırmanın varsayımları sınıanmıştır. İkinci alt bölüm ve "Öneriler" başlığı altında araştırmanın bulgularına ilişkin öneriler yapılmıştır. Üçüncü alt bölüm ve "Sonuç" başlığı altında ise, araştırmanın katkı özeti sunulmuştur.

ONUNCU BÖLÜM : BULGULAR, ÖNERİLER, SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın bulguları, önerileri ve araştırmanın katkı özeti sunulmuştur.

10.1. Bulgular

Araştırmanın birinci kesim ve birinci bölümünde belirtilen varsayımlar, araştırmanın üçüncü kesiminde sınıanmış ve ortaya çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur.

1. Üniversitelerin "yıllık bütçe ödenekleri" birbirlerinden oldukça farklı düzeylerde. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle Boğaziçi Üniversitesi'nin yıllık bütçe ödeneği 92 milyar, İ.T.Ü'nin 207 milyar, O.D.T.Ü'nin 191 milyar, Gazi Üniversitesi'nin 206 milyar, Selçuk Üniversitesi'nin 127 milyar, Yıldız Üniversitesi'nin 68 milyar lira dolaylarındadır.

2. Üniversitelerin "öğrenci sayıları" birbirlerinden oldukça farklı düzeylerde. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle Boğaziçi Üniversitesi'nin öğrenci sayısı 8 bin, İ.T.Ü'nin 18 bin, O.D.T.Ü'nin

16 bin, Gazi Üniversitesi'nin 33 bin, Selçuk Üniversitesi'nin 18 bin, Yıldız Üniversitesi'nin 15 bin dolaylarındadır.

3. Üniversitelerin "öğretim üyesi sayıları" birbirlerinden oldukça farklı düzeylerde. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle Boğaziçi Üniversitesi'nin öğretim üyesi sayısı 209, İ.T.Ü'nin 637, O.D.T.Ü'nin 533, Gazi Üniversitesi'nin 593, Selçuk Üniversitesi'nin 301, Yıldız Üniversitesi'nin 283'tür.

4. Üniversitelerin "giriş puanı ortalamaları" birbirlerinden oldukça farklı düzeydedir. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle Boğaziçi Üniversitesi'nin giriş puanı ortalaması 524, İ.T.Ü'nin 478, O.D.T.Ü'nin 495, Gazi Üniversitesi'nin 427, Selçuk Üniversitesi'nin 420, Yıldız Üniversitesi'nin 459'dur.

Belirtilen bu dört bulgu, yani; birinci, ikinci, üçüncü, ve dördüncü bulgular araştırmanın ilk varsayımını doğrulamaktadır.

5. Araştırmada üniversitelerin "yıllık bütçe ödenekleri" bakımından gruplaştıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle Gazi, İ.T.Ü ve O.D.T.Ü üniversiteleri aldıkları 226 milyar, 207 milyar ve 191 milyar lira yıllık bütçe ödenekleriyle bir grubu; Selçuk, Boğaziçi ve Yıldız üniversiteleri de aldıkları 127 milyar, 92 milyar ve 68 milyar lira yıllık bütçe ödenekleriyle diğer bir grubu oluşturmuşlardır. Şu halde Gazi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü gibi üniversiteleri "yıllık bütçe ödenekleri yüksek üniversiteler" ve Selçuk, Boğaziçi, Yıldız Üniversitesi gibi üniversiteleri "yıllık bütçe ödenekleri düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırmak mümkündür. Bu durum, araştırmanın ikinci varsayımını doğrulamaktadır.

6. Araştırmada üniversitelerin "öğretim üyesi sayıları" bakımından gruplaştıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı

itibariyle İ.T.Ü, Gazi, O.D.T.Ü üniversiteleri 637,593 ve 533 öğretim üyesi sayılarıyla bir grubu; Selçuk, Yıldız, Boğaziçi üniversiteleri de 301, 283 ve 209 öğretim üyesi sayılarıyla diğer bir grubu oluşturmuşlardır. Şu halde İ.T.Ü, Gazi, O.D.T.Ü gibi üniversiteleri "öğretim üyesi sayıları yüksek üniversiteler" ve Selçuk Yıldız, Boğaziçi gibi üniversiteleri de "öğretim üyesi sayıları düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırmak mümkündür. Bu durum, araştırmanın üçüncü varsayımını doğrular niteliktedir.

7. Araştırmada üniversitelerin "giriş puanı ortalamaları" bakımından gruplaştıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü üniversiteleri 524, 478 ve 495 giriş puanı ortalamalarıyla bir grubu; Gazi, Selçuk, Yıldız üniversiteleri de 427, 420 ve 459 giriş puanı ortalamalarıyla diğer bir grubu oluşturmuşlardır. Şu halde Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü gibi üniversiteleri "giriş puanı ortalamaları yüksek üniversiteler" ve Gazi, Selçuk, Yıldız gibi üniversiteleri de "giriş puanı ortalamaları düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırmak mümkündür. Bu durum, araştırmanın dördüncü varsayımına destekler niteliktedir.

8. Araştırmada üniversitelerin "öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri" bakımından gruplaştıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle bir öğrenciye Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü üniversitelerinde 11 milyon 213 bin, 11 milyon 54 bin ve 11 milyon 717 bin lira yıllık bütçe ödeneği; Gazi, Selçuk, Yıldız üniversitelerinde ise, 6 milyon 717 bin, 7 milyon 76 bin ve 4 milyon 474 bin lira yıllık bütçe ödeneği düşmüştür. Şu halde Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü gibi üniversiteleri "öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri yüksek üniversiteler" ve Gazi, Selçuk, Yıldız gibi üniversite-

leri de " öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırmak mümkündür. Bu durum, araştırmanın beşinci varsayımını doğrulamaktadır.

9. Araştırmada üniversitelerin "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları" bakımından gruplaştıkları görülmüştür. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle bir öğretim üyesi başına Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü. üniversitelerinde 39, 29 ve 30 öğrenci; Gazi, Selçuk, Yıldız üniversitelerinde ise 56, 59 ve 53 öğrenci düşmüştür. Şu halde Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü. gibi üniversiteleri "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları düşük üniversiteler" ve Gazi, Selçuk, Yıldız gibi üniversiteleri de "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları yüksek üniversiteler" biçiminde sınıflandırmak mümkündür. Bu durum, araştırmanın altıncı varsayımını desteklemektedir.

10. Araştırmada "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları yüksek üniversiteler" in "öğrenci başına düşen yıllık bütçe ödenekleri" ve "giriş puanı ortalamaları" düşük çıkmıştır. Örneğin; 1990-1991 öğretim yılı itibariyle Gazi, Selçuk ve Yıldız üniversiteleri'nin öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 56,59, 53; öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri 6 milyon 717 bin, 7 milyon 76 bin, 4 milyon 474 bin lira ve giriş puanı ortalamaları 427, 420, 459 olmasına karşın; aynı öğretim yılında Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü üniversitelerinin öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları 39,29, 30; öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri 11 milyon 213 bin, 11 milyon 54 bin, 11 milyon 717 bin lira ve giriş puanı ortalamaları 524, 478, 495'tir. Şu halde Gazi, Selçuk, Yıldız üniversiteleri gibi "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları yüksek üniversiteler" in "öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri" ve "giriş puanı ortalamaları" düşük;

diğer yandan bunun tam tersine Boğaziçi, İ.T.Ü, O.D.T.Ü gibi "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları düşük üniversiteler" in "öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri" ve "giriş puanı ortalamaları" yüksektir. Bu durum araştırmanın yedinci ve sekizinci varsayımlarını doğrulamaktadır.

10. 2. Öneriler

Araştırmanın bulgularına bağlı olarak geliştirilmiş olan öneriler, özet olarak aşağıda sunulmuştur.

1. Üniversitelere ayrılan bütçe ödenekleri artırılmalı ve üniversiteler arasında dengeli bir biçimde dağıtımı yapılmalıdır. Bu dengeli dağıtımda ölçü olarak üniversitelerin öğrenci sayılarının gözönüne alınması gerekir.

2. Üniversitelerin öğrenci kapasiteleri olanaklar elverdiği ölçüde artırılmalı ve üniversiteler arasında belirli bir denge gözetilmelidir.

3. Üniversitelerin öğretim üyesi sayıları artırılarak üniversiteler arasında dengeli bir dağıtım sağlanmalıdır. Bunun için, öğretim üyeliğinin her bakımdan cazip hale getirilmesi, araştırma görevlilerinin sayılarının artırılması, öğretim üyesi az olan üniversitelerdeki öğretim üyeliklerinde kadro bulma kolaylığının sağlanması ve parasal olanakların artırılması gibi yöntemler önerilebilir. Yine "zorunlu hizmet" e benzer bir takım uygulamalar da bu arada sayılabilir.

4. Üniversiteler arasında her düzeyde sıkı bir bilgi ve nitelikli öğretim üyesi alış-verişi sağlanmalıdır. Böylece, kısa dönemde olmasa da orta ve uzun dönemde üniversitelerdeki eğitim ve öğretimde

eşgüdüm sağlanarak, giriş puanı ortalamalarındaki aşırı farklar azalabilecektir.

5. Üniversitelerin yıllık bütçe ödenekleri bakımından gruplaşmaları önlenmelidir. Üniversitelere yıllık bütçe ödenekleri ayrılırken, öğrenci sayıları gözönüne alınmalıdır. Öğrenci sayısı az olan üniversitelere daha az; öğrenci sayısı çok olan üniversitelere ise daha çok bütçe ödeneği ayrılmalıdır.

6. Üniversitelerin öğretim üyesi sayıları bakımından gruplaşmaları önlenmelidir. Üniversitelere ayrılan öğretim üyesi kadro sayılarına göre bir eşitlik gözetilmeli ve bu yolda yapılacak özendirmelemlerle, üniversitelerin öğretim üyesi sayılarında belirli bir denge sağlanmalıdır.

7. Üniversitelerin giriş puanı ortalamaları bakımından gruplaşmaları önlenmelidir. Üniversiteler arasındaki eğitim ve öğretimin nitelik ve nicelik farkları enaza indirilmeli, böylece, giriş puanı ortalamalarında bir denge gözetilmelidir.

8. Üniversitelerin öğrenci başına düşen bütçe ödenekleri bakımından gruplaşmaları önlenmelidir. Üniversitelerin öğrenci sayıları gözönüne alınmak suretiyle yıllık bütçe ödeneklerinin ayrılması, bu gruplaşmayı ortadan kaldıracak yönde etkiler yapabilir.

9. Üniversitelerin öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları bakımından gruplaşmaları önlenmelidir. Üniversitelere dağıtılan öğretim üyeliği kadrolarında öğrenci sayıları gözönünde bulundurulmalı ve bu kadroların dolması için gereken önlemler alınmalıdır.

10. Üniversitelere ayrılan yıllık bütçe ödeneklerinde ve dağıtılan öğretim üyeliği kadrolarında, sahip oldukları öğrenci sayıları gözönüne alınmalı ve gerekli nicel düzenlemeler buna göre yapılmalıdır.

10.3. Sonuç

Üniversiteler "hizmet yerinde yönetim kuruluşları" olarak üstlendikleri görevlerle kamu hizmeti görmektedirler. Bu araştırmada üniversitelerin "yıllık bütçe ödenekleri", "öğrenci-öğretim üyesi sayıları" ve "giriş puanı ortalamaları" bakımından yani; nicel olarak, hangi durumda oldukları açıklanmaya çalışılmış ve sonuçta, bu üç bakımdan üniversitelerin farklı yapılarda buldukları ve aralarında gruplaşmalar olduğu ortaya çıkarılmıştır.

"Yıllık bütçe ödenekleri" bakımından üniversiteler birbirlerinden oldukça farklıdır. Bu farklılığın nedeni belli olmamakla birlikte, üniversiteler, "yıllık bütçe ödenekleri yüksek üniversiteler" ve "yıllık bütçe ödenekleri düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırılabilir. Üniversitelere ayrılan yıllık bütçe ödeneklerinde sahip oldukları öğrenci sayılarının dikkate alınması üniversiteler arasında varolan farklılığı ve sınıflanmayı önleyecektir.

"Öğrenci ve öğretim üyesi sayıları" bakımından üniversiteler birbirlerinden oldukça farklıdır. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları gözönüne alındığında üniversiteler "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları yüksek üniversiteler" ve "öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayıları düşük üniversiteler" biçiminde sınıflandırılabilir. Üniversitelere ayrılan öğretim üyesi kadrolarında sahip oldukları öğrenci sayılarının dikkate alınması, bu açıdan varolan farklılığı ve sınıflanmayı ortadan kaldıracaktır.

"Giriş puanı ortalamaları" bakımından üniversiteler birbirlerinden farklı yapıdadırlar. Bu bakımdan üniversiteler "giriş puanı ortalamaları yüksek üniversiteler" ve "giriş puanı ortalamaları düşük

üniversiteler" şeklinde sınıflandırılabilir. Bu durumun nedenlerinden biri olarak, üniversitelerin öğrenci sayılarıyla orantılı yıllık bütçe ödeneğinin ve öğretim üyesi sayısının ayrılmaması gösterilebilir. Üniversitelere ayrılan yıllık bütçe ödenekleri ve öğretim üyesi sayılarında, sahip oldukları öğrenci sayılarının dikkate alınması, giriş puanı ortalamaları bakımından üniversitelerin birbirleri arasındaki farklılıkları ve aralarında görülen gruplaşmayı engelleyecektir.

Her tür kamu hizmetinde olduğu gibi, bir kamu kurumu olan üniversitelerde sunulan kamu hizmetinde de ortaya çıkan ve dikkat edilmesi gereken bir nokta; nicelik sorunu yanında bir de nitelik sorunudur. Pekçok kamu hizmetinde olduğu gibi, üniversitelerde sunulan kamu hizmetlerinde de nicelik ve nitelik bakımından "tahteravalli" ye benzer bir yapı söz konusudur. Gerçekten, üniversitelerde sunulan hizmetler tahteravalliye benzetilirse;, tahteravallinin bir yanında nitelik, diğer yanında ise, nicelik bulunmaktadır. Biri yükseltilirken diğeri azalabilir. Tahteravallinin iki tarafını da yükseltmenin yolu tahteravallinin desteğini yükseltmekten geçer ki; burada kastedilen destek, parasal kaynaktır. Üniversitelerde sunulan kamu hizmetlerinin niceliği artırıldıkça, tahteravallinin desteği yani; üniversitelere ayrılan parasal kaynaklar artırıldığı sürece, üniversitelerde sunulan hizmetler, nitelik bakımından olumsuz yönde etkilenmeyecektir.

KAYNAKÇA

- ADIVAR Adnan, (1970), Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul: Remzi Kitabevi
- ADIVAR Adnan, (1980), Bilim ve Din, İstanbul: Remzi Kitabevi
- AKALIN Güneri, (1980), Yükseköğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizinin Uygulanması, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No 444
- AKGÜNER Tayfun, (1988), Kamu Personel Yönetimi, İstanbul: Der Yayını
- ARITÜRK Sedat, (1992), "Dicle Üniversitesinin Çağdaş Eğitim-Çağdaş Üniversite Konusundaki Görüş ve Önerileri", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.127-133
- BALDRİDGE J. Victor, (1971), Power and Conflict in the University, New York: Yayınevi Belirtilmemiş
- BASKET Sam, (1979), "Amerikan Yükseköğretime Bir Bakış" (Çeviren: Nur KOYUNCU), Üniversite Yönetiminin Uluslararası Sorunları Sempozyumu Notları, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No 80, s.159-174
- BOBORYKIN A.D, (1979), "Sovyetler Birliğinde Yükseköğretim Kurumlarında Uzman Eğitimi Sürecinin Denetimi ve Kontrolü" (Çeviren: Ahmet ÖZYÜREK), Üniversite Yönetiminin Uluslararası Sorunları Sempozyum Notları, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No 80,s.59-68
- BÜYÜKERŞEN Yılmaz, (1992), "Çağdaş Eğitim Anlayışı Açısından Türk Eğitim Sisteminin Sorunları ve Çözüm Önerilerine İlişkin Tartışma", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s. 49-81

Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ağustos 1982

Cumhuriyet Gazetesi, 29 Nisan 1985

Cumhuriyet Gazetesi, 3 Şubat 1986

Cumhuriyet Gazetesi, 23 Temmuz 1986

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ocak 1987

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ekim 1989

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ekim 1989

ÇAĞLAR Arif, (1992), "Çağdaş Yükseköğretim ve Türk Üniversitelerinin Yeniden Yapılanması", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.156-175

ÇORUH Mithat, (1992), "Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.101-106

Devlet Bakanlığı, (1983), Türk Bilim Politikası, Ankara: Devlet Bakanlığı Yayını

DPT, (1973), Yükseköğretim Araştırması, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No 858

DPT, (1976), Planlı Dönemde Yükseköğretim, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No 1494

DPT, (1985), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No 1974

DPT, (1989), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No 2174

- ERALP Vehbi, (1977), "Liseler ve Üniversiteler", İstanbul Üniversitesi Bülteni, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, Sayı 5, s.1-22
- ERTEL Nesrin, SAVAŞ Vural, (1987), Türk Yükseköğretim Sisteminin Ekonomik Açıdan Genel Bir Analizi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını
- ERTUĞRUL Hürşit, (1992), "Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.81-101
- GÖKÇE Birsen, (1990), "Türkiye Koşullarında Yeni Bir Üniversite Nasıl Kurulmalı", Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler, İstanbul: Cem Yayınevi
- GÖRGÜN Sevim, (1987), Kamu Maliyesi Ders Notları, İstanbul: Yayınevi Belirtilmemiş
- GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, (1987), Yönetim Hukuku, Ankara: Sevinç Yayınevi
- GÜRÜZ Kemal, (1992), "Batı Üniversitelerinin Tarihi Gelişimi", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.349-408
- HECKHAUSEN Heinz, (1972), Problems of Integated Higher Education, Paris: IAU Publications
- HİRSCH Ernst, (1985), Hatıralarım: Kayser Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını
- KAPTAN Saim, (1986), Türkiye'de Yükseköğretim Reformu ve İnsangücü Potansiyeli, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No 2026
- KAYA Yahya Kemal, (1984), İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını

- KISAKÜREK A. Mehmet, (1976), Üniversitelerimizde Yenileşme: Programlar ve Öğretim Açısından, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No 54
- KOÇER Hasan Ali, (1970), Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını
- KOÇER Hasan Ali, (1979), "Türk Üniversitelerinde Örgütsel Gelişme", Üniversite Yönetiminin Uluslararası Sorunları Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No 80,s.3-35
- KORKUT Hüseyin, (1984), Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No 134
- Milliyet Gazetesi, 23 Kasım 1982
- Milliyet Gazetesi, 11 Temmuz 1985
- Milliyet Gazetesi, 16 Temmuz 1992
- OĞUZ Orhan, (1992), "Çağdaş Üniversite", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.233-256
- OĞUZMAN Kemal, (1973), "Cumhuriyet Döneminde İstanbul Üniversitesi(1933-1973), Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, s.150-172
- ÖZBAY Ferhunde, (1990), "Dünya'da ve Türkiye'de Üniversite Sorunları", Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler, İstanbul: Cem Yayınevi, s.109-137
- ÖZSAN Mithat, (1992), "Türkiye'de Çağdaş Eğitim ve Çağdaş Üniversite", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.119-126

- ÖSYM, (1985), Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1987a), 1986-87 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1988a), 1987-88 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1989a), 1988-89 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1990a), 1989-90 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1991a), 1990-91 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1987b), 1987-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1988b), 1988-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1989b), 1989-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını
- ÖSYM, (1990b), 1990-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını

ÖSYM, (1991b), 1991-ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları, Ankara: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayını

Resmi Gazete, 8 Ocak 1987, Sayı 19335, Mükerrer Yasa No 3326

Resmi Gazete, 28 Nisan 1988, Sayı 19798, Mükerrer Yasa No 3425

Resmi Gazete, 9 Ocak 1989, Sayı 20044, Mükerrer Yasa No 3514

Resmi Gazete, 5 Ocak 1990, Sayı 20393, Mükerrer Yasa No 3597

Resmi Gazete, 6 Ocak 1991, Sayı 20747, Mükerrer Yasa No 3692

TEKİNDAĞ Şahabettin, (1973), "Medrese Dönemi", Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, s.3-17

TOĞROL Ergün, (1992), "Yükseköğretimle İlgili Düşünceler", Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, Ankara: Başbakanlık Yayını, s.107-111

TOSUN Kemal, (1974), "İşhayatı-Üniversite İşbirliği", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, İstanbul: Cilt 3, Sayı 2, s.1-24

UNAT Faik Reşit, (1964), Türkiye'nin Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Ankara: Yayınevi Belirtilmemiş

ÜLKEN H. Ziya, (1969), "Eğitim Krizinin Kökleri ve Üniversiteler", Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Sayı 1, s.9-22

ÜSTÜNEL Besim, (1965), "Üniversite Meselesi", Forum, Ankara: Seçkin Kitabevi, Sayı 262, s.5-12

- VARIŞ Fatma, (1972), Türkiye'de Lisansüstü Eğitim ve Pozitif Bilimlerin Temel Uygulama Alanları, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını
- VARIŞ Fatma, (1978), Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını
- VELİDEDEOĞLU H. Veldet, (1967), "Üniversiteler ve Akademiler", Ekonomi Teknik, İstanbul: Sayı 37, s.20-39
- VERSAN Vakur, (1986), Kamu Yönetimi Siyasi ve İdari Teşkilat, İstanbul: Der Yayınları
- YALÇIN Semra, (1987), Üniversitede Yönetim Organizasyon ve Karşılaştırmalı Bir İnceleme, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi
- YÖK, (1988), 1981 Yükseköğretim Reformu ve Altı Yıllık Uygulama Sonuçları, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayını
- YÖK, (1989), Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayını
- YÖK, (1991), Türk Yükseköğretiminde On Yıl, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayını